

Latvijas Lauksaimniecības universitātē
Ekonomikas fakultātē
Latvia University of Agriculture
Faculty of Economics

Mg.paed. **Līga Jankova**

EIROPAS SAVIENĪBAS FONDU IZMANTOŠANA REĢIONOS

EUROPEAN UNION FUNDS USE IN REGIONS

Promocijas darba
KOPSAVILKUMS
ekonomikas doktora (*Dr.oec.*) zinātniskā grāda iegūšanai

SUMMARY
of the PhD paper
for the scientific degree of *Dr.oec.*

Autore/author _____
(paraksts)

Jelgava 2011

Informācija

Promocijas darbs izpildīts Latvijas Lauksaimniecības universitātes Ekonomikas fakultātē.

Doktora studiju programma – Agrārā un reģionālā ekonomika, apakšnozare – Reģionālā ekonomika.

Promocijas darba zinātniskā vadītāja – LLU Ekonomikas fakultātes dekāne, Ekonomikas katedras profesore, *Dr.oec.* Irina Pilvere.

Promocijas darba zinātniskā aprobācija noslēguma posmā:

- aprobēts Ekonomikas katedras akadēmiskā personāla sēdē 2010. gada 7. decembrī;
- apspriests un aprobēts Ekonomikas fakultātes katedru (Uzņēmējdarbības un vadības, Ekonomikas, Grāmatvedības un finanšu) un Informācijas tehnoloģiju fakultātes Vadības sistēmu katedras akadēmiskā personāla pārstāvju sēdē 2011. gada 30. martā;
- atzīts par pilnībā sagatavotu un pieņemts Ekonomikas nozares Agrārās ekonomikas un Reģionālās ekonomikas apakšnozares Promocijas padomē 2011. gada 24. augustā.

Oficiālie recenzenti:

1. *Dr.oec.* **Ingrīda Jakušonoka** – promocijas padomes eksperte, Latvijas Lauksaimniecības universitātes Grāmatvedības un finanšu katedras vadītāja, profesore;
2. *Dr.oec.* **Laimdota Straujuma** – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas valsts sekretāra vietniece;
3. *Dr.habil.oec.* **Antoni Mickiewicz** – Ščecinas Rietumpomerānijas Tehnoloģiju universitātes Ekonomikas fakultātes Agrobiznesa attīstības katedras vadītājs, profesors.

Promocijas darba aizstāvēšana notiks LLU Ekonomikas nozares Agrārās ekonomikas un Reģionālās ekonomikas apakšnozaru Promocijas padomes atklātā sēdē 2011. gada 2. decembrī, Svētes ielā 18, Jelgavā, Ekonomikas fakultātes 212. auditorijā, plkst. 10⁰⁰.

Ar promocijas darbu var iepazīties LLU Fundamentālajā bibliotēkā, Lielā ielā 2, Jelgavā un <http://llufb.llu.lv/llu-theses.htm>.

Atsauksmes sūtīt Promocijas padomes sekretārei – Svētes iela 18, Jelgava, LV–3001; tālrunis: 63025170; e-pasts: anita.auzina@llu.lv. Atsauksmes vēlams sūtīt skenētā veidā ar parakstu.

Padomes sekretāre – LLU asoc.prof., *Dr.oec.* Anita Auziņa.

Information

The present PhD paper has been developed at the Faculty of Economics of Latvia University of Agriculture (LLU).

Doctoral study programme – Agrarian and Regional Economics, Sub-branch Regional Economics.

Scientific advisor of the PhD paper: *Dr.oec.* Irina Pilvere – professor of Latvia University of Agriculture.

Scientific approbation of the PhD paper at the final stage:

- discussed and approbated at the meeting of academic staff representatives of the Department of Economics, Faculty of Economics, Latvia University of Agriculture on December 7, 2010;
- discussed and approbated at the meeting of academic staff representatives of the Department of Business Administration and Management, Department of Economics, Department of Accounting and Finance, Faculty of Economics and the Department of Computer Systems, Faculty of Information Technologies, Latvia University of Agriculture on March 30, 2011;
- accepted as fully complete at the Promotion Council of the Faculty of Economics, Latvia University of Agriculture on August 24, 2011.

Official reviewers:

1. *Dr.oec.* **Ingrīda Jakušonoka** – professor of the Department of Accounting and Finance of Latvia University of Agriculture;
2. *Dr.oec.* **Laimdota Straujuma** – Deputy State Secretary of the Ministry of Environmental Protection and Regional Development;
3. *Dr.habil.oec.* **Antoni Mickiewicz** – professor emeritus of the Institute of Food and Resource Economics, Western Pomeranian Technological University in Szczecin.

The defence of PhD paper will take place at the open meeting of the Promotion Council of Latvia University of Agriculture, Sub-branch of Agrarian and Regional Economics, Branch of Economics at 10am on December 2, 2011, Room 212, Faculty of Economics, Svētes iela 18, Jelgava.

The PhD paper is available for reviewing at the Research Library of Latvia University of Agriculture, Lielā iela 2, Jelgava and on the website: <http://llufb.llu.lv/llu-theses.htm>.

You are welcome to send your comments, signed and in a scanned form to the secretary of Promotion Council – Svētes iela 18, Jelgava, LV-3001; phone: +371 63025170; e-mail: anita.auzina@llu.lv.

Secretary of the Promotion Council – assoc.prof., *Dr.oec.* Anita Auziņa.

SATURS

INFORMĀCIJA PAR PUBLIKĀCIJĀM UN ZINĀTNISKI PĒTNIECISKO DARBU	5
IEVADS	6
1. REGIONU ATTĪSTĪBAS TEORĒTISKAIS UN KONCEPTUĀLAIS PAMATS	10
1.1. Reģiona definīcija	10
1.2. Reģionālās attīstības teorijas un līdzsvara nosacījumi	12
1.3. Reģionālās politikas teorētiskais skatījums	13
2. ES FONDU NORMATĪVAIS REGULĒJUMS UN INSTITUCIONĀLĀ SISTĒMA	17
2.1. ES galvenie tiesību akti, institūcijas un to attīstība	18
2.2. ES fondu normatīvie dokumenti un institucionālā sistēma Latvijā	22
3. ES FONDU FINANSĒJUMS DALĪBVALSTĪM	24
3.1. ES fondu finansējuma apjoma salīdzinājums dalībvalstīs	25
3.2. ES fondu un programmu izmantošanas analīze Latvijā	31
4. ES FONDU FINANSĒJUMS LATVIJAS REĢIONOS	33
4.1. Latvijas reģionu raksturojums	34
4.2. ES fondi Latvijas reģionos un subreģionos	37
4.3. ES fondu izmantošanas novērtējums	47
5. ES FONDU FINANSĒJUMA IZMANTOŠANAS PILNVEIDOŠANA	52
5.1. Hierarhiju analīze lēmumu pieņemšanā ES fondu finansējuma izmantošanā	52
5.2. Ieteikumi ES fondu finansējuma izmantošanas pilnveidošanai	57
GALVENIE SECINĀJUMI	59
PROBLĒMAS UN TO RISINĀJUMI	62
SLĒDZIENI UN ATZINUMI	64

CONTENTS

INFORMATION ABOUT PUBLICATIONS AND SCIENTIFIC RESEARCH WORK	65
INTRODUCTION	66
1. THEORETICAL AND CONCEPTUAL BASIS FOR REGIONAL DEVELOPMENT	71
1.1. Definition of a region	71
1.2. Conditions of regional development theory and balance	72
1.3. Theoretical perspective on regional policy	74
2. NORMATIVE REGULATION AND INSTITUTIONAL SYSTEM OF EU FUNDS	78
2.1. Main EU legislation, institutions and their development	78
2.2. Normative documents of EU funds and the institutional system in Latvia	83
3. EU FUNDS FINANCING FOR MEMBER STATES	85
3.1. Comparison of the amount of EU funds financing in Member States	86
3.2. Analysis of the use of EU funds and programmes in Latvia	91
4. EU FUNDS FINANCING IN THE REGIONS OF LATVIA	94
4.1. Characteristics of the regions of Latvia	95
4.2. EU funds in the regions and subregions of Latvia	98
4.3. Evaluation of the use of EU funds	109
5. ELABORATION OF THE USE OF EU FUNDS FINANCING	113
5.1. Hierarchy analysis in decision making in the use of EU funds financing	114
5.2. Recommendations for the elaboration of the use of EU funds financing	119
MAIN CONCLUSIONS	121
PROBLEMS AND THEIR SOLUTIONS	124
CONCLUSIONS AND RESOLUTIONS	127

INFORMĀCIJA PAR PUBLIKĀCIJĀM UN ZINĀTNISKI PĒTNIECISKO DARBU

Promocijas darba rezultāti publicēti šādos zinātniskajos rakstos LZP atzītajos starptautiskos, ārvalstu un Latvijas izdevumos

1. Pilvere I., Rukmanis A., Jankova L. (2009) Entrepreneurship Profile in Latvia. **In:** *Economic Science for Rural Development: proceedings of the international scientific conference*, No. 19. Jelgava: LLU, p. 13-20, ISSN 1691-3078.
2. Jankova L. (2009) European Union Funds and Programs in Latvia. **In:** *Vision of the Modern Village: proceedings of the international scientific conference*, No. 3 (16). Siauliai: University, Lithuania, p. 267-275, ISSN 1648-9098.
3. Jankova L., Pilvere I. (2010) Priorities of the European Union Structural Funds in Zemgale Region. **In:** *Economic Science for Rural Development: proceedings of the international scientific conference*, No. 21. Jelgava: LLU, p. 226-236, ISSN 1691-3078
4. Pilvere I., Strīķis V., Jakušonoka I., Upīte, I., Nipers A., Ozoliņš J., Tetere V., Kļava S., Jankova L., Bulderberga Z. (2010) Protekcionalisma instrumentu ietekme primāro un sekundāro sfēru ilgtspējīgā attīstībā. **No:** *Latvijas Zinātnes Padomes Ekonomikas, juridiskās un vēstures zinātnes galvenie pētījumu virzieni 2009. gadā: zinātnisko rakstu krājums*, Nr. 15. Rīga: tautsaimniecības attīstības institūts, 103.-110. lpp. ISSN 1691-290X
5. Jankova L. (2010) Support of European Union Structural Funds to the Entrepreneurs in Zemgale Region (Latvia). **In:** *Economic Development and Growth*. Volume 4, Book 2. Bulgaria, Sunny Beach, p. 114-129, ISSN 1313-2555.
6. Jankova L., Pilvere I. (2011) Regulation and Institutional System for the Introduction of the EU Funds. **In:** *Economic Science for Rural Development: proceedings of the international scientific conference*, No. 24. Jelgava: LLU, p. 173-182, ISSN 1691-3078.
7. Jankova L. (2011) Improving the attraction of European Union funds in the regions of Latvia. **In:** *Economic Development and Growth*. Volume 5, Bulgaria, Sunny Beach, BG2011-ISP-EB-5-2555.

Pētījumu rezultāti prezentēti 7 starptautiskajās zinātniskajās konferencēs

1. European Union Funds and Programs in Latvia. Starptautiskā zinātniskā konference „Vision of the Modern Village”. Lietuva, Šauļi, 2009. gada 25. septembrī.
2. Priorities of the European Union Structural Funds in Zemgale Region. Starptautiskā zinātniskā konference „Economic Science for Rural Development”. Latvija, Jelgava, 2010. gada 22.-23. aprīlī.
3. The Influence of EU Funds in Latvia and EU Member States. Starptautiskā zinātniskā konference „5th Annual International Symposium on Economic Theory, Policy and Applications”. Grieķija, Atēnas, 2010. gada 5.-8. jūlijā.

4. Support of European Union Structural Funds to the Entrepreneurs in Zemgale Region (Latvia). Starptautiskā zinātniskā konference „Economic Development and Growth”. Bulgārija, Sunny Beach, 2010. gada 3.-6. septembrī.
5. Theoretical and Practical Use of the Regional Policy in Latvian Regions. 3. starptautiskā zinātniskā konference „Spatial Strategy for Sustainable Development”. Latvija, Kuldīga, 2011. gada 26.-28. aprīlī.
6. Regulation and Institutional System for the Introduction of the EU Funds. Starptautiskā zinātniskā konference „Economic Science for Rural Development”. Latvija, Jelgava, 2011. gada 28.-29. aprīlī.
7. Improving the attraction of European Union funds in the regions of Latvia. Starptautiskā zinātniskā konference „Economic Development and Growth”. Bulgārija, Sunny Beach, 2011. gada 3.-7. septembrī.

IEVADS

Tēmas izpētes stāvoklis un aktualitāte

Pašreizējie pasaules attīstības procesi norisinās trīs līmeņos: reģionālajā, nacionālajā un starptautiskajā. Reģionu loma globālajā tautsaimniecībā ir aktuāla, jo valstu sociāli ekonomiskā attīstība ir iespējama tad, ja tā notiek vienlaikus ar reģionu attīstību. ES dalībvalstu ekonomiskās attīstības koncepcijās un Latvijas reģionālās attīstības koncepcijā attīstību raksturojošie rādītāji ir saistīti ar iedzīvotāju labklājības pieaugumu. Reģionu attīstību veicina:

- reģionālās priekšrocības, ražošanas specializācija, ražošanas izvietojums un loģistikas infrastruktūra reģionos;
- aglomerācija, industrializācijas izplatība un reģiona atrašanās telpā;
- starpteritoriālo resursu plānošana, reģiona vadīšana, līdzsvars, reģionālā politika, reģionālie poli jeb klasteri; kā nodrošinošie faktori ir nepieciešami izglītība, investīcijas un iedzīvotāju pieaugums.

Pēc ekonomikas klasiķa Dž.M. Keinsa (*Keynes*) (2006) atziņām, pasaules ekonomikas telpai ir jāpastāv ne vien no vienota tirgus, bet arī no atsevišķu valstu/reģionu atdalītu „saliņu” veidojumiem, kuros norisinātos pastāvīgi tautsaimniecības procesi. Klasiķa atziņas saskan ar ES 21. gs. izvirzītajiem uzdevumiem reģionu kohēzijā, kas paredz izveidot spēcīgi attīstītus reģionus. Jaunie ekonomikas principi izvirza klasterus kā jaunu ekonomisko formu reģionu attīstībai. Valstu un reģionu labklājības veidošanās pamats ir finanšu ieguldījumi reģionos sociāli ekonomisko procesu nodrošināšanai. Ar ES fondiem reģionos tiek atbalstīta ražošanas specializācija, reģionālās priekšrocības stimulēšana, izglītības un inovācijas (arī klasteru) attīstība; finansējuma izmantošana ir balstīta uz starpteritoriālo resursu plānošanu.

Reģiona teritoriju attīstības stimulēšana tiek pielietota lielākajā daļā ES dalībvalstu kopš 20. gs. 50. gadiem, un tā ir balstīta uz reģionālo politiku. Ar reģionālās politikas palīdzību ES notiek brīvā tirgus korekcijas, lai novirzītu līdzekļus no pārtikušiem uz nabadzīgākiem apgabaliem. Šo darbību mērķis ir modernizēt atpalikušos reģionus un uzlabot tajos sociāli ekonomisko situāciju. *ES*

fondi ir reģionālās politikas īstenošanas instruments: pielietojot stimulējošas investīciju ieviešanas metodes, tiek nodrošināta valstu un to reģionu atsevišķu nozaru ekonomiskā izaugsme.

Sākotnēji ar ES fondiem tika risinātas nozaru attīstības problēmas, bet mūsdienu reģionālās attīstības ietvaros ES fondu finansējums tiek virzīts fiziskās, materiālās un cilvēkkapitāla investīcijās. No 2000. gada ES dalībvalstīs tiek izmantoti ievērojami ES fondu finanšu līdzekļi, kas ir uzlabojuši dalībvalstu reģionu sociāli ekonomiskos rādītājus.

Reģionu attīstības līmeņi ir atšķirīgi gan starp ES dalībvalstīm un to grupām, gan Latvijā. Latvijā reģiona loma vēsturiski ir mainījusies no ģeogrāfiskas teritorijas uz plānošanas reģionu, kura kompetencē ir veicināt tā attīstību, lai sasniegtu ES vidējos attīstības rādītājus.

Latvijai, atjaunojot neatkarību 1991. gadā, ir mainījusies tirgus attiecību forma no plānveida uz tirgus ekonomiku, kad tika īstenotas straujas tautsaimniecības reformas, izveidota funkcionējoša un atvērta tirgus ekonomika, taču vienlaikus ir mainījusies valsts loma reģionu vadīšanā. Reģionos attīstības procesi netika vadīti, ekonomiski spēcīgākais Rīgas reģions izmantojis lielāko ES fondu finansējuma daļu, kas ir veicinājis reģionālās atšķirības. Starp Latvijas pieciem plānošanas reģioniem ir vērojama atsevišķu reģionu dezintegrācija; ir pazeminājies reģionu iedzīvotāju dzīves līmenis, tāpēc ir nepieciešams uzlabot reģionālo procesu valstisko regulējumu ES fondu izmantošanā, nosakot reģionālās politikas mērķus, uzdevumus un realizācijas metodes.

Latvijā ES fondi ir veicinājuši reģionu attīstību, taču finansējuma sadalījums reģionos ir būtiski atšķirīgs. Kopējais ES fondu izmantotais finansējums reģionos no 1992. gada līdz 2010. gadam ir 1.1 miljrd. LVL, no kuriem 49% finansējuma tika izmantoti Rīgas plānošanas reģionā. Teritorijā, kurā ir izmantots lielāks fondu finansējums, ir notikusi strauja attīstība, savukārt, pārējos reģionos teritoriju sociāli ekonomiskie rādītāji atpaliek, to atšķirības turpina palielināties, kas ir pretrunā ar ES reģionālās attīstības koncepciju un akcentiem.

Reģionālo attīstību un dažādas attīstības problēmas Latvijā ir pētījuši: R. Zvirgzdiņa (2007, 2010), S. Čingule, I. Latvieta (2010), I. Stokmane (2010), V. Boroņenko (2009), D. Saktiņa (2008), E. Jermolajeva, S. Zelča, R. Baltere (2008), M. Deņisovs, I. Judrupa (2008), J. Brizga (2007), K. Špoģis, A. Radžele (2007), V. Buģina, K. Pabērza (2007), I. Vaidere (2006), Z. Kazakevičus (2005), B. Rivža, M. Krūzmētra, I. Baraškina, P. Rivža (2005), I. Slavinska (2005), E. Vanags, O. Krastiņš, I. Vilka, V. Locāne, P. Šķiņķis, A. Bauere (2005), A. Meikšāns (2004), S. Keišs (2005), M. Pūķis (2004), V. Buģina, I. Pučure (2000) un ārzemju zinātnieki: V. Kurniševs, V. Gluškova (2010), Z. Kuzboževs, I. Kozjeva, M. Svetovcevs (2009), E. Domars (1982), R. Harrods (1949), M. Lehmans-Vafenšmits (2007), A. Maļins (2006), V.A. Dergačovs, L.B. Vardomskis (2004), A. Vēbers (1926), S. Kasahara (2004), M. Porters (2000, 2003), M. Porters, C. Ketels (2003), D. Harpers (2003), L. Bacci (2002), A. Kotios, V. Tselios (2002), A. Gavrilovs (2002), I. Minakovs, S. Neuimins (2002), A. Teilors (2001), A. Granbergs (2001), E. Maiburds (2000), S. Ivaškovskis (2000), V. Gugņags

(1999), E. Kuklinskis (1997), M. Gillis, D. Perkins, M. Roemer, D. Snodgrass (1996), A. Smits (1991), K.M. Murphu, A. Šleifers, R.W. Višņijs (1989), I. Thunens (1985), W. Karlise (1966), D. Rikardo (1955), R. Nurkse (1961), P. Rosenšteins-Rodans (1943). Tomēr atsevišķi nozīmīgi pētījumi par ES fondu izmantošanas nozīmi reģionu attīstības veicināšanā nav veikti. ES fondu teorētisko un ekonomisko aspektu izvērtēšana ir aktuāla, lai izstrādātu priekšlikumus ES fondu izmantošanas pilnveidei.

Pētījuma ierobežojumi

Pētījuma gaitā būtisks ierobežojums saistījās ar datu par izmantoto ES fondu finansējuma pieejamību reģionu griezumā, jo dati bija pieejami valsts līmenī. Vērtējot kā ES fondu finansējums ietekmējis MVU saimnieciskās darbības rādītājus (gada pārskata svarīgākie rādītāji), datu ieguve no „Lursoft” datu bāzes par visiem Latvijas reģionos saņēmušajiem MVU nebija pieejama, datu izplatītājs „Jelgavas zinātniskā bibliotēka”, kurā iegūta informācija, datu pieeja ir limitēta, tāpēc darba autore pētījumā izvērtēja viena Latvijas reģiona – Zemgales – MVU saimnieciskās darbības rādītājus (gada pārskata svarīgākie rādītāji).

Promocijas darba **hipotēze**: Latvijas reģionos infrastruktūras, uzņēmējdarbības un inovāciju, cilvēkresursu, lauksaimniecības, lauku, zivsaimniecības jomu attīstību pozitīvi ietekmē ES fondu finansējums.

Pētījuma mērķis ir izpētīt ES fondu finansējumu reģionos, identificēt problēmas infrastruktūras, uzņēmējdarbības un inovāciju, cilvēkresursu, lauksaimniecības, lauku, zivsaimniecības jomās un izstrādāt rekomendācijas ES fondu izmantošanas pilnveidošanai Latvijas reģionos.

Izvirzītie **darba uzdevumi** pētījuma mērķa sasniegšanai:

- 1) noskaidrot reģiona attīstības un fondu ERAF, ESF, ELVGF (virzības daļa), ZVFI, ELFLA, ELGF, EZF un programmu PHARE, ISPA, SAPARD kā reģionu izaugsmes finanšu instrumentu teorētiskos un konceptuālos aspektus;
- 2) izpētīt ES fondu izmantošanas noteicošos faktorus un analizēt finansējumu reglamentējošos tiesiskos dokumentus un institucionālo sistēmu;
- 3) salīdzināt dažādu periodu ES fondu finansējumu dalībvalstīs, noteikt ES fondu ietekmi uz dažādiem dalībvalstu un to grupu ekonomiskajiem rādītājiem;
- 4) apkopot un salīdzināt sabalansētību ES fondu finansējuma izmantošanā Latvijā un reģionos dažādos plānošanas periodos; noteikt ES fondu finansējuma ietekmi uz MVU saimnieciskās darbības rādītājiem Zemgales reģionā;
- 5) izvērtēt ES fondu izmantošanas pozitīvo un negatīvo pieredzi un izstrādāt ieteikumus ES fondu finansējuma izmantošanas pilnveidei Latvijas reģionos.

Pētījuma **objekts**: ES fondu finansējums.

Pētījuma **priekšmets**: ES fondu finansējuma rezultatīvie rādītāji ES dalībvalstīs un Latvijas reģionos.

Promocijas darba izstrādē izmantotās **pētījuma metodes**:

- *teorētiskās analīzes metodes*, lai analizētu zinātniskās, teorētiskās atziņas un interpretētu pētījuma rezultātus, tika pielietota *monogrāfiskā metode*; problēmu elementu sakarību izvērtējumam tika izmantota *analīzes un sintēzes metode*;

- *informācijas ieguves metodes*, lai izpētītu ES fondu izmantošanas nosacījumus dalībvalstīs, analizētu to atbilstību Latvijas ES fondu tiesiskajam regulējumam un institucionālajai sistēmai, tika izmantota *analīzes un sintēzes metode*; veicot aptauju par ES fondu ietekmējošajiem faktoriem, tika izmantota *ekspertu aptaujas metode*;
- *informācijas apstrādes metodes*: *statistiskās analīzes metodes* tika izmantotas, lai noteiktu ES fondu ietekmi uz dalībvalstu ekonomiskajiem rādītājiem un salīdzinātu Latvijas reģionu sociāli ekonomiskos rādītājus; *aprakstošā un secinošā statistika*, t.sk. *statistiskie rādītāji, grafiskie attēli*; ES fondu un ES dalībvalstu dažādu ekonomisko rādītāju sakarību izvērtējumam, ES fondu ietekmes uz ES fondu saņēmušo uzņēmumu saimnieciskās darbības rādītājiem (gada pārskata svarīgākajiem rādītājiem) sakarību noteikšanai tika pielietota *korelācijas analīzes metode*. ES fondu finansējuma izmantošanas pilnveidošanai ir veikta ekspertu aptauja, pielietojot *hierarhiju analīzes metodi*.

Dati tika apstrādāti ar *Microsoft Excel* un *Statistical Package for Social Sciences* (SPSS) programmu palīdzību.

Pētījuma ietvaros tika analizēta šāda **informācija**:

- ES fondu izmantošanu regulējošie normatīvie dokumenti;
- LR likumi, MK noteikumi, stratēģiskie un plānošanas dokumenti;
- Latvijas un ārzemju zinātnieku atziņas par promocijas darba problemātikas loku;
- LR Centrālās statistikas pārvaldes publicētā informācija;
- LR ministriju un ES fondu izmantošanā iesaistīto institūciju informācija;
- ES fondu izmantošanas rezultatīvie dati ES, nacionālajā un reģionālajā līmenī;
- citi avoti, kuri norādīti literatūras sarakstā.

Zinātniskais ieguldījums un pētījuma novitātes

1. Promocijas darba ietvaros padziļināti tika izvērtēti reģionu attīstību ietekmējošo nosacījumu teorētiskie un ekonomiskie aspekti un ES fondu finansējums kā viens no reģiona attīstības instrumentiem.
2. Padziļināti tika pētīti ES fondu vēsturiskie, teorētiskie un ekonomiskie aspekti kā reģionu attīstību veicinošie instrumenti.
3. Reģionālās ekonomikas teorētiskā bāze ir papildināta ar autores ES fondu kā reģionu attīstības veicināšanas instrumentu definīciju.
4. Apkopots un analizēts ES fondu finansējums dalībvalstīm 2000.-2013. gadam, noteikta plānotā finansējuma ietekme uz dalībvalstu grupu ekonomiskajiem rādītājiem.
5. Apkopots un analizēts plānotais un izmantotais ES fondu finansējums Latvijai 1992.-2010. gadam.
6. Iegūti jauni rezultāti par ES fondu finansējuma izmantošanu Latvijas plānošanas reģionos 1992.-2010.gadā.
7. Iegūti jauni rezultāti par ES fondu finansējuma ietekmi uz ES fondu saņēmušo Zemgales reģiona MVU svarīgākajiem saimnieciskās darbības rādītājiem 2004.-2006. gadu periodā.

8. Lēmumu pieņemšanā ar hierarhiju analīzes metodi tika noskaidroti ekspertu viedokļi par svarīgākajām kritēriju grupām un alternatīvajiem risinājumiem reģionu interešu nodrošināšanai, izmantojot ES fondu finansējumu.
9. Identificētas problēmas un izstrādāti priekšlikumi ES fondu finansējuma izmantošanas nosacījumu pilnveidošanai Latvijas reģionos.

Promocijas darba **aizstāvamās tēzes**

1. Reģiona attīstības koncepciju un reģionālās attīstības politiku īstenošanai praksē tiek izmantoti daudzveidīgi finanšu instrumenti – ES fondi.
2. Latvijā ir izveidota ES regulām atbilstoša ES fondu reglamentējošā un institucionālā sistēma, kas nosaka ES fondu finansējuma izmantošanu dalībvalstīs, bet nemazina attīstības atšķirības reģionos.
3. ES fondu finansējuma piešķirums ES dalībvalstīs un to grupās dažādos plānošanas periodos ir neproporcionāls un neveicina NUTS 2 reģionu atšķirību mazināšanos.
4. Latvijā ES fondu finansējums ne tikai ietekmējis reģionu attīstību, bet arī ir veicinājis reģionu attīstības līmeņu diferencēšanās pastiprināšanos.
5. ES fondu finansējums pozitīvi ietekmējis Zemgales reģiona MVU saimnieciskās darbības rādītājus.
6. ES fondu izmantošanas rezultātus ietekmē daudzi faktori, ir iespējas uzlabot fondu izmantošanas nosacījumus, ņemot vērā reģionu attīstībai nepieciešamās kritēriju grupas.

Pētījuma tautsaimnieciskais nozīmīgums

Promocijas darbā ietvertie pētījumu rezultāti ir izmantojami Latvijas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (VARAM) un plānošanas reģionu, Ekonomikas un Finanšu ministriju darbībā, veicot ES fondu finansējuma plānošanu 2014.-2020. gadu periodā un aktualizējot finansējuma nepieciešamību reģionu attīstībai ar reģionālo programmu palīdzību. Pētījuma rezultāti būtiski papildina informāciju par ES fondu un programmu ieguldījuma apjomu reģionos 1992.-2010. gadā un to izmantošanas efektivitāti reģionos, lai paātrinātu 2007.-2013. gadu perioda finansējuma apguvi reģionos.

1. REĢIONU ATTĪSTĪBAS TEORĒTISKAIS UN KONCEPTUĀLAIS PAMATS

Nodaļai ir 36 lappuses, 4 tabulas, 9 attēli.

Nodaļā atspoguļotā pētījuma mērķis ir noskaidrot reģionālās attīstības teorētisko un konceptuālo pamatu, novērtēt to pielietojumu mūsdienu apstākļos, kā arī veikt reģionālās politikas un fondu jēdziena teorētisko aspektu izpēti.

1.1. Reģiona definīcija

Reģions ir teritorijas daļa, kuram ES kontekstā ir izveidojusies nepieciešamība pēc fondu finansējuma attīstības atšķirību mazināšanai. Sociāli ekonomiski attīstīti

reģioni ir katras valsts un kopējā ES vienotā reģiona labklājības pamats, un dažādās sociāli ekonomisko faktoru kombinācijas radījušas reģionos atšķirības to izaugsmē.

Visaptverošus pētījumus reģionālajā jomā veikuši daudzi ārzemju un Latvijas teorētiķi un praktiķi, kuri uzsver reģionu nozīmi valsts attīstībā un ir izvirzījuši svarīgākās reģionu attīstības problēmas. Ievērojama problēmu daļa saistās ar reģionālās politikas, ražošanas efektivitātes, uzņēmējdarbības aktivitātes un migrācijas problēmām. Reģionu būtību var atklāt dažādu autoru reģiona jēdziena definējumos, un to interpretācijas tiek lietotas pēc to raksturojošām pazīmēm un pielietojuma: teritoriālajām, politiski-ekonomiskajām, sociāli-ekonomisko sistēmu, lieluma, līdzīgām īpašībām, struktūras, pārvaldības pazīmēm. Reģionu definējumu vienojošais elements ir reģionu attīstības problēmas un risinājumu meklējumi. *Darba autore reģionu definētu kā valsts ekonomiskās sistēmas teritorijas daļu, kurai piemīt dažādas priekšrocības. Cilvēks reģionā ir centrālā persona, ar savām zināšanām nodrošinot inovācijas, zinātņietilpīgu ražošanu, kas reģionos nodrošina labklājības līmeņa pieaugumu.* Mūsdienu reģiona attīstībā atšķirīgās īpašības un spēju tās izmantot būtu saistāmas ar reģionu ekonomisko profilu izveidi.

Reģiona jēdziens ES kontekstā tiek apskatīts pēc to politiskajām pazīmēm, kuras nosaka visu reģiona procesu funkcionēšanu starp dalībvalstīm: brīva preču, kapitāla, personu un pakalpojumu kustība vienotajā Eiropas tirgū, dodot dalībvalstīm iespēju attīstībai, veidojot jaunas iespējas un izaicinājumus, stiprinot vienoto Eiropas reģionu. ES dalībvalstu teritoriālais sadalījums ir daudzveidīgs. Lai būtu vieglāk pārvaldīt ES fondus un programmas un salīdzināt statistikas datus, ir ieviesta, t.s., NUTS (teritoriālo statistisko vienību nomenklatūra) klasifikācija. NUTS ir trīs līmeņu hierarhiska klasifikācija, kas iedala dalībvalstis noteiktā statistiskā vienībā.

Latvijā ir nodalīti statistiskie un plānošanas reģioni, kuru robežas daļēji sakrīt, jo Latvijā ir seši statistikas un pieci plānošanas reģioni. Vēl var runāt par kultūrvēsturiskiem un vēlēšanu reģioniem, taču šiem teritoriālajiem veidojumiem nav juridiskās bāzes. Lauksaimniecības nozarē valsts un ES atbalsta plānošanai un uzskaitē ir izveidoti deviņi Lauku atbalsta dienesta (LAD) reģioni, kuru robežas nesakrīt ar plānošanas un statistisko reģionu robežām un ir uzskatāmi par subreģioniem, kas ir definēti par vienu taksonomisko pakāpi zemāk nekā plānošanas un statistiskie reģioni. Citām valsts institūcijām ir cits – atšķirīgs reģionu iedalījums. Pēc autores viedokļa tik sadrumstalots Latvijas teritoriālais iedalījums rada problēmas reģionu attīstības līmeņu plānošanā, koordinēšanā un novērtēšanā un ir skaidrojams kā atbildības sadalījuma trūkums starp dažādiem sabiedrības pārvaldes līmeņiem.

Darba autore piekrīt reģiona jēdziena *formālajai* izpratnei un pievienojas Latvijas statistikas institūta reģiona iedalījumam (Vanags, 2005), pēc kuriem reģioni tiek iedalīti, izmantojot dažādus kritērijus (pazīmes). Kritēriji tiek iedalīti divās grupās: normatīvie un analītiskie. Atkarībā no tā, kādus kritērijus (normatīvos vai analītiskos) izmanto reģionu veidošanā, reģionus iedala: formālie (normatīvie) un funkcionālie (analītiskie). Formālie reģioniem ir skaidri noteiktas teritoriālās robežas un administratīvās struktūras. Darba autore savā pētījumā izmantoja formālos reģionus, analizējot NUTS 2 līmeņa reģionus – ES 27 dalībvalstis, NUTS 3 reģionus

– Latvijas plānošanas reģionus un LAD reģionus, kas ir uzskatāmi par Latvijas formālajiem subreģioniem.

1.2. Reģionālās attīstības teorijas un līdzsvara nosacījumi

Nevienmērīga reģionu attīstība ir svarīga sociāli- ekonomiska rakstura problēma, kura raksturīga gan starp dažādām valstīm, gan vienas valsts robežās. Reģionu attīstības atšķirības var uztvert kā problēmu, kas norāda uz nevienlīdzīgu resursu sadali gan starp valstīm, gan sadalījumā starp vienas valsts teritorijas daļām.

Attīstības jēdziens reģionālajā ekonomikā lietots, ar to saprotot visa veida pozitīvās pārmaiņas. Ekonomikas zinātnieku interpretācijā reģionālā attīstība saistīta ar dažādu faktoru kombinācijām, kas nosaka reģiona labklājības līmeni.

Darba autore atbalsta Latvijas reģionu pētnieces I. Stokmanes (2010) uzskatus, kura reģiona attīstību saista ar resursu mērķtiecīgu plānošanu reģionos; darba autore papildina domu, ka plānošana pati par sevi atrisina tikai daļu no reģionu attīstības atšķirību problēmām. Latvijai ir daudzveidīgi stratēģiskie plānošanas dokumenti, taču pasākumu īstenošana ir tā, kura veicina reģiona attīstības procesus. Jebkuram īstenošanas pasākumam ir nepieciešami finanšu resursi, ko var nodrošināt ES fondi, *reģionu attīstības un ES fondu kopsakarības* autore definē kā *ES fondu mērķtiecīgu plānošanas un īstenošanas rezultātu, kas ir atkarīgs no mērķtiecīgi vadītas reģionālās politikas.*

1. tabula

Reģionālās attīstības teorijas dažādu autoru interpretācijā

Gads	Teorijas autors	Teorijas nosaukums un skaidrojums
1776.	A. Smits, Skotija	Absolūtā priekšrocība. Starptautiskā darba dalīšanā tirdzniecība var norisināties pēc reģionālā ražošanas izdevīguma principa.
1817.	D. Rikardo, Skotija	Relatīvā priekšrocība. Katra valsts/reģions var ražot precī efektīvāk nekā tas notiek citā reģionā, pelnot uz cenu attiecību rēķina.
1826.	I.G. Van Tūnens, Vācija	Lauksaimniecības teritoriālās organizācijas un zemes rentes teorija. Zemes un transporta izmaksas pilsētu teritorijās.
1882.	V. Launards, Vācija	Optimāla atrašanās vietas teorija. Telpiskuma jēdziena pamatlicējs, transporta izdevumu uzskaitē ražošanā.
1909.	A. Vēbers, Vācija	Vispārējā ražošanas izvietojuma teorija. Optimālās atrašanās vietas teoriju papildina ar aglomerācijas faktoru
1930.	K. Akamacu, Japāna	„Lidojošo zosu paradigma”. Industrializācija izplatās no attīstītajām valstīm uz jaunattīstības valstīm.
1933.	V. Kristallers, Vācija	Centrālo vietu teorija. Telpu attiecību funkcijas dažādās apdzīvotās vietās.
1936.	Dž.M. Keins, Anglija	Ekonomiskās insulācijas doktrīna. Ekonomiskajai telpai jābūt kā atsevišķu reģionu veidojumiem, kuros norisinātos tautsaimniecības procesi.
1943.	P. Rosenšteins-Rodans, Anglija	Lielā grūdienu teorija. Fiskālās sistēmas neefektivitāti var kompensēt ar importēto kapitālu.
1950.	Fr. Perro, Francija	Polu izaugsmes teorija. Inovatīvie impulsi tiek pārraidīti no viena ekonomikas sektora uz citu.
1960.-1972.	V. Aizards, ASV	Vispārējā reģionālā doktrīna. Sintezē atrašanās vietas teorijas vienotā reģionālajā doktrīnā.
2001.	M.Porters, ASV	Klasteri, kas ir definēti kā reģionu attīstību veicinoši veidojumi.

Avots: autores veidots.

Reģionālās attīstības teoriju apkopojums 200 gadu periodā (sk. 1. tab.) skaidro tirgus pašregulēšanās un valsts regulēšanas attiecību problēmas, kurās reģiona teritoriju attīstībai īpaša uzmanība tiek veltīta tirgus attīstības principiem, ražošanas regulēšanai un resursu nepietiekamībai. Reģionālās attīstības teoriju skatījums 21. gs. ļauj analizēt starpreģionālās mijiedarbības attiecības starp ES dalībvalstīm un to reģioniem. Teorijās tiek piedāvāti optimālākie risinājumi ES fondu finansējuma izmantošanā, kas ļauj izvērtēt Latvijas reģionos notiekošos attīstības procesus.

ASV zinātnieks R. Nurkse (1955) ir pierādījis, ka līdzsvars reģionā ir iespējams pie sabalansētām investīcijām. Autore piekrīt, ka sabalansētība tiek traktēta kā tirgus saimniecības kategorija un kā piedāvājuma un pieprasījuma attiecības. *Vienmērīgs ES fondu finansējuma piedāvājums plašām reģiona nozarēm ļautu panākt pašuzturošu ekonomisko pieaugumu reģionos.* Lai nodrošinātu šo procesu, *valstij ir jānodrošina tirgus infrastruktūra, nevis jānodrošina uzņēmējdarbības priekšnosacījumi.* Visos līdzsvara gadījumos tirgus ir saikne, kas darbojas starp atsevišķām uzņēmuma vienībām, veidojot līdzsvaru reģionā. Nodrošinot tikai nozaru atbalstu bez infrastruktūras attīstības reģionā, līdzsvars reģionos ir neiespējams.

1.3. Reģionālās politikas teorētiskais skatījums

Reģionālā attīstība ir saistīta ar dažādu faktoru kombinācijām. Lai plānotu sociālās un ekonomiskās situācijas labvēlīgas pārmaiņas reģionos, reģionālā politika ir uzskatāma par reģionu pārvaldības politiku, ņemot vērā teritorijai piemītošās īpatnības.

Reģionālā politika savā vēsturiskajā attīstības evolūcijā ir veidojusies un attīstījusies, un dažādo autoru interpretācijas apkopotas 2. tabulā. Reģionālā politika ir reģiona attīstības un līdzsvara nodrošināšanas instruments, kuru regulē tiesiskais un administratīvais ietvars. Reģionālā politika ir reģiona pārvaldības politika, un tās līdzekļu pamatā ir reģionālās politikas pamatnostādnes, kas ir savstarpēji saistītu resursu starpteritoriāla plānošana. Reģionālās politikas objekti ir pilsētu, reģionu pārvaldes, novadu pašvaldības institūcijas, nevalstiskās organizācijas, komercuzņēmumi, uzņēmumi, mājsaimniecības, iedzīvotāji.

2. tabula

Reģionālā politika dažādu autoru interpretācijās

Laika periods	Autors	Reģionālās politikas definējums
18. gs.	A. Smits	Tautsaimniecības procesu plānošanai nepieciešams valstiskais regulējums.
19. gs.	Ā. Millers	Reģionālās politikas pamatu veido tautsaimniecības faktu izpētes salīdzinājums ar nācijas dzīvesveidu, tradīcijām, valsts politiku.
20. gs.	H. Armstrong, J. Teilors	Reģionālā politika ir sturktūrpolitikas pasākumu kopums, ar kuru tiek ietekmētas ekonomikas nozares vai reģionālās struktūras.
21. gs.	A. Granbergs, V. Vidjapins	Reģionālā politika ir ekonomiskās politikas sastāvdaļa, kas regulē ražošanas spēku izvietojumu un apvieno tiesiskos, administratīvos, ekonomiskos pasākumus, ko īsteno centrālā vara un reģiona pārvaldes.
21. gs.	V. Dergačovs, L. Vardomskis	Reģionālā politika kā valsts teritoriju attīstības veicinātāja, ņemot vērā teritorijas ģeopolitiskās, vēsturiskās, sociālās, kultūras, ekonomiskās īpatnības.

2. tabulas turpinājums

Laika periods	Autors	Reģionālās politikas definējums
21. gs.	M. Lehmann-Waffeschmidt	Reģionālās politikas svarīgākā sastāvdaļa ir reģiona ekonomiskā politika, un tā sadalās komponentēs: lauksaimniecības, zivsaimniecības, transporta, mežsaimniecības, rūpniecības, sociālā, nodarbinātības, vides politikas.

Avots: Smith, 1998; Krilovs, 2008; H. Armstrong, J. Teilor, 1985; Портер, 2000; Гранберг, 2001; Видяпин, 2007; Дергачов, 2004; Lehmann-Waffenschmidt, 2007.

ES reģionālās politikas pamatmērķis ir samazināt reģionu atšķirības, kas radušās dalībvalstu attīstības rezultātā. Mērķa sasniegšanai ir paredzēti līdzekļi no ES budžeta, kas tiek koncentrēti trūcīgākajos reģionos. Svarīgi ir noskaidrot *strukturpolitikas, kohēzijas politikas, struktūrfondu* jēdzienu sakarības. Darba autore piekrīt Latvijas ekonomikas pētnieku E. Dubras, E. Kassaļa, I. Skrabānes, S. Eglītes, A. Ozolas (2003) viedoklim – kohēzijas politiku ierindojot kā augstāko pēc līmeņa, kurai seko reģionālā politika un dažādās reģionālās politikas strukturālās jomas. Strukturālā politika ir daļa no reģionālās politikas, un gan strukturālās, gan reģionālās politikas instrumenti veicina atsevišķu reģionu struktūru un reģionu attīstību kopumā.

Latvijas reģionālā politika ir kopējais tautsaimniecības izaugsmes vienojošais elements, valdības nostādnes un mērķtiecīga rīcība reģionālās attīstības veicināšanā. Latvijā reģionālās politikas īstenošanai ir izstrādāta atbilstoša normatīvā bāze un institucionālā sistēma, noteikti reģionālās politikas mērķi, taču nav norādīti reģionālās politikas īstenošanas līdzekļi, un starpteritoriālie resursi tiek plānoti valsts līmenī.

Īpaši svarīgi darba pētījumā ir noskaidrot jēdziena „fonds” nozīmi un tā saistību ar reģionālo politiku un tās īstenošanas instrumentiem, jo „fonds” tiek plaši lietots ES un Latvijas reģionālās politikas kontekstā, un ir promocijas darba pētījuma objekts.

Ekonomikas skaidrojošā vārdnīcā dota „fonds” jēdziena skaidrojums, no latīņu valodas „fundus” – krājums, uzkrājums, rezerve. Naudas līdzekļi, vērtspapīri, materiālās vērtības, kas paredzētas kādam mērķim (Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca, 2000).

V. Praude (2009) fondus iedala pēc to pazīmēm, kuras tiek noteiktas: pēc to mērķiem un pārvaldīšanas stratēģijas, pēc darbības organizēšanas, pēc fondu akciju pirkšanas un pārdošanas metodes.

Visi fondu veidi risina ekonomiska rakstura problēmas, un **darba autore fondu pielīdzina ekonomikas kategorijai un skaidro kā resursu mērķtiecīgu izvietojumu, lai veidotu piedāvājuma un pieprasījuma, jeb līdzsvara attiecības reģionos un risinātu ierobežoto resursu pieeju. Resursu sadalē piešķirtie līdzekļi tiek novirzīti konkrētiem mērķiem.**

Pēc autores ieskata ES fondus var pielīdzināt Finanšu fondu kategorijai, jo teorijā norādītās raksturojošās īpašības visprecīzāk atbilst ES fondu – Eiropas Reģionālais attīstības fonds (ERAF), Eiropas Sociālais fonds (ESF), Eiropas Lauksaimniecības virzības garantiju fonds (ELVGF) (garantiju daļa), Zivsaimniecības vadības finanšu

instrumenti (ZVFI), Kohēzijas fonds (KF), Eiropas Lauku fonds lauku attīstībai (ELFLA), Eiropas Lauksaimniecības garantiju fonds (ELGF), Eiropas Zivsaimniecības fonds (EZF) būtībai: ES fondiem finansējums tiek iedalīts no ES budžeta, tiem ir centralizēta/decentralizēta pārvaldība, fondu finanšu resursi tiek piešķirti kā līdzekļi dažādiem projektiem ar mērķi, kurš atbilst fondu mērķim, fondus apsaimnieko dalībvalstīs izveidotās iestādes, kas ir atbildīgas to izmantošanas atbilstību tiesiskajām normām. Dalībvalstīm finansējums tiek piešķirts, balstoties uz vienotiem kritērijiem un atbilstoši dalībvalstīs izstrādātajām programmām. Fondu finansējumu var uzskatīt par starpteritoriālajiem finanšu resursiem.

Informācija par ES fondiem un programmām, to virzieniem, mērķiem un atbilstību dažādām ES politikām ir apkopota 3. tabulā.

3. tabula

ES fondu un programmu virzieni, mērķi un to atbilstība dažādām ES politikām

ES fondi/ programmas/ gadi	ES fondu un programmu virzieni	ES fondu un programmu mērķi	Reģionālās politikas sastāvdaļa
ISPA 2000.-2003.	Pielāgošanās ES prasībām transporta un vides sektorā.	Atbalstīt konkrētas nozares projektus.	Kohēzijas politika
PHARE 1992.-2003.	Piemērošanās ES prasībām valsts pārvaldes institūcijās, sabiedrības integrācija.	Atbalstīt konkrētas nozares projektus.	Transporta, rūpniecības, MVU, Vides politikas
SAPARD 2000.-2006.	Lauksaimniecības nozares pielāgošana ES KLP prasībām.	Atbalstīt konkrētas nozares projektus.	KLP
ERAF 2004.-2006. un 2007.-2013.	Uzņēmējdarbības vides attīstība, konkurences paaugstināšana, īpaši MVU; nozaru attīstības sekmēšana, tehnoloģiju un pētījumu attīstība, atbalsts vietējo, reģionālo un transeiropas transporta, telekomunikāciju un elektroapgādes tīklu infrastruktūras attīstīšanai; atbalsts darbaspēka tirgū, apkārtējās vides aizsardzība.	Reģionālo atšķirību mazināšana.	Transporta, rūpniecības, MVU, Vides politikas
ESF 2004.-2006. un 2007.-2013.	Atbalsts personām, kurām ir īpašas grūtības iekļauties darba tirgū. lai īstenotu jauninājumus darba vietās, darbinieku mūžizglītību un mobilitāti.	Sociālo problēmu risināšana.	Sociālā un nodarbinātības politika
ELVGF (virzības daļa) 2004.-2006.	Virzības daļa palīdzēja finansēt struktūrpolicies un lauku rajonu attīstības pasākumus.	Lauksaimniecības pārstrukturēšana un lauku attīstība.	KLP
ZVFI 2004.-2006.	Palielināt zivsaimniecības struktūras konkurētspēju un izveidot dzīvotspējīgus zivsaimniecības uzņēmumus.	Zivsaimniecības sfēras sakārtošana un attīstīšana.	Zivsaimniecības politika
ELFLA 2007.-2013.	Lauksaimniecības un mežsaimniecības nozares konkurētspējas attīstība, vides un lauku ainavas uzlabošana, dzīves kvalitāte lauku apvidos uzlabošana un lauku ekonomikas dažādošana.	Finansēt Kopienas finansiālo ieguldījumu lauku attīstības programmās.	KLP

3. tabulas turpinājums

ES fondi/ programmas/ gadi	ES fondu un programmu virzieni	ES fondu un programmu mērķi	Reģionālās politikas sastāvdaļa
EZF 2007.-2013.	Piešķir finansējumu piekrastes uzņēmumiem un iedzīvotājiem, lai pielāgotu flotes, kuru konkurētspēja jāpalielina un jāveicina ar pasākumiem, kas paredzēti vides aizsardzībai un uzlabošanai, dažādot saimniecisko darbību tām zivsaimniecības kopienām, kuras pārmaiņas ir skārušas vissmagāk.	Veikt izmaiņas zivsaimniecības nozarē un nodrošinātu tās ekonomisko un ekoloģisko ilgtspēju.	Zivsaimniecības politika
KF 2004.-2006. un 2007.-2013.	Īstenot projektus vides, Eiropas komunikāciju tīklu un transporta infrastruktūru jomā.	Izlīdzināt atšķirības starp ES dalībvalstīm.	Kohēzijas politika

Avots: autores veidots pēc Economic and Social, 2008; Key objectives, 2009; Kopējās lauksaimniecības politika, 2008.

Saskaņā ar reģionālās attīstības definīciju, strukturālā politika ir daļa no reģionālās politikas. Strukturālās un reģionālās politikas instrumenti – fondi – veicina gan atsevišķu reģionu struktūru, gan reģionu attīstību kopumā, tāpēc var uzskatīt, ka reģionālā politika ar saviem mērķiem prevalē pār atsevišķu struktūrpolitiku interesēm un dažādie ES struktūrfondi, veicinot nozaru struktūru izaugsmi, veicina reģionālās politikas īstenošanu.

ES pirmsiestāšanās programmas var izmantot ES kandidātvalstis (sk. 3. tab.). Pasākumi, kas tika finansēti no pirmsiestāšanās programmām, bija paredzēti Attīstības programmās jeb Pievienošanās partnerības dokumentos, kurus parakstīja atsevišķa kandidātvalsts un Eiropas Komisija un kuras sauca par PHARE, ISPA, SAPARD attīstības programmām. Tās finansēja dažādi ES fondi: ERAF finansēja PHARE programmu, KF – SPA programmu, bet ELVGF – SAPARD programmu.

Pirmspievienošanās programmu finansējuma apgūšana no 1992. gada līdz 2006. gadam Latvijai deva fondu izmantošanas pieredzi, kas bija nepieciešama, lai, pievienojoties ES dalībvalstīm, kandidātvalstis efektīvi spētu izmantot finansējumu reģionālo atšķirību mazināšanai un attīstībai. Nenoliedzams ir finansējuma ieguldījums transporta un vides sektorā, lauksaimniecības nozarē, kā arī administratīvajā sfērā.

Pēciestāšanās fondi (sk. 3. tab.). ES dalībvalstij, pēc tās pievienošanās ES, ir pieejami pēciestāšanās fondi. Darba autore analizēja periodu, sākot ar 2000. gadu, jo Latvija 2004. gadā kļuva par ES dalībvalsti un sāka izmantot fondus un struktūrfondus, kas iekļāvās ES 2000.-2006. gadu plānošanas periodā. 2004.-2006. gadu periodā Latvijai ES reģionālās politikas ietvaros bija iespēja īstenot izstrādātā Vienotā programmdokumenta 2004.-2006. gadam (VPD), Lauku attīstības programmas 2004.-2006. gadam (LAP), Kohēzijas fonda ietvara dokumenta 2004.-2006. gadam (KF) darbības programmas, izmantojot ERAF, ESF, ELVGF (virzības daļa), ZVFI un KF finansējumu. Fondiem bija noteikti virzieni un mērķi un katrs fonds bija piesaistīts atsevišķas reģionālās politikas jomai. 2007.-2013. gadu periodā Valsts Stratēģiskais ietvardokumenta 2007.-2013. gadam (VSID), Latvijas lauku

attīstības valsts stratēģijas plāna (2007.-2013.) (LAP), Zivsaimniecības nozares stratēģijas plāna 2007.-2013. programmu īstenošanai tika izmantots ERAF, ESF, ELFLA, EZF un KF finansējums.

4. tabula

ES fondi dažādos periodos

2000.-2006. gadu periods		2007.-2013. gadu periods	
<i>Struktūrfondi</i>	<i>Fondi</i>	<i>Struktūrfondi</i>	<i>Fondi</i>
ESF	KF	ESF	ELFLA
ERAF	-	ERAF	ELGF
ELVGF	-	KF	EZF
ZVFI	-	-	-

Avots: autores veidots Economic and Social, 2008; VSID, 2003.

ES ir izveidotas daudzveidīgas finanšu instrumentu – struktūrfondu un fondu – kategorijas. *Strukturālie fondi* ir fondi, kas paredzēti, lai veicinātu strukturālu pielāgošanu konkrētās nozarēs, reģionos vai to kombinācijās un ES. 2000.-2006. gadu periodā (sk. 4. tab.) tie ietver ERAF, ESF, ELVGF (virzības daļa) un ZVFI. 2007.-2013. gadu periodā (sk. 4. tab.) ir trīs struktūrfondi, kuri atbalsta dalībvalstu reģionu attīstību.

Fondi (sk. 4. tab.) ir galvenais finanšu instruments, lai samazinātu ekonomiskās un sociālās atšķirības, nodrošinot finansiālu palīdzību projektiem vides un transporta infrastruktūras jomās, novēršot atšķirības starp dalībvalstīm. Pie šīs kategorijas 2000.-2006. gadu periodā pieder KF.

2007.-2013. gadu periodā palielinājies fondu skaits (sk. 4. tab.), no struktūrfondu atdalītais ELVGF ir sadalīts, veidojot divus fondus, kas sniedz atbalstu lauksaimniecības nozarei un lauku attīstībai. ZVFI no struktūrfondu ir atdalīts un pārveidots par EZF. 2007.-2013. gadu periodā KF veicina „konverģences” mērķa sasniegšanu, iesaistot mazāk attīstītās dalībvalstis un reģionus, finansiāli piedaloties konverģences mērķa darbības programmās, līdz ar to šī fonda atbalsts vairs nav skatāms tikai kā atšķirību izlīdzināšana dalībvalstu līmenī, bet tā darbība virzīta arī reģionos struktūru līmenī, kā rezultātā šajā periodā KF ir pārveidots par struktūrfondu. Līdz ar to darba autore secina, ka 2007.-2013. gadu periodā ES fondu un struktūrfondu pārveidošana ir saistīta ar ES reģionālās politikas mērķiem, kuriem ar fondu un struktūrfondu atbalstu ir jāveicina atšķirību mazināšana starp dalībvalstu reģioniem.

2. ES FONDU NORMATĪVAIS REGULĒJUMS UN INSTITUCIONĀLĀ SISTĒMA

Nodaļā ir 20 lapas, 3 tabulas un 3 attēli.

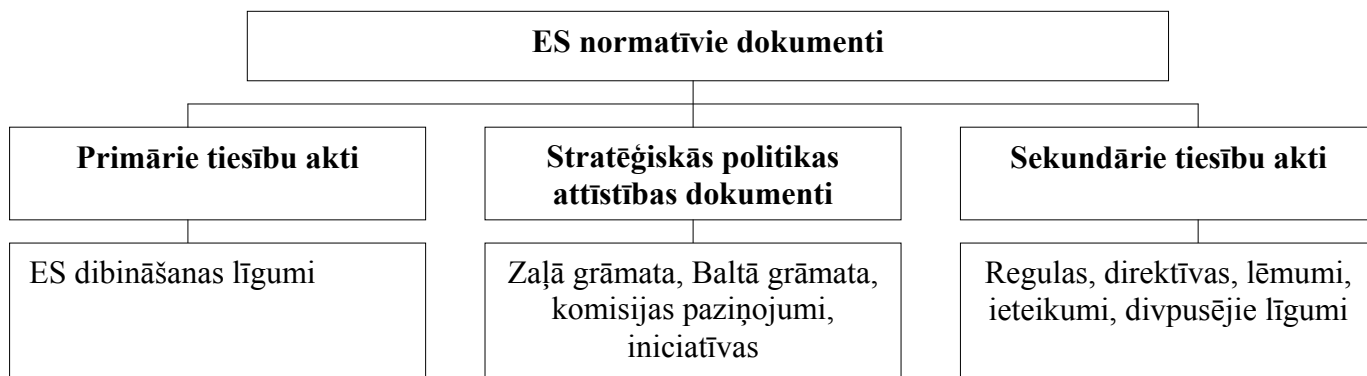
Nodaļā ir apkopota informācija par nepieciešamajiem normatīvā regulējuma priekšnosacījumiem fondu finansējuma izmantošanā ES un Latvijas līmenī.

Latvijā iezīmējas divi periodi ES fondu finansējumu izmantošanā: pirmsiestāšanās periods no 1992. gada līdz 2004. gadam, kad tā gatavojās iestāties ES, un

pēciestāšanās periods no 2004. gada 1. maijam. Autore ES fondu izmantošanas normatīvo regulējumu un institucionālo sistēmu Latvijā izvērtē šo periodu ietvaros.

2.1. ES galvenie tiesību akti, institūcijas un to attīstība

ES fondu izmantošanas tiesisko regulējumu veido divas normatīvo dokumentu grupas: starptautiskā un nacionālā. ES reģionālās politikas un fondu izmantošanas starptautiskais tiesiskais pamats ir viss spēkā esošo dokumentu kopums, kuru pamatā ir līgumi, ko dalībvalstis ir brīvprātīgi un demokrātiski apstiprinājušas.

Avots: autores veidots pēc Rokasgrāmata praktiskam darbam, 2010

1. att. ES normatīvo aktu sistēma.

ES normatīvo aktu sistēma, kas nosaka ES fondu izmantošanu (sk. 1. att.), veido trīs lielas grupas: primārie un sekundārie tiesību akti, kā arī stratēģiskās politikas dokumenti.

ES primārie tiesību akti – līgumi – ir grozīti un atjaunināti, atsaucoties uz izmaiņām sabiedrībā, kas iezīmē reģionālās politikas un fondu attīstības virzienus un tendences (sk. 5. tab.).

5. tabula

ES fondu primāro tiesību aktu apstiprināšanas hronoloģiskā secība 1951.-2009. gadu periodā

Gads	Dokumenta nosaukums	Vieta, kur tas ir parakstīts
1951.	Eiropas Ogļu un tērauda kopienas dibināšanas līgums	Parīze
1957.	Eiropas Kopienas dibināšanas līgums	Roma
1957.	Eiropas Atomenerģijas un kopienas dibināšanas līgums	Roma
1965.	Apvienošanās līgums	Brisele
1986.	Vienotais Eiropas akts	Luksemburga, Hāga
1992.	Līgums par ES	Māstrihta
1997.	Amsterdamas līgums	Amsterdama
2001.	Nicas līgums	Nica
2007.	Lisabonas līgums	Lisabona

Avots: autores veidots pēc Rokasgrāmata praktiskam darbam, 2010.

Sagatavojot sekundāro tiesību aktu projektus (sk. 1. att.), Komisija balstās uz iepriekš izstrādātiem un apspriestiem stratēģiskiem politikas attīstības dokumentiem. Tajos ir analizēts un izvērtēts spēkā esošais tiesiskais regulējums, tā efektivitāte, situācija konkrētā nozarē, kā arī piedāvāti risinājumi identificēto problēmu novēršanai.

Sekundāriem tiesību aktiem ir jābūt izstrādātiem, pamatojoties uz rakstīto primāro tiesību aktu normām, jo ES un tās iestādes nevar pašas sev radīt kompetenci. Lai sasniegtu ES politikā noteiktos mērķus, ES Parlaments kopā ar Padomi un Komisiju pieņem regulas, direktīvas un lēmumus. Balstoties uz ES regulām struktūrfondu apsaimniekošanai, ES kopā ir pieņemtas vairāk nekā 6000 regulas, un ar 2004. gada 1. maiju lielākā to daļa ir kļuvusi arī par Latvijas tiesību sistēmas sastāvdaļu.

ES reģionālās politikas principi un virzieni ir iestrādāti līgumos un tie ir: Vienotais Eiropas akts (1986), Māstrihtas līgums (1992) un Lisabonas līgums (2007). Balstoties uz līgumiem, tiek noteikti reģionālās politikas stratēģiskie mērķi, kurus iestrādā kopienas stratēģiskajās vadlīnijās.

Kopienas stratēģiskās vadlīnijas (KSP) (2006) ir politikas plānošanas dokuments, kurā ir definēti kohēzijas politikas finansējuma izlietošanas stratēģiskie virzieni, kuriem būtu jāparādās dalībvalstu izstrādātajos fondu plānošanas dokumentos.

ES reģionālās politikas īstenošanai Latvijai kā ES dalībvalstij ir jāpiemēro ES fondu izmantošanas nosacījumi saskaņā ar vairāku ES regulu prasībām.

Pirmsiestāšanās periodā pirmsiestāšanās programmu izmantošanai bija saistošas vairākas regulas: Padomes 1989. gada 18. jūnija Regula (EK) Nr. 3906/89 par ekonomisko palīdzību dažām Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīm, kas noteica 10 dalībvalstis, kurās bija iespēja izmantot PHARE programmas finansējumu. Padomes 1999. gada 21. jūnija Regula (EK) Nr. 1267/1999, saskaņā ar šo regulu ISPA sniedz palīdzību ekonomiskās un sociālās kohēzijas, vides un transporta politikas jomā. Komisijas 2000. gada 7. jūnija Regula (EK) Nr. 2222/2000, ar ko nosaka finanšu noteikumus, saskaņā ar kuriem piemērot Padomes Regulu (EK) Nr. 1268/1999 par Kopienas atbalstu pirmspievienšanās pasākumiem lauksaimniecības un lauku attīstībai ar SAPARD programmas palīdzību Centrāleiropas un Austrumeiropas kandidātvalstīs laikposmā pirms to pievienošanās.

Pēciestāšanās 2004.-2006. gadu periodā var nodalīt divas regulu grupas, kas attiecināmas uz visiem struktūrfondu, vai konkrētiem fondu.

Regulas, kas paredz vienotus nosacījumus visiem fondu. Starp šīs grupas regulām ir „vispārējā” regula, kas nosaka struktūrfondu ieviešanas pamatu, pārējās regulas paredz sīki izstrādātus nosacījumus un izmaiņas, pamatojoties uz „vispārējo” regulu. Piemēram, „vispārējā” regula nosaka ES fondu finansējuma lielumu dalībvalstīm, struktūrfondu mērķus, kuri paredz nosacījumus, pēc kuriem dalībvalstis attiecinātas uz tai atbilstošo mērķa grupu, struktūrfondu un fondu definējumu, ieviešanas regulējumu, kas paredz sasniegt noteiktos fondu mērķus. Latvija šajā periodā bija 1. Mērķa grupā, kuru raksturoja: IKP mazāks par 75% no Kopienas vidējā rādītāja, zems investīciju ieguldījuma līmenis, augsts vidējais bezdarba līmenis, salīdzinot ar ES vidējo bezdarba līmeni, zema uzņēmējdarbības aktivitāte, vāja pamatinfrastruktūra.

Pārējās regulas nosaka kārtību, piemēram, par piemērotības normām attiecināmajām un neattiecināmajām izmaksām, par fondu maksājumu valūtu, par vadības un kontroles sistēmas veidošanas atbildības līmeņiem, PVN piemērotību struktūrfondu finansējuma gadījumiem u.c.

Padomes 1999. gada 21. jūnija *Regula (EK) Nr. 1260/1999* nosaka vispārīgus noteikumus struktūrfondiem; Komisijas 2000. gada 8. novembra *Regula (EK) Nr. 1685/2000* nosaka sīki izstrādātus īstenošanas noteikumus Padomes Regulai (EK) Nr. 1260/1999 attiecībā uz izdevumu piemērotību Struktūrfondu līdzfinansētās darbībās; Komisijas 2000. gada 28. marta *Regula (EK) Nr. 643/2000* par eiro izmantošanas kārtību struktūrfondu budžeta pārvaldībā; Komisijas 2001. gada 2. marta *Regula (EK) Nr. 438/2001*, kas reglamentē Padomes Regulas (EK) Nr. 1260/1999 izpildi attiecībā uz vadības un kontroles sistēmām, ko piemēro no struktūrfondiem piešķirtajai palīdzībai. Regulās periodā tika veikti grozījumi, lai ES fondu izmantošana norisinātos iespējami efektīvāk un dalībvalstis, izmantojot ES fondu finansējumu, sasniegtu iespējami labākus izaugsmes rezultātus. Grozījumi noteikti jaunās regulās: Padomes *Regula (EK) Nr. 1105/2003*, kas nosaka grozījumus Regulai (EK) Nr. 1260/1999, ar ko nosaka vispārīgus noteikumus par struktūrfondiem; Komisijas *Regula (EK) Nr. 1145/2003*, ar ko nosaka grozījumus Regulai Nr. 1685/2000, attiecībā uz piemērotības normām struktūrfondu līdzfinansējuma saņemšanai.

Regulas, kas attiecināmas uz konkrētiem fondiem nosaka katra fonda principus, uzdevumus, pārvaldības, kontroles sistēmas, izdevumu atbilstīgumu, informācijas un publicitātes pasākumus u.c. Eiropas Parlamenta un Padomes 1999. gada 12. jūlija *Regula (EK) Nr. 1783/1999* par Eiropas Reģionālās attīstības fondu (ERAF); Eiropas Parlamenta un Padomes 1999. gada 12. jūlija *Regula (EK) Nr. 1784/1999* par Eiropas Sociālo fondu (ESF); Padomes *Regula (EK) Nr. 1257/99*, ar ko paredz atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonda (ELVGF); Padomes 1999. gada 21. jūnija *Regula (EK) Nr. 1263/1999* par Zivsaimniecības vadības finansēšanas instrumentu (ZVFI); Padomes 1994. gada 16. maija *Regula (EK) Nr. 1164/94* par Kohēzijas fonda izveidi (KF); Komisijas 1994. gada 26. jūlija *Regula (EK) Nr. 1831/94* par pārkāpumiem Kohēzijas fonda finansēšanā un nepareizi izmaksātu līdzekļu atgūšanu un par informācijas sistēmas izveidi. Regulas, kas attiecas uz konkrētiem fondiem, satur informāciju, kura detalizēti skaidro fondu uzdevumus, piemērošanas jomas, kopienas iniciatīvas, jauninājumus, īstenošanas noteikumus, klauzulas pārskatīšanai, pārējas noteikumus, laiku, kad tā stājas spēkā.

2007.-2013. gadu periodā. Katram ES fondu izmantošanas periodam tiek pieņemtas jaunas regulas, atceļot iepriekšējā perioda regulas. Piemēram, Padomes 2006. gada 11. jūlija *Regula (EK) Nr. 1083/2006*, ar ko paredz vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu un Kohēzijas fondu un atceļ Regulu (EK) Nr. 1260/1999. Izdarītie grozījumi bija nepieciešami, jo ekonomiskās, sociālās un teritoriālās atšķirības paplašinātajā ES gan reģionālajā, gan valsts mērogā ir palielinājušās. Tādēļ darbības attiecībā uz konvergenci, konkurētspēju un nodarbinātību bija jāpaplašina visā Kopienā. Lai veicinātu lielāku saskaņotību starp dažādo fondu intervenci, bija nepieciešamība Kohēzijas fondu integrēt strukturālā atbalsta plānošanā, kā arī nepieciešams precizēt dažādo instrumentu lomu, kuri nodrošina atbalstu lauku attīstībai – proti, saskaņā ar

Padomes Regulu (EK) Nr. 1698/2005 (2005. gada 20. septembris) par atbalstu lauku attīstībai no ELFLA un zivsaimniecības nozarei – EZF. Šie instrumenti bija jāintegrē kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas instrumentos un jākoordinē ar kohēzijas politikas instrumentiem. Regulā ir noteikti ES fondu finansējuma griesti dalībvalstīm, un tie ir 4% no nacionālā IKP, ņemot vērā summas, kas iekļautas lauksaimniecības attīstības un zivsaimniecības attīstības līdzekļos. Regulā sīki izstrādāta metodika finansējuma piešķiršanā dalībvalstīm katrā kohēzijas mērķa programmā, balstoties uz dalībvalstu iedzīvotāju skaitu, saražoto IKP, piemērojot izstrādātos koeficientus. Taču arī šajā periodā regula konverģences mērķa ietvaros nenosaka fondu finansējumu novirzīt dalībvalstu iekšējos reģionos, lai piesaistītu mazāk attīstītajām teritorijām papildus līdzekļus. Dalībvalstu iekšējo reģionu problēmu risināšanu ir pašu dalībvalstu politisko lēmumu un gribas ziņā. Latvija šajā periodā pēc regulas nosacījumiem atbilda mērķim „Konverģence”, jo mērķim atbilda dalībvalstis, kuru IKP uz iedzīvotāju nesasniedz 75% no vidējā rādītāja Kopienā un „Pārrobežu sadarbība” mērķim, kas attiecas uz NUTS 3 reģioniem, kas atrodas pie iekšējām sauszemes robežām un atsevišķām ārējām sauszemes robežām, kā arī visi NUTS 3 reģioni, kas atrodas pie jūras robežām un kurus nošķir ne vairāk kā 150 km.

Pārējās 2007.-2013. gadu regulas sīki izskaidro katra fonda darbības principus, uzdevumus, pārvaldības, kontroles sistēmas, izdevumu atbilstīgumu, informācijas un publicitātes pasākumus u.c. finansējuma izmantošanā dalībvalstīs.

Latvijas reģionos pamatnodarbošanos ir saistīta ar lauksaimniecisko ražošanu. Analizējot ES fondu izmantošanas lauksaimniecības nozarei saistošās regulas, darba autore secināja, ka ES Padomes 2005. gada 21. jūnija *Regula (EK) Nr.1290/2005* ir svarīgākā regula, jo tā nosaka kopējās lauksaimniecības politikas finansēšanu. Regula paredz īpašas prasības un noteikumus par kopējās lauksaimniecības politikas, tostarp lauku attīstības pasākumu, izdevumu finansēšanu. Regula uzskatāma par lauksaimniecības nozares ES fondu ieviešanas „vadošo” regulu. Padomes 2005. gada 20. septembra *Regula (EK) Nr.1698/2005* par atbalstu lauku attīstībai no ELFLA. Regula nosaka vispārīgus noteikumus Kopienas atbalstam lauku attīstībai, ko finansē ELFLA, kurš izveidots, pamatojoties ar Regulu (EK) Nr. 1290/2005.

ES fondu institucionālo sistēmu veido trīs galvenās iestādes:

- Eiropas Parlaments, kas pārstāv ES dalībvalstu iedzīvotājus un kurus dalībvalstīs tiešās vēlēšanās ievēl ES iedzīvotāji;
- ES Padome, kas pārstāv dalībvalstis;
- Eiropas Komisija, kas aizstāv ES intereses kopumā.

Pamatojoties uz šo trīs iestāžu lēmumiem, tiek noteikts reģionālās politikas instrumentu – ES fondu – ERAF, ESF, KF, ELVGF, ZVFI, ELFLA, ELGF, EZF finansējuma sadalījums dalībvalstīm, kontrolēta ES fondu ieviešana, izdotas regulas, direktīvas, lēmumi, ieteikumi, slēgti divpusējie līgumi.

ES Reģionu Komiteja ir padomdevēja iestāde, kurā darbojas Eiropas reģionālo un vietējo iestāžu pārstāvji, un tā ir saistīta ar ES fondu izmantošanu dalībvalstīs.

Reģionālās politikas Ģenerāldirektorāts pārvalda ERAF, KF, ISPA programmu, un tā mērķis ir izstrādāt efektīvu un lietderīgu struktūrpolitiku. Lielā birokrātija, neelastīgā institucionālā sistēma lēmumu pieņemšanā, ES budžeta maksājumu donorvalstu neieinteresētība liedz pieņemt lēmumus, kuri ar regulu palīdzību noteiktu vienādus konkurences apstākļus ES fondu finansējuma sadalījumā vienotā, demokrātiskā ES.

2.2. ES fondu normatīvie dokumenti un institucionālā sistēma Latvijā

Latvijā laika periodā no 1997.-2010. gadam ir izmantoti dažādi ES fondi un programmas.

6. tabula

ES fondu piesaistes tiesiskā bāze un institucionālā sistēma pirmsiestāšanās periodā Latvijā

ES regulas	Programmas Latvijā	Normatīvie akti Latvijā	Fondi	Atbildīgās institūcijas
3906/89 (PHARE)	Latvijas Republikas Stratēģija integrācijai ES (2000) Phare programma un Pārejas programma	Sadarbības memorands starp EK un LR par finansējuma piešķiršanu, Eiropas Savienības finanšu instrumentu PHARE programmas un Pārejas programmas likums (2006), MK noteikumi	ERAF	Finanšu ministrija (FM), nozaru ministrijas, Valsts kase (VK), Centrālā Finanšu līguma aģentūra (CFLA)
1267/1999 (ISPA)	ISPA nacionālā stratēģija vides sektorā (2000)	Slēgti finanšu memorandi starp ES un Latviju par katru aktivitāti	KF	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (VARAM)
2222/2000 (SAPARD)	Lauku attīstības plāns	Daudzgadējais finansu līgumu starp Latvijas Republiku un Eiropas Komisiju Eiropas Kopienas vārdā (2001)	ELVGF	FM, Zemkopības ministrija, Lauku atbalsta dienests (LAD)

Avots: autores veidots pēc Pirmsiestāšanās fondi, 2009; Pilvere, 2003; SAPARD, 2007.

Atbilstoši diviem fondu izmantošanas periodiem – pirmsiestāšanās un pēciestāšanās – normatīvais regulējums darbojas pēc līdzīgiem principiem, ievērojot ES regulas, kas izdotas saskaņā ar līgumiem:

- dalībvalsts ES fondu ieviešanai izstrādā stratēģiju, darbības programmu, kuru apstiprina EK;
- dalībvalsts pieņem likumu par ES fondu vadību vai noslēdz divpusējo līgumu ar EK;
- uz apstiprinātā likuma pamata pieņem MK noteikumus, instrukcijas, kas saistošas ES fondu ieviešanai;
- MK reglamentē dokumentu izstrādi, kas nosaka ES fondu īstenošanas procedūras, kārtību, instrukcijas u.c.

ES fondu izmantošanas institucionālo sistēmu LR veido visas valsts pārvaldes iestādes, kurām saskaņā ar normatīvajiem dokumentiem ir reglamentētas ES fondu administrēšanas funkcijas.

Pēciestāšanās periodā (sk. 7. tab.) Latvija saņēma fondu finansējumu 2000.-2006. gada perioda ietvaros, sākot tos saņemt kā dalībvalsts no 2004. gada. ES fondu izmantošanai no ES puses ir izstrādāta sekundāro likumdošanas aktu kopums, kurš paredz fondu izmantošanu reģionālās un strukturālās politikas jomās. Reģionālās politikas īstenošanā galvenie subjekti dalībvalstu reģionu līmenī ir valsts varas un pārvaldes institūcijas, un to kompetencē ir īstenot reģionu attīstības politiku, kura ir saskaņā ar ES reģionālās politikas principiem – atšķirību mazināšanu starp reģioniem.

7. tabula

**ES fondu normatīvie dokumenti un institucionālā sistēma Latvijā
2004.-2006. gadu un 2007.-2013. gada izmantošanas periodā**

Latvijas normatīvie dokumenti	Programmas	Institucionālā sistēma
2004.-2006. gadu periods		
Reģionālās attīstības likums (2002)	Vienotais programmdokuments (VPD) 2004.-2006. gadu periodam (2004)	Vadošā iestāde: FM; maksājumu iestāde: VK; Uzraudzības, vadības komitejas; <i>1. līmeņa starpniekinstitūcijas:</i> Ekonomikas ministrija (EM), Izglītības un zinātnes ministrija (IZM), Kultūras ministrija (KM), Labklājības ministrija (LM), Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija (RAPLM), Satiksmes ministrija (SM), Vides ministrija (VM), Zemkopības ministrija (ZM), VK Informācijas sabiedrības birojs; <i>2. līmeņa starpniekinstitūcijas:</i> LAD, Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA), Profesionālās Izglītības attīstības aģentūra (PIAA), CFLA, <i>Grantu shēmas apsaimniekotāji:</i> Latvijas investīciju attīstības aģentūra (LIAA), Sabiedrības integrācijas fonds (SIF), Sociālo Pakalpojumu pārvalde (SPP).
Lauksaimniecības un lauku attīstības likums (2004)	Kohēzijas fonda ietvara dokuments 2004.-2006.gadu periodam (2006);	
ES struktūrfondu vadības likums (2005)	Programmu papildinājums (VPD) (2004).	
MK noteikumi 2004.-2006.gadu periodam		
2007.-2013. gadu periods		
ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda vadības likums (2007)	Valsts Stratēģiskais ietvardokuments (VSID) 2007.-2013.g. (2006) Operacionālās darbības programmas (2007)	Vadošā iestāde: FM. Atbildīgās iestādes: EM, FM, IZM, KM, LM, SM, VM, VARAM. Sadarbības iestādes: CFLA, LIAA, NVA, VIAA, Valsts Reģionālās attīstības aģentūra (VRAA), Veselības ekonomikas centrs (VEC), SIF. Maksājumu iestāde: VK. Sertifikācijas iestāde: VK. Revīzijas iestāde: FM, Uzraudzības komiteja, izveidotas 2 apakškomisijas, Iepirkumu uzraudzības birojs (IUB)
MK noteikumi 2007.-2013.gadu periodam	Programmu papildinājumi (2007) Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāns (2007.-2013.) (2006) Zivsaimniecības nozares stratēģijas plāns (2007.-2013.) (2006)	

Avots: autores veidots.

ES struktūrfondu vadības institucionālās sistēmas galvenais uzdevums bija nodrošināt struktūrfondu vadības un kontroles sistēmu darbību, kā arī atbilstīgas audita posmu izsekojamības esamību visos administratīvajos līmeņos, kuri iesaistīti

struktūrfondu vadībā. Lai īstenotu šīs ES struktūrfondu vadības funkcijas, bija nepieciešama atbilstoša administratīvā kapacitāte, kā arī tehniskais nodrošinājums dažādu ar programmas vadības funkciju īstenošanu saistītu izdevumu segšanai. ES fondu institucionālā sistēma Latvijā ir ļoti sadrumstalota un nevajadzīgi sazarota, rezultātā ir atšķirīgas prasības projektu ieviešanā un realizācijā katrā atbalsta pasākumā un ir uzskatāms kā liels atbildīgo un sadarbības iestāžu skaits. Kā iespējamie problēmas risinājumi varētu būt: izveidot tikai vienu iestādi, kas administrē visus ES fondus, līdzīgi kā šobrīd Lauku atbalsta dienests administrē trīs fondus – ELGF, ELFLA un EZF atbalsta pasākumus. Kā otrs iespējamais risinājums, izveidot trīs atbildīgās institūcijas, kas administrētu katru darbības programmu, un atstāt jau esošo Lauku attīstības programmas institucionālo sistēmu.

Apkopojot visu nodaļā esošo informāciju par ES fondu finansējumu reglamentējošajiem tiesiskajiem dokumentiem un institucionāli sistēmu, var izdalīt *ES fondu izmantošanas noteicošos faktoros ES un dalībvalstu līmeņos*, un tie ir: ES līgumu kopums, kas nosaka ES fondu dibināšanu un darbības virzienus, ES regulas, kas paredz ES fondu finansējuma izmantošanu un to institucionālo ietvaru, ES fondu izmantošanas normatīvo dokumentu kopums dalībvalstīm, kas izstrādāts uz regulu pamata: izstrādātas un apstiprinātas programmas, kuras īsteno ar fondu palīdzību, pieņemti likumi fondu vadībai, izstrādāti MK noteikumi, instrukcijas, vadlīnijas u.c. dokumenti, kas saistoši ES fondu finansējuma izmantošanai.

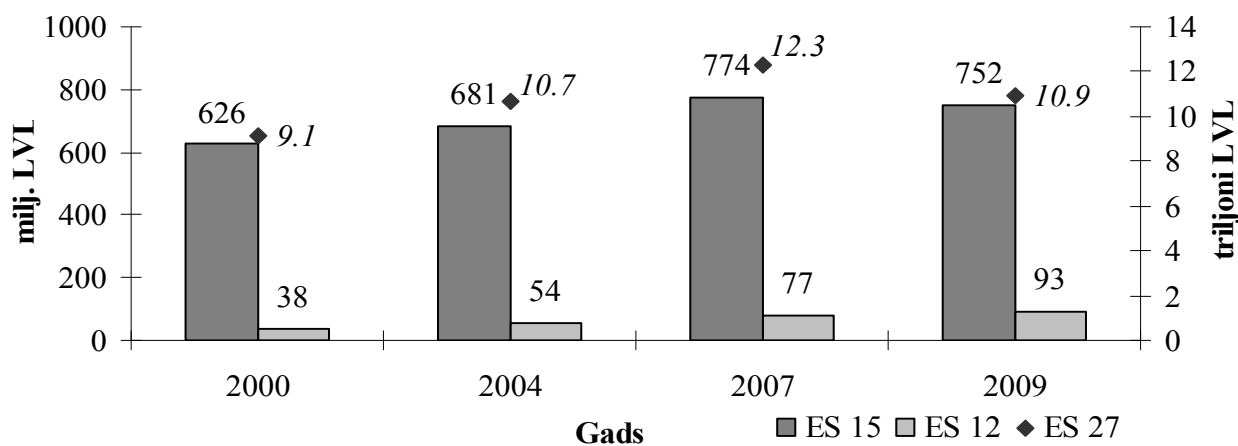
3. ES FONDU FINANSĒJUMS DALĪBVALSTĪM

Nodaļā ir 25 lapas, 8 tabulas, 8 attēli.

Nodaļā atspoguļotā pētījuma mērķis ir salīdzināt plānoto ES fondu finansējumu dalībvalstīs un to grupās dažādos periodos, izvērtēts ES fondu finansējums dalībvalstīm uz 1000 IKP (EUR), 1000 iedzīvotājiem, 1000 km² teritorijas. Pielietojot korelāciju analīzes metodi, noteikta ES fondu ietekme uz ES dalībvalstu grupu ekonomiskajiem rādītājiem. Apkopots Latvijā plānotais un ieviestais ES fondu finansējums dažādos periodos.

IKP ir valsts ekonomiskās labklājības rādītājs, kas ļauj novērtēt ekonomisko aktivitāti un attīstību. Izvērtējot *Eurostat* pieejamo informāciju par vidējiem IKP rādītājiem no 2000. gada līdz 2009. gadam dalībvalstīs, darba autore izveidoja trīs valstu grupas – ES 27, ES 15, ES 12.

ES 27 dalībvalstu grupā ir ietvertas visas ES dalībvalstis 2011. gadā neatkarīgi no laika, kad notika pievienošanās ES. ES 15 ir „vecās” dalībvalstis, kuras veidoja ES vienoto reģionu līdz 2004. gadam. ES 12 dalībvalstu grupa, kuras veidojās no 10 dalībvalstīm, kas pievienojās ES 2004. un 2007. gadā, veidojot „jauno” 12 dalībvalstu grupu.

Avots: autores aprēķini pēc GDP and main components (Eurostat), 2010

2. att. ES dalībvalstu grupu IKP vidējie rādītāji 2000., 2004., 2007. un 2009. gadā.

Savstarpējais grupu IKP rādītāju salīdzinājums ļauj noteikt dalībvalstu atšķirīgos attīstības līmeņus un nepieciešamību pēc ES fondu finansējuma.

Vidējie IKP rādītāji starp dalībvalstu grupām dažādos periodos būtiski atšķiras (sk. 2. att.). Dalībvalstu grupās notiekošie ekonomiskie procesi valstu reģionos ir tieši saistīti ar ES fondu un pirmsiestāšanās programmu izmantošanu, kas atstāj iespaidu uz dalībvalstīs notiekošajiem ekonomiskajiem procesiem.

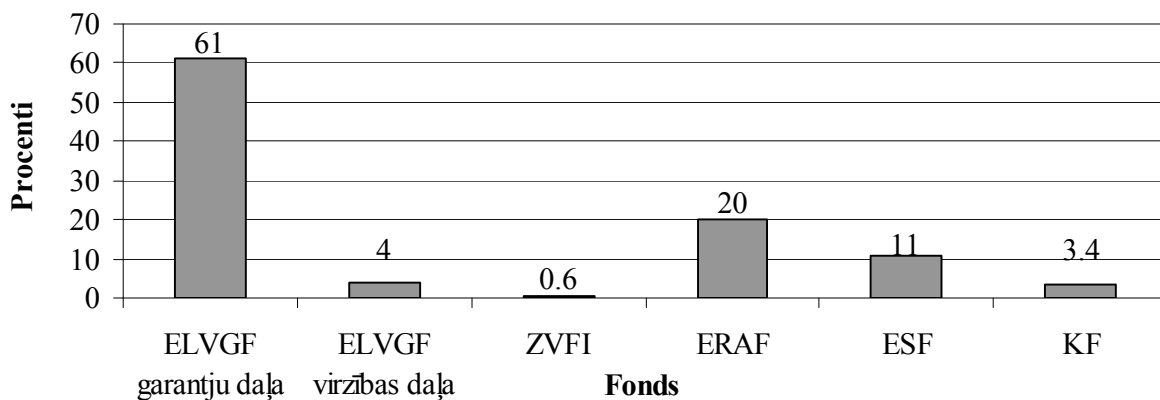
Kā redzams 2. attēlā, vidējie IKP rādītāji no 2000. gada līdz 2009. gadam visās grupās ir palielinājušies, atšķirīgs ir IKP pieauguma temps un apjoms. ES 27 dalībvalstu grupai no 2000. gada līdz 2009. gadam tas palielinājies par 19%, veidojot 1.9% pieaugumu gadā, ES 15 dalībvalstu grupai rādītāji ir līdzīgi un vidējais gada pieaugums ir 2%. ES 12 dalībvalstu grupai pieaugums ir ļoti būtisks, un gadā tas ir 24.4%. Taču būtiskas ir vidējo IKP rādītāju atšķirības starp ES 15 un ES 12 dalībvalstu grupām, kurām ir tendence samazināties. 2000.gadā ES 12 dalībvalstu grupas vidējā IKP rādītāji salīdzinoši ES 15 dalībvalstu grupu bija 14 reizes mazāki, 2009. gadā atšķirības ir 8 reizes mazākas. Pievienošanās process jaunajās dalībvalstīs sekmējis būtiskus dzīves līmeņa uzlabojumus, stimulējot ekonomiku un sociālo kohēziju visā ES, taču vēl arvien vērojamas nopietnas attīstības atšķirības starp visām ES 27 dalībvalstīm, veidojot divas valstu grupas ar līdzīgām pazīmēm: ES 15 – „vecās” dalībvalstis, ES 12 – „jaunās” dalībvalstis.

3.1. ES fondu finansējuma apjoma salīdzinājums dalībvalstīs

ES fondu finansējums sadalījumā starp ES 25 dalībvalstīm 2000.-2006. gadu periodā salīdzināts sekojošās grupās: ES 10 jeb „jaunās” dalībvalstis, kuras pievienojās ES 2004. gadā un sāka izmantot fondu finansējumu, un ES 15, jeb „vecās” dalībvalstis, kuras fondus izmantoja no 2000. gada.

No ES budžeta 2000.-2006. gadu periodā bija paredzēts finansējums ES 25 dalībvalstīm 512.9 miljrd. EUR. No šīs summas struktūrfondu finansējums (ELVGF, ZVFI, ERAF, ESF, KF) – 201.2 miljrd. EUR. Finansējuma sadalījums atspoguļo ES fondu budžeta prioritātes (sk. 3. att.), 65% tiek novirzīti

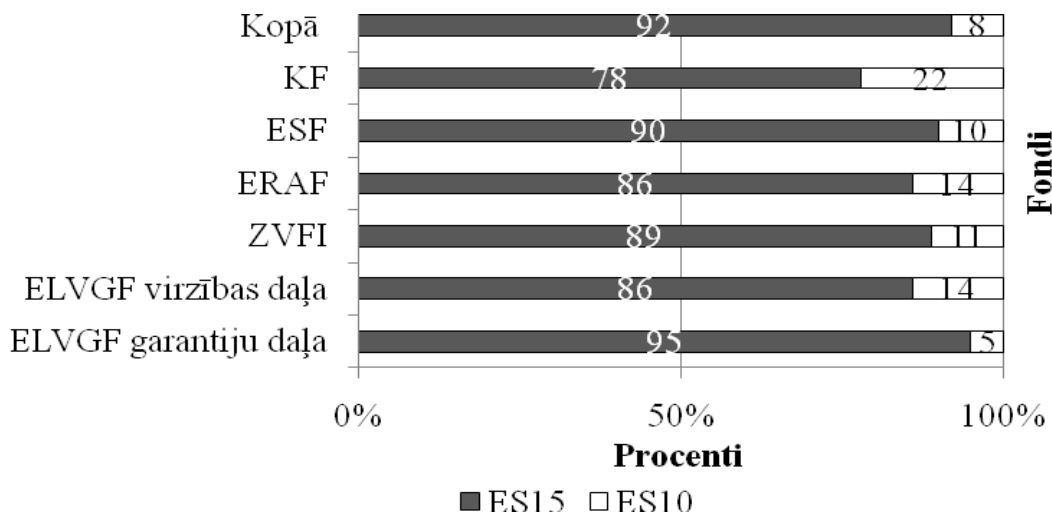
lauksaimniecības nozarei, veidojot 61% ELVGF garantiju daļas finansējumu platību maksājumiem, 4% ELVGF virzības daļai, kas paredzēta lauksaimniecības modernizācijai, 20% reģionālajai kohēzijai, 11% sociālo apstākļu izlīdzināšanai starp reģioniem, 3.4% ekonomisko un sociālo atšķirību izlīdzināšanai starp dalībvalstīm, 0.6% zivsaimniecības nozares attīstībai un modernizācijai.

Avots: autores veidots pēc Busch, 2008

3. att. ES fondu sadalījums 2000.-2006. gadu periodā.

Salīdzinot 2000.-2006. gadu periodā finansējumu dažādās fondu kategorijās un to sadalījumu starp dalībvalstīm un to grupām, ES 15 dalībvalstu grupai periodā bija plānoti 92%, ES 10 dalībvalstu grupai 8% no kopējā finansējuma.

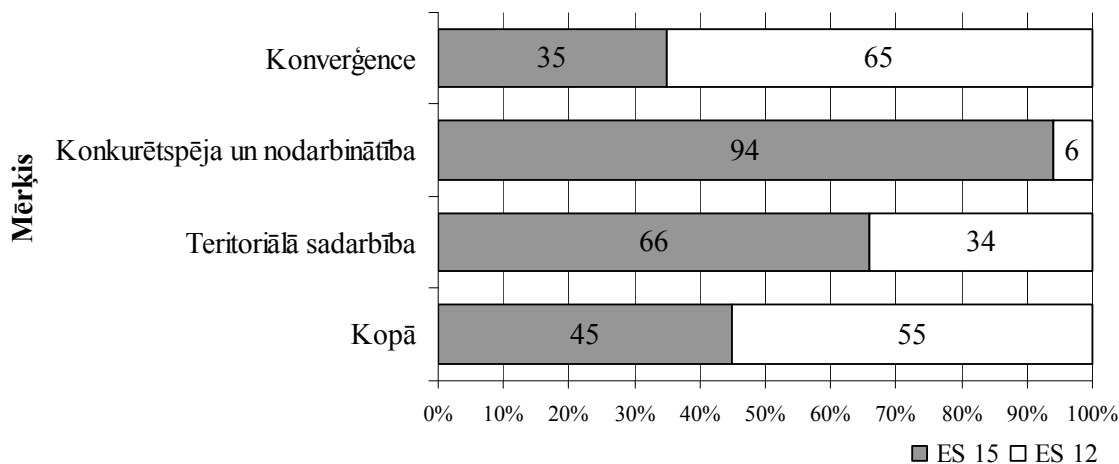
Avots: autores veidots pēc Busch, 2008

4. att. ES fondu sadalījums starp dalībvalstu grupām 2000.-2006. gadu periodā.

Atšķirība ir ļoti ievērojama, taču kā galvenais iemesls ir 10 jauno dalībvalstu pievienošanās ES 2004. gadā, līdz fondu izmantošanas termiņa beigām bija atlikuši trīs gadi, kas ierobežoja iespēju izmantot lielāku finansējumu, un jāņem vērā, ka pirms pievienošanās bija pieejamas pirmsiestāšanās programmas. Salīdzinot finansējuma sadalījumu dažādās fondu kategorijās starp dalībvalstu grupām (sk. 4. att.), ES 15 grupai tas ir ievērojami lielāks. Vislielākās atšķirības starp ES 15 un ES 10 dalībvalstu grupām ir ELVGF garantiju daļas finansējumā, tas atšķiras ne tikai starp dalībvalstu grupām, bet arī sadalījumā starp ES 15 grupas dalībvalstīm,

kurā vērojama lielāko dalībvalstu: Spānijas, Vācijas, Itālijas un Francijas dominējošais stāvoklis, kas liecina, ka šīm dalībvalstīm ir liela ietekme finansējuma sadalījumā, un reģionālās politikas virziens 2000.-2006. gadu periodā saistījās ar ES 15 dalībvalstu attīstības sekmēšanu.

ES fondu izmantošanas 2007.-2013. gadu periodā vienoto Eiropas reģionu veidoja 27 dalībvalstis, ES 12 „jaunās” un ES 15 „vecās”, attiecīgi veidojot finansējuma sadalījumu 55% un 45%.

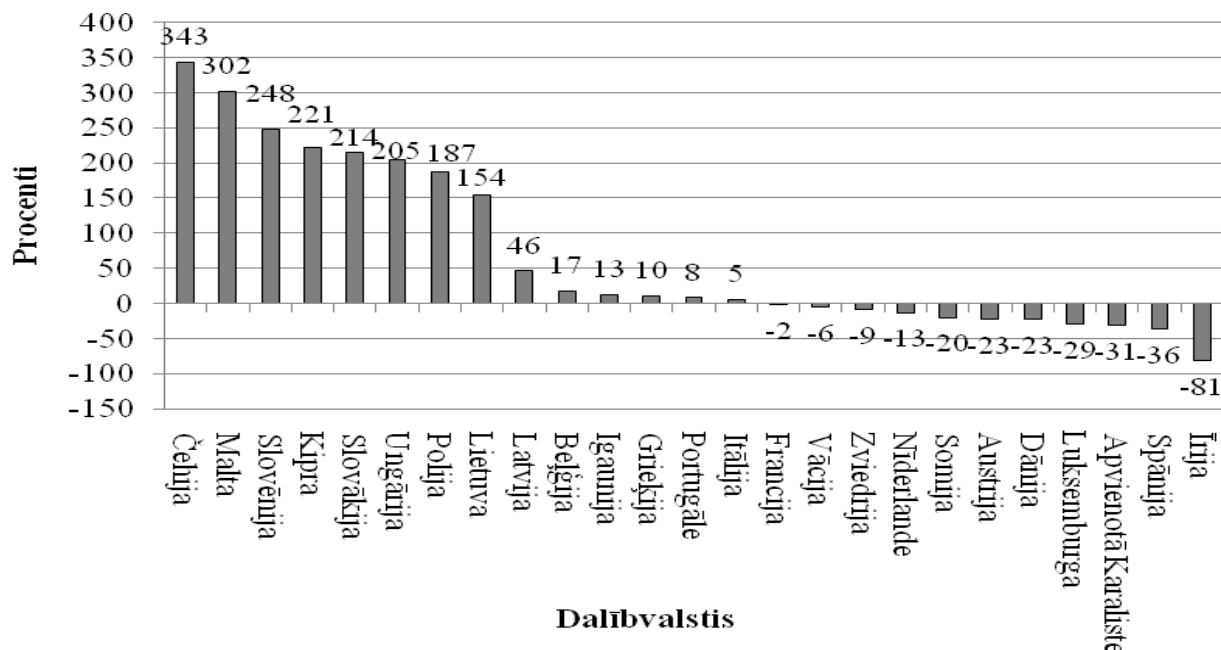

Avots: autores aprēķini pēc Cohesion policy 2007-2013, 2009

5. att. Reģionālai atbalsta sistēmai plānotais ES fondu finansējums 2007.–2013. gadu periodā dalībvalstīm.

Finansējuma apjoma salīdzinājums starp dalībvalstīm 2007.-2013. gadu finansēšanas periodā (sk. 5. att.) norāda, ka definētie ES reģionālās politikas mērķi un to sasniegšanas kritēriji ir virzīti uz ilgtspējīgas izaugsmes, konkurētspējas un nodarbinātības veicināšanu, kā tas ir paredzēts atjaunotajā Lisabonas stratēģijā (2007). Šajā periodā finansējuma sadalījums starp ES 15 un ES 12 dalībvalstu grupām ir izlīdzinātāks nekā tas bija vērojams 2000.-2006. gadu periodā. Taču vēl joprojām finansējuma sadalē ir liela ietekme ekonomiski spēcīgākajām ES dalībvalstīm: Francijai un Vācijai, jo šīm dalībvalstīm konkurētspējas un nodarbinātības un teritoriālās sadarbības programmās ir ievērojami lielāks finansējums kā pārējām ES 15 dalībvalstu grupas valstīm.

Savstarpēji salīdzinot 2000.-2006. gadu un 2007.-2013. gadu periodos plānoto ES fondu finansējumu, darba autore izvērtēja periodu bāzes pieaugumu 2007.-2013. pret 2000.-2006. gadiem, kas ļauj secināt (sk. 6. att.), ka finansējuma sadalījums dalībvalstīm ir atšķirīgs. Salīdzinot plānoto finansējumu dalībvalstīm 2007.-2013. gadu un 2000.-2006. gadu periodos, lielākais pieaugums ir Čehijai – 343%, Maltai – 302%, Slovēnijai – 248%, Kiprai – 221% un Ungārijai – 205%, bet Latvijai plānotais finansējuma apjoms pieaugs par 46%. Vidēji starp visām dalībvalstīm ES fondu finansējums 2007.-2013. gadu periodā ir pieaudzis 1.7 reizes. Salīdzinot abus periodus, ir vērojams arī finansējuma samazinājums: par 81% mazāk 2007.-2013. gadu periodā ir plānots saņemt Īrijai, Spānijai par 36% un Luksemburgai – par 29% mazāk kā iepriekšējā periodā. 2007.-2013. gadu periodā reģionālā politika ar ES fondiem tiek virzīta ES12 dalībvalstu attīstībai.

Avots: autores aprēķini

6. att. 2000.-2006.gadu un 2007.-2013. gadu periodu ES fondu finansējuma pieaugums dalībvalstīm, %.

ES fonda finansējums dalībvalstīm 2000.-2013. gadu periodā bija plānots 547.3 miljrd. EUR, no kuriem 37% tika plānoti 2000.-2006. gadu periodā. Salīdzinot finansējumu starp dalībvalstīm, darba autore secina: neskatoties uz to, ka 2007.-2013. gadu perioda mērķi ir lielāko daļu finansējuma novirzīt konverģences mērķim un kopējais fondu finansējums palielinājums 2007.-2013. gadu periodā ir 1.7 reizes lielāks kā iepriekšējā 2000.-2006. gadu periodā, abos periodos kopā sadalījumā starp ES 15 dalībvalstīm finansējuma sadalījums ievērojami atšķiras. Lielākais ES fondu finansējums 2000.-2013. gadu periodā bija plānots Spānijai – 16.1%, Itālijai – 10.3%, Vācijai – 10%. Vienīgajai ES 12 grupas dalībvalstij – Polijai – bija plānoti 12.9% finansējuma. Latvijai ES fondu līdzekļi tika plānoti 1% apjomā no kopējā finansējuma.

Reģionālās politikas mērķis ir reģionālo atšķirību mazināšana, taču, realizējot reģionālo politiku, tā tiek veidota starpvaldību sarunās, kurās dominē valstu intereses. Valstis ar attīstītu ekonomiku, ieskaitot nozīmīgu nodokļu daļu ES budžetā, ar fondu starpniecību vēlas saņemt to atpakaļ, lai ieguldītu finansējumu savos reģionos, kuru līmenis ir atšķirīgs, taču ne tik zems kā ES 12 dalībvalstīm. Autore piekrīt S. Rynck, P. McAleavey (2001), ka valstu savtīgā domāšana neļauj ES reģionālo politiku izmantot patiesas atpalcības, degradācijas un nabadzības apkarošanai, jo tām ir grūti atteikt palīdzību saviem reģioniem pat tad, ja, vērtējot pēc IKP uz vienu iedzīvotāju un nodarbinātības rādītājiem, šiem reģioniem palīdzība vairs nepienāktos. Tomēr jāņem vērā, ka sasniegt tādu ekonomiskās attīstības līmeni, kāds tas ir ES 15 grupas dalībvalstīm, sešu gadu laikā jaunajās dalībvalstīs ir neiespējami. Turīgās ES dalībvalstis savu ekonomisko spēku ir attīstījušas sākot jau no 20. gs. piecdesmitajiem gadiem, un tajā laikā reģionālais atbalsts tādos apjomos, kāds tas ir pieejams šobrīd, nebija. Darba autore uzskata, ka reizē ar finansējuma

saņemšanu un izmantošanu mazāk attīstītajām dalībvalstīm ir jāuzņemas politiskā atbildība par to, kā fondi tiek izmantoti, jo pēc patreizējā finansējuma sadalījuma demokrātijas principiem būt par nabadzīgu dalībvalsti var izrādīties izdevīgi, un finansējums nabadzīgajās dalībvalstīs var izrādīties par politiskās varas koruptīvo mērķu īstenošanas līdzekli.

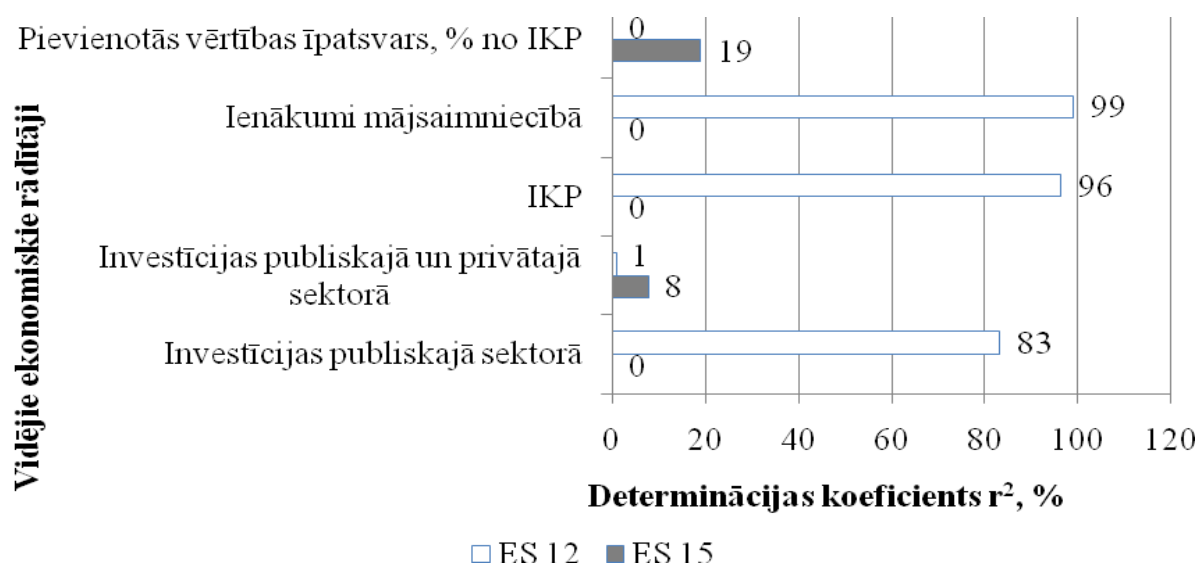
Darba autore atbalsta pētnieku J. Bradley, G. Untiedt, J. Zaleski (2009) viedokli, kuri pētījumā secina, ka ES dalībvalstis, kuras iemaksā ES budžetā lielāko finansējuma daļu, un tās ir: Vācija, Francija, Nīderlande, Itālija, Lielbritānija, Zviedrija, Beļģija, Austrija, Dānija, Luksemburga un Somija gūst ievērojamu peļņu tirdzniecības paplašināšanās rezultātā ar ES 12 dalībvalstīm, jo ES 15 dalībvalstu eksports uz ES 12 dalībvalstīm ir nozīmīgi palielinājies un vēl vairāk ietekmējis kopējo ES 15 dalībvalstu attīstības līmeni. Šis ekonomiskās sakarības apstiprina teorētiskos divreģionālās līdzsvara sistēmas nosacījumus, kuros viena reģiona attīstības rādītāji uzlabojas uz cita reģiona rēķina.

Izvērtējot ES fondu finansējumu dalībvalstīm uz 1000 IKP (EUR), 1000 iedzīvotājiem, 1000 km², situācija visos analizētajos rādītājos uzrāda vienu tendenci: 2000.-2006. gadu periodā lielāki ieguldījumi bija ES 15 dalībvalstīs, 2007.-2013. gadu periodā – ES 12 dalībvalstīs, kas parāda finansējuma sadalījuma atbilstību reģionālās politikas principiem, ka finansējums tiek novirzīts reģionos ar zemāku attīstības līmeni.

Lai raksturotu ES fonda finansējuma ietekmi uz dažādiem ekonomiskajiem rādītājiem ES 27 dalībvalstīs, tika salīdzināts divu dalībvalstu grupu ES 15 un ES 12 vidējais ES fondu finansējums un dažādu vidējo ekonomisko rādītāju korelācijas sakarības. Tika izvēlēti šādi dalībvalstu raksturojošie rādītāji:

- IKP (EUR) 2000.-2009. gadu periodā;
- investīcijas publiskajā sektorā procentos no IKP 2000.-2009. gadu periodā;
- kopējās investīcijas publiskajā un privātajā sektorā kopā procentos no IKP 2000.-2009. gadu periodā;
- ienākumi mājniecībās uz 1 iedzīvotāju (EUR) 2000.-2007. gadu periodā;
- pievienotās vērtības īpatsvars, procentos no IKP 2000.-2007. gadu periodā;
- katram gadam plānotie ES fondi 2000.-2009. gadu periodā.

Tika veikta korelācijas analīze, salīdzinot korelācijas koeficientu ciešumu ES 15 un ES 12 dalībvalstu grupās starp ES fondu finansējumu un dalībvalstu ekonomiskajiem rādītājiem, konstatēta ievērojama diference.

Avots: autores aprēķini

7. att. ES dalībvalstu grupu ES fondu finansējuma un dažādu ekonomisko rādītāju determinācijas koeficienti.

No aprēķinātiem determinācijas koeficientiem r^2 , kas raksturo katras dalībvalsts grupas ES fondu finansējuma ietekmi uz izvēlētajiem rādītājiem (sk. 7. att.), var secināt:

- ES15 dalībvalstu grupai ES fondu finansējums IKP rādītājus neietekmē, ES 12 dalībvalstu grupai fondi veicinājuši IKP rādītāju pieaugumu.
- Abās dalībvalstu grupās ES fondi veicinājuši investīciju veidošanos privātajā un publiskajā sektorā kopā, ES 15 dalībvalstu grupai tas ir astoņas reizes lielāks nekā ES 12 dalībvalstu grupai. ES 15 valstīs fondu finansējums nav ietekmējis investīcijas publiskajā sektorā, taču ES 12 dalībvalstu grupai fondi veicinājuši investīcijas publiskajā sektorā.
- ES 15 dalībvalstīm fondi ir veicinājuši pievienotās vērtības pieaugumu procentos no IKP, taču ES 12 dalībvalstu grupai fondi veicinājuši procentuālo pievienotās vērtības samazinājumu, kas liecina, ka ES 15 dalībvalstu ražotā produkcija būs konkurētspējīgāka globālo tendenču kontekstā nekā tā ir ES 12 dalībvalstu grupai, un ES 12 turpinās produkciju importēt, radot ES 15 dalībvalstu grupai iespējas palielināt savus ieņēmumus uz citu reģionu rēķina.

Pēc autores viedokļa, būtu jāpārskata ES fondu finansējuma piešķiršanas nosacījumi dalībvalstīm. Ja patiens ES mērķis ir izlīdzināt reģionālās atšķirības, ES 12 dalībvalstīm būtu jānovirza ES fondu finansējums, ne tikai rēķinot dalībvalstu IKP un bezdarba rādītājus, bet ņemot vērā teritorijas platību, iedzīvotāju skaitu un apdzīvotības blīvumu, attīstības atšķirības reģionos, kā arī vēl papildus jāveicina ES 12 attīstība 2014.-2020. gadu periodā.

3.2. ES fondu un programmu izmantošanas analīze Latvijā

Latvijā iezīmējas divi posmi, kad valsts varēja un var izmantot ES fondu līdzekļus – 1991.-2003. gada pirmsiestāšanās fondu un programmu posms un pēciestāšanās posms ar 2004.-2006. gadu un 2007.-2013. gadu ES fondu plānošanas periodiem.

Pirmsiestāšanās periods

8. tabula

ES pirmsiestāšanās fondu un programmu rezultāti Latvijā no 1991.-2006. gadam

Programmas	PHARE 1992.-2003.	ISPA 2000.-2003.	SAPARD 2000.-2006.	Kopā
Projektu skaits	923	21	1702	2646
Struktūra, %	35	1	64	100
Finansējuma apjoms, milj. LVL	288	136.9	53.1	478
Struktūra, %	60	29	11	100
Vidēji gadā, milj. LVL	24	34.2	9	31.8
Projektu vidējais lielums, tūkst. LVL	312.1	6 519	31.2	180.6

Avots: *Izvērtējuma ziņojums, 2008; VSID, 2007 un autores aprēķini.*

Ar pirmspievienošanās programmām Latvijā (sk. 8. tab.) tika īstenoti 2646 projekti par kopējo summu 478 milj. LVL, ievērojamākā finansējuma daļa piesaistīta ar PHARE programmas palīdzību – 288 milj. LVL, kas ir 60% no kopējā summas. Tā tikusi izmantota galveno reģionālās attīstības, valsts finanšu un sociālā sektora jautājumu risināšanai, bet tieslietas un sabiedrības integrācija vēl arvien tika uzskatītas par problemātiskām jomām.

Lielākais projektu skaits īstenots SAPARD programmā (sk. 8. tab.), programma kopumā ir veicinājusi lauksaimniecības un lauku ekonomikas piemērošanos Kopienas standartiem un gatavību ieviest *acquis* atbalsta saņēmēju līmenī. Ietekme salīdzinoši lielākā mērā izpaudās saistībā ar cilvēku pārtikas drošību un patērētāju aizsardzību. Mazākā mērā tika veicināta piemērošanās ES standartiem attiecībā uz vides aizsardzību, dzīvnieku veselību un labturību, darba vietas drošību un higiēnas apstākļiem.

Eiropas Komisija Latvijai pirms iestāšanās ES piešķīra 136.9 milj. LVL ISPA programmai (sk. 8. tab.). Programmas ietvaros ar dažādiem projektiem vides sektoram tika novirzīti 50% jeb 69.9 milj. LVL un transporta sektoram – 50% no kopējā finansējuma. Kopā tika realizēts 21 apjomīgs projekts. Kā piemēru var minēt ISPA projektus ūdensapgādes sektorā, kas tika realizēti Rīgā, Jelgavā, Ventspilī, Rēzeknē un Jūrmalā. Sadzīves atkritumu apsaimniekošanas projekti tika īstenoti Ventspils un Liepājas rajonā un Ziemeļvidzemes reģionā. Ceļu sektorā tika veikti uzlabojumi *Via Baltica* ceļa posmos: Rīga-Ādaži-Lilaste, tika būvēti lidostas pievadceļi, Saulkrastu apvedceļš utt. (VPD, 2004). Pirmsiestāšanās periods Latvijai deva iespēju sagatavot dažādās valsts institūcijas un nozares darbībai, lai Latvija kā līdzvērtīga partnere spētu darbotos ES dalībvalstu saimē.

ES fondi Latvijā pēciestāšanās periodā. Latvijai kā 1. mērķa reģionam bija pieejams finansējums no ES struktūrfondiem: ERAF, ESF, ELVGF, ZVFI un Kohēzijas fonda. Kā redzams 9. tabulā, šajā plānošanas periodā piešķirtie ES fondu

līdzekļi tika īstenoti, balstoties uz trīs programmu ietvariem: VPD, KF ietvara dokumentu, Lauku attīstības plānu (LAP). Katras programmas īstenošanai no ES fondiem bija paredzēts finansējums. Salīdzinot finansējuma lielumus starp trīs programmām, Kohēzijas programmai tie ir 43%, VPD aktivitātēm 37%, lauku attīstībai 20%. Finansējuma sadalījums starp programmām norāda uz svarīgākajiem virzieniem ES 2004.-2006. gadu periodā. Pēc finansējuma izmantošanas lieluma tie ir teritoriālā kohēzija, jeb atšķirību mazināšana starp dalībvalstīm.

9. tabula

ES fondu sadalījums pēc to programmām 2004.-2006. gadu periodā Latvijā

Fondi	ERAF	ESF	ELVGF virzības daļa	ZVFI	ELVGF garantiju daļa	KF	Kopā
Programma	VPD	VPD	VPD	VPD	LAP	KF	3
Summa, milj. LVL	263.9	94.4	67.3	17.6	230.5	499.5	1 173.1
Struktūra, %	22	8	5	2	20	43	100

Avots: ES SF ietekme, 2008; ES struktūrfondu un vienotā programmdokumenta noslēguma ziņojums, 2008; ES fondu makroekonomiskās, 2007-2008 un autores aprēķini.

Finansējuma sadalījums starp fondiem (sk. 9. tab.) norāda uz līdzīgām tendencēm. KF ir svarīgākais atbalsta virziens, kam seko ERAF un ELVGF garantiju daļa. Salīdzinot ar pirmsiestāšanās programmu finansējumu, 2004.-2006. gadu periodā tas ir palielinājies 2.4 reizes. Plānošanas perioda beigu datums bija noteikts 2008. gada nogale, finansējuma izmantošana ilga piecus gadus, vidējā gada summa, kura Latvijā tika izmantota ar ES fondiem ir 234 milj. LVL.

10. tabula

Latvijai ar VPD programmu pieejamie ES struktūrfondi un to raksturojums 2004.-2006. gadu periodā

Rādītāji	ERAF	ESF	ELVGF virzības daļa	ZVFI	Tehniskā palīdzība	Kopā
Projektu skaits	1897	2868	3323	447	122	8657
Struktūra, %	22	33	38	5	2	100
Finansējuma apjoms, milj. LVL	258	88.4	67.3	17.6	11.9	443.2
Struktūra, %	58	20	15	4	3	100
Vidēji gadā, milj. LVL	51.6	17.7	13.4	3.5	2.4	88.6
Projektu vidējais lielums, tūkst. LVL	136	30.8	20.2	39.3	97.5	51.1

Avots: ES SF ietekme, 2008; ES struktūrfondu un..., 2008; ES fondu makroekonomiskās..., 2007, 2008 un autores aprēķini.

No VPD programmas 2004.-2006.gadu periodā (sk. 10. tab.) kopā ar tehnisko palīdzību visā periodā tika īstenoti 8713 projekti, kas ir četras reizes lielāks projektu skaits kā pirmsiestāšanās periodā par kopējo summu 443.2 milj. LVL. Šo finansējumu var uzskatīt par ļoti nozīmīgu valsts tautsaimniecības attīstībai. Svarīgākie atbalsta virzieni no struktūrfondu ir saistīti ar ERAF, finansējums no programmas kopējā struktūrā ir 58%, ar ERAF īstenoti apjomīgākie projekti, un Latvijā izmantotas lielākās gada vidējās summas. Tas norāda, ka ES mērķtiecīgi vadījusi fondu sadali dalībvalstīm, lai mazāk attīstītajās teritorijās izlīdzinātu atšķirības, veicinot infrastruktūras, pakalpojumu attīstību, atbalstot uzņēmējdarbību

un inovācijas. Latvijas svarīgākais uzdevums šajā periodā bija fondu finansējumu izmantot mērķtiecīgi visas teritorijas attīstībai un starpteritoriālos resursus reģionos izmantot atbilstoši reģionālās politikas pamatnostādņem.

ES fondi 2004.-2006.gadu periodā ir radījuši pozitīvu ietekmi uz 2008. gada Latvijas ekonomiskajiem rādītājiem: par 21.3% konstatēts IKP pieaugums, kopējais ražīgums ir pieaudzis par 9.9%, kopējā nodarbinātība pieaugusi par 8.9%. Tomēr ir konstatēta arī negatīvā ietekme: ir uzkrāta inflācija 8.5% un konstatēta negatīva ietekme uz tirdzniecības bilanci no 2.1% līdz 8.4% no IKP gadā.

ES fondu 2007.-2013. gadu periods

ES reģionālās politikas ietvaros Latvijai šajā periodā ir pieejami pieci fondi – ESF, ERAF, KF, ELFLA, EZF (sk. 11. tab.). Kopā visi fondi veidos 4276 milj. LVL lielu ieguldījumu Latvijas ekonomikas attīstībai.

11. tabula

ES fondu raksturojums Latvijā 2007.-2013. gadu periodā

Rādītājs	ESF	ERAF	KF	ELFLA	EZF	Kopā
Programma	VSID	VSID	VSID	LAP	Rīcībprogramma	3
Plānotais finansējums, milj. LVL	387	1714.8	1082.2	974.8	117.2	4 276
Struktūra, %	9	40	25	23	3	100
Noslēgtie līgumi, milj. LVL (31.07.2010.)	262.7	880.8	597.6	405.2	54.3	2 200.6
Noslēgto līgumu summa no plānotā, %	68	51	55	42	46	51

Avots: autores aprēķini pēc ES fondu; LAP finansējuma apguves ziņojums; EZV finansējuma apguves ziņojums.

Svarīgākais atbalsta virziens 2004.-2006. gadu periodā ir saistīts ar atšķirību mazināšanu starp dalībvalstīm, ar ES fondiem izmantotais finansējums ir 2.3 reizes lielāks nekā pirmsiestāšanās periodā. 2007.-2013. gadu periodā (sk. 11. tab.) no ES fondiem tiks izmantoti 4.2 miljrd. LVL, kas ir 3.6 reizes vairāk nekā 2004.-2006. gadu periodā, svarīgākais atbalsta virziens saistīts ar VSID programmu. Uz 2010. gada 31. jūliju noslēgti līgumi par projektu realizāciju 2.2 miljrd. LVL, izmaksātie finanšu līdzekļi projektu īstenotājiem ir tikai 18% no plānotās summas. Finansējuma straujāku apguvi traucē pieejamā finansējuma ierobežojumi, kas saistīti ar vispārējās ekonomiskās krīzes situāciju valstī, kas vēl vairāk bremzē uzņēmumu darbību.

Kā redzams 11. tabulā, 2007.-2013. gadu periodā saglabājas ERAF dominante, jo 40% no kopējā finansējuma tiks izmantoti ar ERAF starpniecību, saglabājot tādus pašus svarīgākos fondu virzienus, kādi tie bija 2004.-2006. gadu periodā.

4. ES FONDU FINANSĒJUMS LATVIJAS REĢIONOS

Nodaļā ir 43 lapas, 29 tabulas, 7 attēli.

Nodaļā atspoguļotā pētījuma mērķis ir salīdzināt Latvijas reģionu sociāli ekonomiskos attīstības līmeņus, apkopot izmantoto ES fondu finansējumu Latvijas reģionos 1992.-2010. gadu periodā. Analizēta ES fondu finansējuma ietekme uz

Zemgales reģiona mazo un vidējo uzņēmumu gada pārskata galvenajiem rādītājiem, pielietojot korelāciju un regresijas analīzes metodes.

Analīze veikta, grupējot datus par reģionos izmantotajiem fondiem pēc fondu virziena, kā arī pēc uzņēmumu gada pārskata vidējiem periodu rādītājiem Zemgales reģiona uzņēmumos, kuri saņēmuši ES fondu finansējumu 2004.-2006. gadu periodā.

4.1. Latvijas reģionu raksturojums

ES struktūrfondu izmantošanas nepieciešamību, finansējuma apguves aktivitāti un ietekmi Latvijā ir pētījuši vairāki teorētiķi un praktiķi. Kā svarīgākās attīstības problēmas pētnieki reģionos uzrādījuši nepietiekami kvalitatīvu infrastruktūras nodrošinājumu, augstu bezdarba līmeni, zemu uzņēmējdarbības aktivitāti, zemu ienākumu līmeni, lielu zemas pievienotās vērtības ražojumu īpatsvaru ekonomikā. *Kopējais pētnieku viedoklis ir par ES fondu finansējuma nepieciešamību un tā vēl neizvērtēto ietekmi reģionu attīstībā: ES fondu finansējums ir stratēģiski nepieciešams, lai reģionos attīstības atšķirības mazinātos.*

ES fondu finansējums Latvijas reģionos ir saistāms ar tādu pašu periodu dalījumu, kā Latvijai kopumā:

- pirmsiestāšanās periods,
- pēciestāšanās periods.

Latvijā ir atšķirīgs reģionu iedalījums, seši *statistiskie reģioni*, pieci *plānošanas reģioni*. Ar Reģionālās attīstības likuma 2006. gada grozījumiem ir nostiprināts, ka plānošanas reģions ir atvasināta publiskā persona. Būtisks plānošanas reģionu trūkums ir to atrautība no sabiedrības – iedzīvotāji nedz zina, ka tādi plānošanas reģioni darbojas, nedz arī jūt to sniegtos pakalpojumus.

Statistisko un plānošanas reģionu iedalījums ir atšķirīgs. Izvērtējot Latvijas 6 statistisko reģionu un 5 plānošanas reģionu teritorijas, darba autore secināja, ka Rīgas un Pierīgas statistiskie reģioni atbilst Rīgas plānošanas reģiona teritorijai, līdz ar to reģionu sociāli ekonomisko procesu izvērtējumā Rīgas plānošanas reģions satur statistisko informāciju par Rīgas un Pierīgas statistiskajiem reģioniem.

Lauku, lauksaimniecības un zivsaimniecības atbalsta ieviešanai un uzskaiti izveidoti deviņi LAD subreģioni, kuru robežas nesaskan ne ar statistisko, ne plānošanas reģionu teritorijām. Katrai LAD reģionālajai lauksaimniecības pārvaldei ir noteiktas administratīvās teritorijas, kurās tās darbojas, apsaimniekojot ES fondus un veicot atbalsta maksājumus, kā to paredz ES regulas un LR normatīvie dokumenti.

Salīdzinot statistisko, plānošanas un LAD reģionu teritorijas, var secināt, ka ES fondu izmantošanas izvērtējumā nav iespējams veikt ieguldījuma salīdzinājumu starp reģioniem to atšķirīgā iedalījuma dēļ. ES struktūrfondu ERAF, ESF izmantošanas uzskaitē veikta balstoties uz plānošanas reģionu teritorijām, SAPARD, ELVGF, ZVFI, ELFLA un EZF finansējuma uzskaitē veikta pēc LAD reģionu iedalījuma, kas nesaskan ar plānošanas reģiona teritorijām. Analizējot SAPARD,

ELVGF, ZVFI, ELFLA un EZF ieguldījumus Latvijā, autore izmantos LAD reģionālo dalījumu finansējuma savstarpējā salīdzināšanā.

Latvijas plānošanas reģioni pēc savas teritorijas platības ir salīdzinoši viendabīgi. Iedzīvotāji reģionos ir viens no būtiskākajiem faktoriem, kas nosaka reģionu teritorijas attīstības iespējas. Latvijā 2009. gadā dzīvoja 2.26 milj. iedz., bet to skaits reģionos ir būtiski atšķirīgs: Rīgas reģionā dzīvo 1.1 milj. iedz. jeb 49% no kopējā valsts iedzīvotāju skaita, bet pārējos reģionos tas svārstās no 10%-15%.

ES dalībvalstīs (Eurostat, 2009) vidējais iedzīvotāju blīvums ir 115 cilv. km², bet Latvijā vidēji 35 cilv. km², kas ir 3 reizes mazāk kā ES vidēji. Latvijas reģionos ir ievērojamas iedzīvotāju skaita blīvuma atšķirības. Lielākais iedzīvotāju blīvums ir Rīgas reģionā – 106, kas ir 3 reizes lielāks kā vidēji Latvijā. Zemgales, Kurzemes, Latgales iedzīvotāju blīvuma rādītāji ir līdzīgi – 22-26 iedz. uz 1 km², kas ir 4 reizes mazāk kā Rīgas reģionā. Mazākais iedzīvotāju blīvums Vidzemes reģionā – 16 iedz. uz km² teritorijas platības, kas ir 2 reizes mazāks kā Latvijā vidēji, 10 reizes mazāks kā ES vidēji un aptuveni 7 reizes mazāks kā Rīgas reģionā. Reģionos ir svarīgi, lai ES fondu finansējums veicinātu saimniecisko darbību, saglabājot iedzīvotāju skaitu, veidojot tiem pievilcīgu dzīves un darba vidi. Lai arī kopējais iedzīvotāju skaits Latvijā un reģionos katru gadu samazinās, iedzīvotāji migrē starp Latvijas reģioniem, dodot priekšroku attīstītākajām teritorijām, lai atrisinātu savas nodarbinātības un labklājības problēmas.

Iedzīvotāju skaita samazināšanos Latvijā vēl vairāk ietekmēja iestāšanās ES, kas atvēra darbaspēka kustību uz ES attīstītākajām dalībvalstīm. Iedzīvotāju skaita izmaiņas atspoguļo reģionu pārvaldes, demokrātijas, ārējās politikas attīstības rezultātus. Reģionos pārvalde nerada darba vietas, taču tām ir jārada apstākļi, lai uzņēmēji būtu ieinteresēti reģionu teritorijās veidot darba vietas, kas ir iedzīvotājiem viens no visnozīmīgākajiem dzīves vietas izvēles faktoriem. Reģionos pārvaldēm nepieciešami finanšu līdzekļi reģionālo attīstības programmu īstenošanai, šobrīd tādi nav pieejami, jo ES fondu finansējums tiek plānots un izmantots atrauti no reģionu vajadzībām.

ES ir specifiski fondi lauksaimniecības, lauku un mežsaimniecības attīstībai, zivsaimniecības nozaru atbalstam. Lauksaimniecības nozarē galvenais mērķis globalizācijas un tirgus liberalizācijas apstākļos ir darba ražīguma paaugstināšana, ražošanas procesu produktivitātes palielināšana, izmaksu samazināšana. Lauksaimniecības nozares ražošanas pamatā ir dabas resursu izmantošana, kas ir lauksaimniecībā izmantojamā zeme, mežu platības. K. Špoģis, A. Radzele (2007) uzskata, ka ražošanas efektivitātes paaugstināšanā ļoti svarīga ir ražošanas koncentrācija, kuras rezultātā jāveicina lielāku, spēcīgāku lauksaimniecības uzņēmumu veidošanās. Latvijas lauksaimniecības nozarē visas saražotās produkcijas vērtība uz visu subsīdiju vienu latu (2005. gadā) visspēcīgāko uzņēmumu grupā (virs 250 strādājošajiem) ir 4-5 reizes augstāka nekā mazajās un sīkajās saimniecībās. ES fondi un programmas lauku un lauksaimniecības attīstībai ir bijuši pieejami no 2000. gada, un to izmantošanai vajadzēja sekmēt lauksaimniecības nozares

izaugsmi, stimulējot spēcīgu lauku saimniecību veidošanos, kuras raksturo lielas apsaimniekojamo zemju platības.

Lauku saimniecību skaits reģionos 2010. gadā, salīdzinot ar 2003. gadu, ir samazinājies par 20%, taču lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības reģionos vidēji ir palielinājušās par 22%. Latgales reģionā ir koncentrējies lielākais lauku saimniecību skaits 35% no reģionu kopējā, kas apsaimnieko 26% no kopējām reģionos lauksaimniecībā izmantojamām zemēm, taču Latgales reģiona lauku saimniecību apsaimniekotās platības ir vismazākās – 13 ha, kas norāda uz daudzām mazām lauku saimniecībām. Konkurētspējas uzlabošanai Latgales reģionā nepieciešams apsaimniekotās platības palielināt, kas ES fondu un programmu ietekmē no 2003. gada jau ir noticis, jo 2010. gadā reģionā ir vērojams straujākais lauku saimniecību apsaimniekoto platību pieaugums – par 30%.

Lielākās lauku saimniecības 2010. gadā ir Kurzemes un Zemgales reģionos, nedaudz mazākas Vidzemes reģionā. Savstarpēji konkurējot, ir attīstījušies spēcīgi lauksaimniecības uzņēmumi, kas, izmantojot ES fondus un subsīdijas, savu vietu nozarē ir nostiprinājuši. Saistot to ar lauksaimniecības zemju platību palielinājumu, var secināt, ka Latvijas reģionos veidojas mazāks saimniecību skaits ar lielākām zemes platībām, kas tādējādi kļūst konkurētspējīgākas gan iekšējā, gan ārējā tirgū.

Jebkuras valsts ekonomiskās attīstības pamatā ir efektīva uzņēmējdarbība. Latvijas reģionos, tāpat kā ES, pārsvarā ir mazie un vidējie uzņēmumi, kuri rada darba vietas un veicina saimnieciskās dzīves uzplaukumu. Salīdzinot uzņēmumu skaitu reģionos, var izdalīt divas specifiskas ekonomiskās telpas – Rīgas reģions un pārējā reģionu teritorija. Rīgā uzņēmumu, iedzīvotāju skaits ir daudz lielāks, lielāki ir arī attīstības rādītāji. ES fondu izmantošana reģionos ir būtiska, lai veicinātu uzņēmējdarbības aktivitāti, sekmētu esošo uzņēmumu konkurētspēju, paaugstinātu ražošanas produktivitāti, attīstītu uzņēmējdarbībai nepieciešamo infrastruktūru.

IKP ir valsts reģionos saražoto gala produktu un pakalpojumu summārā vērtība gada laikā. IKP apjomu aprēķina gan faktiskajās, gan salīdzināmajās cenās. IKP apjoms netiek aprēķināts salīdzināmajās cenās reģionu griezumā, līdz ar to IKP izmaiņu apjoms un temps tiek analizēts tikai faktiskajās cenās. IKP kopējais apjoms parāda reģionos ekonomisko aktivitāti, IKP uz vienu iedzīvotāju attīstības līmeni reģionos.

Latvijā 2008. gadā faktiskajās cenās saražoti IKP 16.1 miljrd. LVL. Salīdzinot ekonomisko aktivitāti reģionos pēc IKP, 2008. gadā Rīgas reģionā saražoti 67% no Latvijas kopējā, kas norāda uz ražošanas koncentrēšanos galvaspilsētā. Pārējos Latvijas reģionos IKP veido 7-10% no kopējā. Nevienmērīgais IKP sadalījums reģionos norāda, ka valsts kopējā attīstība norisinās uz viena reģiona ražošanas rēķina un netiek izmantots pārējos reģionos esošais potenciāls. Autore atbalsta K. Špoģa, I. Jances, A. Radzeles (2005), V. Striķa, K. Špoģa (2002) viedokli, kuri reģionālās atšķirības saista ar nevienmērīgo investīciju ieguldījumu, kas neveicina ekonomiskās vērtības IKP radīšanu reģionos.

Salīdzinot IKP uz 1 iedzīvotāju 2008. gadā procentos pret vidējo Latvijā, var secināt, ka visattīstītākais ir Rīgas reģions, kurā IKP uz 1 iedzīvotāju sasniedz 139%

no Latvijas vidējā IKP rādītāja, pārējos reģionos attīstības līmenis svārstās no 54%-77% no Latvijas vidējā un ir uzskatāms kā būtisks attīstības atšķirību rādītājs. Darba autore piekrīt R. Zvirgzdiņas (2007) viedoklim, ka uzņēmumu veidošanās priekšnoteikums reģionos ir investīciju pieejamība nozarēs un ES fondi ir uzskatāmi par Latvijas reģionu ārējiem ilgtermiņa finansēšanas avotiem. Līdz ar to svarīgs ir ES fondu finansējuma sadalījums reģionos, kas parāda finansēšanas avotu mērķtiecīgu un vienmērīgu izlietojumu, jo teorētiski ir noskaidrots, ka reģionālo atšķirību veidošanās ir saistīta ar nevienmērīgiem investīciju ieguldījumiem reģionos.

4.2. ES fondi Latvijas reģionos un subreģionos

Pirmsiestāšanās periods. Latvijā PHARE, ISPA, SAPARD programmās finansējums tika izmantots, īstenojot projektus visā Latvijas teritorijā, gan finansējums izmantots, novirzot to reģionos.

12. tabula

ES pirmsiestāšanās programmu finansējuma un projektu sadalījums Latvijā un reģionos no 1992. gada līdz 2006. gadam

Rādītājs	PHARE 1992.-2003.	ISPA 2000.-2003.	SAPARD 2000.-2006.	Kopā
Programmas finansējums kopā, milj. LVL	288.0	136.9	53.1	478.0
Finansējums virzīts uz visu Latviju, milj. LVL	269.4	38.2	16.4	324.0
Finansējums virzīts reģionos, milj. LVL	18.6	98.7	36.7	154.0
Finansējums reģionos, % no kopējā	6	72	69	32
Finansējuma struktūra reģionos, %	12	64	24	100
Projektu kopējais skaits	923	21	1 702	2 646
Projektu visai Latvijai	760	5	114	879
Projektu skaits reģionos	163	16	1 588	1 767
Projektu skaits reģionos, % no kopējā	18	76	93	67
Projektu skaita struktūra reģionos, %	9	1	90	100
Projektu vidējais lielums Latvijā, tūkst. LVL	312.0	6519.0	31.2	180.7
Projektu vidējais lielums reģionos, tūkst. LVL	114.1	6168.8	23.1	87.2
Projektu vidējais lielums reģionos, % no kopējā	37	95	74	48

Avots: Izvērtējuma ziņojums, 2008, VSID, 2007, Atbalstītie projekti, 2010, Pirmsiestāšanās fondi, 2009, Centrālās finanšu, 2008, SAPARD, 2007 un autores aprēķini.

Pirmsiestāšanās periodā ievērojams finansējums reģionos (sk. 12. tab.) nonācis ar ISPA un SAPARD programmām, taču SAPARD finansējums ir atbalstījis daudzus mazus projektus, un reģionu kopējā attīstībā var nedot straujus uzlabojumus. ISPA ieguldījumi reģionos norāda uz teritoriju pievilcību un atspoguļo to attīstības perspektīvas. Svarīgs ir finansējuma sadalījums reģionos, jo teorētiski mazāk attīstītajās teritorijās būtu jānovirza lielākā finansējuma daļa, lai attīstības atšķirības mazinātu.

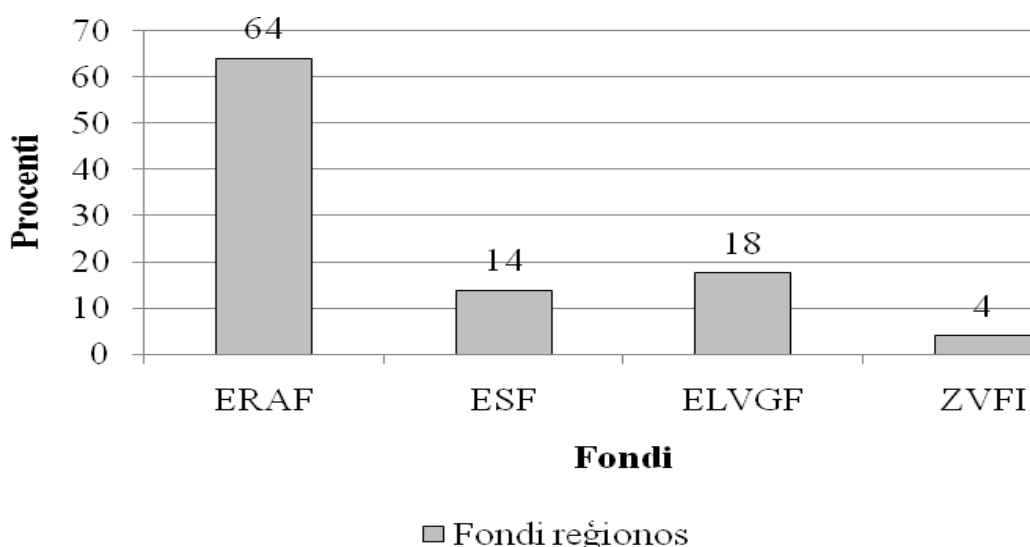
PHARE (sk. 12. tab.) programmas finansējums reģionos tika virzīts mazāk attīstītajam Latgales reģionam, kas saskan ar reģionālās politikas mērķiem, lai veicinātu mazāk attīstīto teritoriju. **ISPA** programmas finansējuma lielākā daļa izmantota Rīgas reģiona attīstībai, pārējos reģionos tas ir no 3 līdz 22 reizēm

mazāks, arī apjomīgākie projekti īstenoti Rīgas reģionā. **SAPARD** (sk. 12. tab.) programmā nevienā reģionā izmantotais projektu finansējums nesasniedz Latvijas vidējo projektu vērtību, izņēmums ir LAD CA, kurā projektu vidējais lielums četras un vairāk reizes pārsniedz subreģionos realizēto projektu vidējo vērtību un norāda, ka programmas finansējums tika virzīts valsts nozīmes projektiem un galvenokārt tie bija lauksaimnieciskā produktu pārstrādē.

2004.-2006. gadu periods

Lai salīdzinātu ES fondu izmantošanu reģionos, autore turpmāk analizēja struktūrfondus, kuri piesaistīti VPD programmai, un tie ir ERAF, ESF, ELVGF virzības daļas un ZVFI.

ES struktūrfondu finansējums, kas vērsts uz reģioniem, bez nacionālajām programmām un tehniskās palīdzības tie ir 382.7 milj. LVL.

Avots: autores veidots pēc Izvērtējuma ziņojums, 2008

8. att. Izmantotais ES struktūrfondu finansējuma sadalījums plānošanas reģionos 2004.-2006.gadu periodā, %.

ES struktūrfondu finansējuma sadalījums reģionos norāda uz svarīgākajiem atbalsta virzieniem periodā, 64% no struktūrfondu finansējuma reģionos ir nonācis no ERAF, un tas ir saistīts ar infrastruktūras, pakalpojumu attīstību, uzņēmējdarbības un inovāciju veicināšanu. Nākošais svarīgākais reģionu attīstības virziens ir lauksaimniecība un lauku attīstība, jo ārpus Rīgas un lielajām pilsētām uzņēmējdarbība lielā mērā saistīta ar lauksaimniecību. ES fondu apsaimniekošanas institūciju uzdevums bija fondu finansējumu administrēt atbilstoši normatīvajos dokumentos noteiktajiem mērķiem. Savukārt VPD neparedzēja konkrētu atbalstu kādai no Latvijas reģionu teritorijām.

ES struktūrfondu ERAF, ESF publiskā finansējuma sadalījums plānošanas reģionos 2004.-2006. gadu periodā

Reģions	ERAF, milj.LVL	Struktūra, %	ESF, milj.LVL	Struktūra, %	Kopā, milj.LVL	Struktūra, %
Rīgas	140.5	57	27.4	52	167.9	56
Vidzemes	28.4	12	3.5	7	31.9	11
Kurzemes	29.1	12	4.4	8	33.5	11
Zemgales	24.7	10	12.4	23	37.1	13
Latgales	22.1	9	5.3	10	27.4	9
Kopā	244.8	100	53.0	100	297.8	100

Avots: *Izvērtējuma ziņojums, 2008 un autores aprēķini.*

ERAF, ESF (sk. 13. tab.) publiskais finansējums plānošanas reģionos kopā bez nacionālajām programmām un tehniskās palīdzības ir 297.8 milj. LVL. Sadalījumā starp plānošanas reģioniem Rīgas reģionam no abiem fondiem lielākā finansējuma daļa – 56%, pārējos reģionos tie ir no 9% līdz 13% no abu fondu kopējā. Kā uzskata I. Slavinska (2009), teritoriju attīstība primāri ir atkarīga no iedzīvotāju esamības tajā un uzņēmējdarbības aktivitātes līmeņa. Abu primāro faktoru esamību var nodrošināt ar kvalitatīvu dzīves vidi un aktivitāti veicinošu uzņēmējdarbības vidi, kas iespējams, piesaistot teritorijām finansējumu. Pēc autores viedokļa neproporcionālais ES struktūrfondu finansējuma sadalījums pastiprina, veicina atšķirības reģionos.

ES fondu finansējums 2004.-2006. gadu periodā netika koordinēts pēc reģionālajām vajadzībām (sk. 13. tab.), reģions ar vislabāk attīstīto infrastruktūru un augstu uzņēmējdarbības aktivitāti vēl papildus šo faktoru aktivizēšanai ir izmantojis lielāko ES fondu finansējumu, vai arī reģionā (Latgale) ar augstāko bezdarba līmeni izmantots piecas reizes mazāks finansējums kā reģionā, kurā bezdarba līmenis ir viens no zemākajiem. Nosauktās sakarības ir pretrunā ar VPD noteiktajiem mērķiem, kuri paredzēja reģionālās atšķirības mazināt, taču situācijas analīze liecina, ka ES struktūrfondi ir izmantoti, nerasniedzot tiem sākotnēji noteiktos mērķus, un pie šāda ES fondu izmantošanas sadalījuma reģionālās atšķirības var tikai palielināties.

Kā norādīts VPD, ES struktūrfondu finansējums 2004.-2006. gadu periodā bija pieejams 5 prioritātēs:

1. ilgtspējīgas attīstības veicināšana (ERAF),
2. uzņēmējdarbības un inovāciju attīstība (ERAF),
3. cilvēkresursu attīstība un nodarbinātības veicināšana (ESF),
4. lauku un zivsaimniecības attīstības veicināšana (ELVGF un ZVFI),
5. tehniskā palīdzība (ERAF, ESF, ELVGF, ZVFI).

Prioritāte ir skaidrota kā priekšroka, pārākums, priekšrocība, privilēģija (Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca, 2000). ES fondu prioritātes definīcija ir atrodama ES Regulā, kurā Prioritāte ir viena no stratēģijas prioritātēm, ko pieņem saskaņā ar Kopienas atbalsta shēmu vai palīdzību; tai piešķir finansējumu no

fondiem un citiem finanšu instrumentiem, kā arī attiecīgos finanšu līdzekļus no dalībvalsts, un tai ir konkrēti mērķi (Regula (EK) Nr. 1260/1999).

Darba autore nav analizējusi 1., 2., 3. prioritātes nacionālās programmas, kurām reģionālā ietekme nav nosakāma, kā arī 5. prioritātes izmantošanu reģionos, kas bija saistīta ar tehnisko palīdzību. Finansējuma izmantošana tika organizēta ar nacionālo projektu starpniecību, un arī šajā prioritātē reģionālā ietekme nav nosakāma. 4. prioritātes izvērtējumam pielietots LAD subreģionu iedalījums, un finansējuma salīdzinājums ELVGF un ZVFI tiks izvērtēts atsevišķi.

Apkopojot informāciju par trīs prioritātēs izmantoto ES struktūrfondu finansējumu plānošanas reģionos, darba autore secina, ka prioritāšu līmenī ir līdzīga situācija, kāda tā tika konstatēta struktūrfondu sadalījumā reģionos: ekonomiski spēcīgākais reģions izmantojis 4-7 reizes lielāku ES fondu finansējumu nekā pārējie reģioni un norāda uz izmantošanas nevienmērīgumu un neatbilstību ne VPD, ne reģionālās politikas mērķiem, tādējādi uzlabojot viena reģiona pozīcijas gan infrastruktūras, gan uzņēmējdarbības, gan cilvēkresursu jomā.

ELVGF un ZVFI LAD subreģionos

Ar ELVGF virzības daļas finansējumu (sk. 14. tab.) īstenoti mazi projekti, kas lauksaimniecības nozarē var nedot būtiskas strukturālas pārmaiņas.

Pēc finansējuma izmantošanas lieluma (sk. 14. tab.) var secināt, ka finansējums tika virzīts vairākos reģionos vienlaicīgi: Ziemeļvidzemes, Ziemeļkurzemes, Zemgales, Lielrīgas, jo finansējuma atšķirības ir nebūtiskas 1% apmērā un norāda uz teritorijām, kurās lauku saimniecības projektu iesniegšanā ir aktīvākas. ELVGF projektu vidējais lielums subreģionos norāda uz lauksaimniecības nozares spēcīgākajām saimniecībām, kuras koncentrējušās Lielrīgas un Zemgales subreģionos un ir konkurētspējīgākas iekšējā tirgū un tādējādi spējīgākas piesaistīt lielāku finansējumu projektiem.

ZVFI finansējuma sadalījums LAD subreģionos (sk. 14. tab.) norāda, ka lielākais projektu skaits īstenots teritorijās, kurām ir tieša robeža ar Baltijas jūru – Ziemeļkurzemes un Dienvidkurzemes, uzņēmēji šajos subreģionos izmantojuši lielāko finansējumu. Pārējos reģionos projektu skaits un projektu summas ir daudz mazākas. Ir reģioni, kuros nav īstenots neviens projekts, un tas ir Ziemeļaustrumu subreģions, lai arī šī teritorija ir bagāta ar iekšējiem ūdeņiem – ezeriem, ZVFI finansējumu uzņēmēji šajā teritorijā neizmantoja. Tas norāda, ka Latvijā netiek izmantotas iekšējo ūdeņu resursu apsaimniekošanas iespējas, kas nākotnē dotu iespēju uzņēmējiem reģionos attīstīties arī šajā virzienā.

**ELVGF un ZVFI atbalsta projekti un finansējums
LAD subreģionos 31.12.2008.**

Rādītājs	ELVGF					ZVFI				
	Projektu skaits	Finansējums, milj. LVL	Struktūra, %	Vidējais projekta lielums		Projektu skaits	Finansējums, milj. LVL	Struktūra, %	Vidējais projekta lielums	
				tūkst. LVL	% pret vidējo				tūkst. LVL	% pret vidējo
Ziemeļvidzemes	642	7.8	12	12.1	60	37	1.64	9	44.4	113
Ziemeļkurzemes	414	7.1	11	17.1	85	143	3.98	23	27.9	71
Dienvidkurzemes	410	5.2	8	12.7	63	125	3.55	20	28.4	72
Zemgales	289	7.1	11	24.6	121	3	0.02	0	5.6	14
Lielrīgas	281	7.7	11	27.4	135	33	1.20	7	36.5	93
Dienvidlatgales	245	4.3	6	17.6	87	2	0.02	0	10.1	26
Ziemeļaustrumu	273	2.9	4	10.6	52	0	0.00	0	0.0	0
Viduslatvijas	318	5.0	7	15.7	78	3	0.04	0	13.4	34
Austrumlatgales	146	2.0	3	13.7	68	1	0.01	0	5.9	15
LAD CA	305	18.2	27	59.7	295	100	7.13	41	71.3	181
Kopā	3323	67.3	100	20.3	100	447	17.6	100	39.4	100

Avots: nepublicētā LAD informācija (2009) un autores aprēķini.

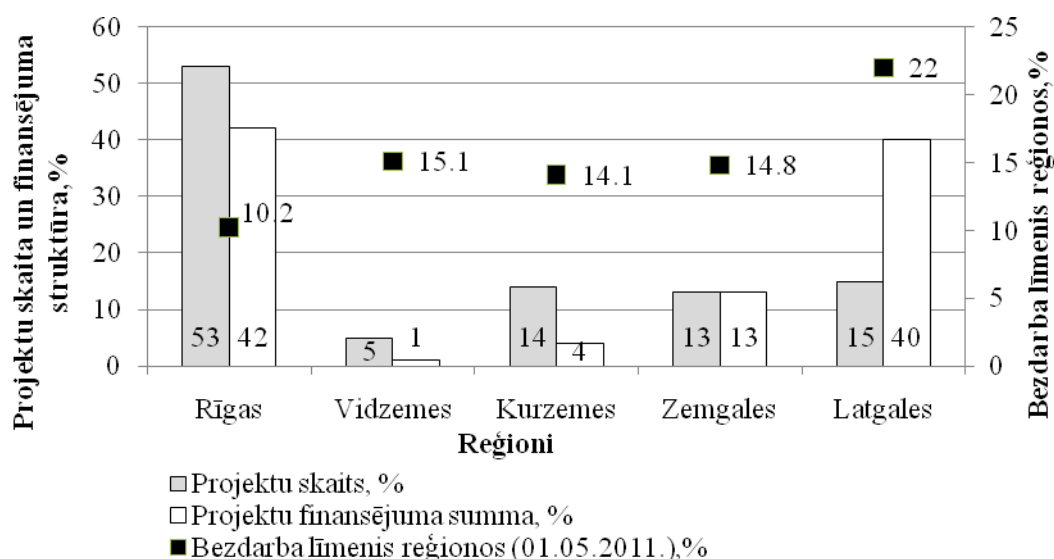
2007.-2013. gadu periods

Latvijā 2007.-2013. gadu periodā tiek izmantoti šādi ES fondi – ESF, ERAF, KF, ELFLA, EZF. Fondu analīzei darba autore atdalīs VSID darbības programmu no LAP un EZF rīcībprogrammā plānotā un izmantotā finansējuma reģionos, atsevišķi analizējot katras programmas izmantošanas rādītājus reģionos un subreģionos. Informācija atlasīta pēc noslēgtajiem līgumiem, kuru īstenošana paredzēta Latvijas reģionos un attiecas uz ES fondu publisko finansējumu.

VSID darbības programmas īstenošanai ir plānotas 3. darbības programmas. 1. darbības programmas pasākumu finansē no ESF, 2. darbības programmas no ERAF, bet 3. darbības programmas – no ERAF un KF. Pēc autorei pieejamās informācijas, kas publicēta administrējošo institūciju virtuālajās vietnēs CFLA, LIAA, NVA, VIAA, SIF, VRAA, VEC, FM, reģionu griezumā 3. darbības programmā administrējošās institūcijas nav atdalījušas katra fonda finansējumu, tāpēc noslēgto projektu līgumu skaits un finansējums reģionos tika izvērtēts, balstoties un ERAF un KF finansējumu kopā, kas atspoguļoja 3. darbības programmas finansējuma izmantošanas tendences reģionos.

Apkopojot ES fondu projektu skaita un noslēgto līgumu finansējuma strukturālo sadalījumu Latvijas reģionos, darba autore secina, ka Rīgas reģionā 43% no kopējā projektu skaita atbilst 44% no kopējā finansējuma. Pārējo reģionu projektu skaita un finansējuma attiecību rādītāji ir 3-5 reizes mazāki un norāda uz Rīgas reģiona

dominējošo situāciju arī 2007.-2013. gadu fondu finansējuma izmantošanā. Ekonomiski spēcīgākajā reģionā jau otro plānošanas periodu nonāk lielākais finansējums, kas palielina reģionālās atšķirības vēl vairāk.

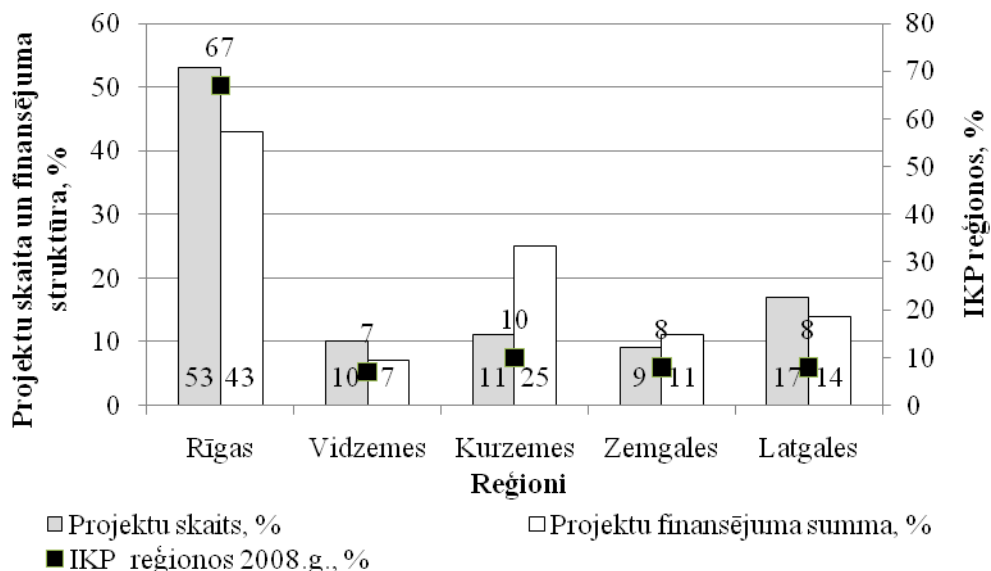

Avots: autore aprēķini pēc CFLA (2010), LIAA (2010), NVA (2010), VIAA (2010), SIF (2010), VRAA (2010), VEC (2010) datiem

9. att. ES fondu izmantošanai noslēgto līgumu skaita un finansējuma sadalījuma struktūra Latvijas reģionos pirmajā darbības programmā 2007.-2013. gadu periodā 2010. gada 15. jūlijā un bezdarba līmenis reģionā, %.

Pirmā darbības programma ir saistīta ar ekonomiskās un sociālās kohēzijas attīstību cilvēkresursu jomā, veicinot nodarbinātību, attīstot izglītību, sociālo iekļaušanu, sociālo dialogu un sociālo partnerību. Pirmās darbības programmas „Cilvēkresursi un nodarbinātība” finansējuma sadalījumā ir vērojamas būtiskas atšķirības starp darbības programmas finansējumu un bezdarba līmeni reģionos (sk. 9. att.). Rīgas reģionā uz katru bezdarba līmeņa procentu finansējums ir vislielākais un pārsniedz pārējo reģionu rādītājus no trijām līdz sešām reizēm, kas norāda, ka lielākais ES fondu finansējums pirmajā darbības programmā kopējā finansējuma struktūrā tiek novirzīts reģionam, kur ir viszemākie bezdarba rādītāji, un tādējādi pirmās darbības programmas pasākumu mērķi netiek sasniegti.

Otrajā darbības programmā „Uzņēmējdarbība un inovācijas” (sk. 10. att.) projekti ir virzīti ekonomiskās aktivitātes stimulēšanai un konkurētspējas izaugsmei, nodibinot jaunus uzņēmumus un nostiprinot jau esošos. Šo mērķu sasniegšanai uzņēmumiem tiek piedāvāta virkne pakalpojumu, kas vērsti uz nepieciešamo zināšanu, tehnoloģiju un finansējuma nodrošināšanu. Otro periodu pēc kārtas Rīgas reģionā tiek radīti ievērojami labāki apstākļi uzņēmējdarbības un inovāciju attīstībai, kā tas ir pārējos reģionos, kas vēl vairāk veicinās uzņēmumu un inovatīvo produktu ražošanas koncentrāciju vienā reģionā, nelabvēlīgi ietekmējot pārējos reģionos iedzīvotāju un uzņēmumu skaitu, pašvaldību ieņēmumus, mazinot sociāli ekonomiskos procesus pārējās teritorijās.

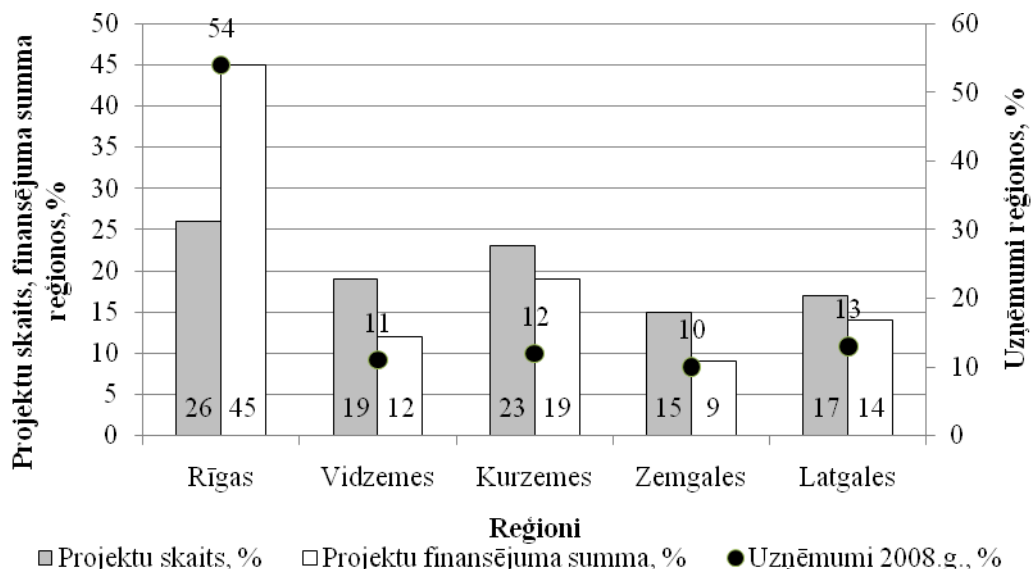
Avots: *autores aprēķini pēc CFLA (2010), LIAA (2010), NVA (2010), VIAA (2010), SIF (2010), VRAA (2010), VEC (2010) datiem*

10. att. ES fondu izmantošanai noslēgto līgumu skaita un finansējuma sadalījuma struktūra Latvijas reģionos otrajā darbības programmā 2007.-2013. gadu periodā 2010. gada 15. jūlijā un IKP reģionos, %.

Problēma finansējuma sadalījumā būtu risināma ar reģionālajām programmām, kuras būtu izstrādātas, balstoties uz reģionu ekonomiskajiem attīstības profiliem, un tajās būtu nepieciešamā sasaiste ar pieejamo ES fondu finansējumu un tiktu veikta finanšu koordinācija, lai būtu iespējas attīstīties pārējiem reģioniem ārpus Rīgas.

Trešās darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” (sk. 11. att.) mērķis ir veidot uzņēmējdarbībai un iedzīvotājiem tik stratēģiski nepieciešamo infrastruktūru, bez kā nav iedomājama saimnieciskā aktivitāte reģionā.

Rīgas reģionā ir koncentrējušies 54% no kopējā uzņēmumu skaita, kas piesaista 45% no darbības programmas finansējuma, radot ievērojamāki labākus apstākļus uzņēmējdarbībai un iedzīvotājiem. Pārējo reģionu iespējas finansējuma izmantošanā, salīdzinot ar Rīgas reģionu, atšķiras par 2-5 reizēm. Pēc 1. nodaļā apkopotajām teorētiskajām atziņām, ir efektīvāk ES fondu finansējumu novirzīt publiskā sektora sociālās un ekonomiskās infrastruktūras attīstībai, jo tas rada vislielāko pozitīvo efektu teritoriju attīstībā, labvēlīgi ietekmējot iekšzemes kopproduktu, bezdarba līmeni, ražošanas aktivitāti un patēriņu (Balamoy, Saktiņa, Meyers, 2009). Autore secina, ka Rīgas reģionā izmantotais finansējums dos pozitīvu efektu, vēl vairāk nostiprinot tā dominējošo pozīciju ekonomiskajā attīstībā. Pēc autores ieskata arī šeit problēmu var risināt, izmantojot reģionālās programmas, finansējumu novirzot reģionu infrastruktūras uzlabošanai.

Avots: *autores aprēķini pēc CFLA (2010), LIAA (2010), NVA (2010), VIAA (2010), SIF (2010), VRAA (2010), VEC (2010) datiem*

11. att. ES fondu izmantošanai noslēgto līgumu skaita un finansējuma sadalījuma struktūra Latvijas reģionos trešajā darbības programmā 2007.-2013. gadu periodā 2010. gada 15. jūlijā un uzņēmumu struktūra reģionos, %.

Salīdzinot visu trīs darbības programmu projektu vidējos lielumus reģionos un Latvijā, redzams, ka dažādās programmās tie ir atšķirīgi. Pirmajā darbības programmā lielākais finansējums izmantots reģionā ar augstāko bezdarba rādītāju, taču vidējais projekta lielums nenozīmē, ka bezdarbs Latgalē strauji samazināsies. Finansējums var būt nepietiekošs, lai atrisinātu Latgales reģionā esošās bezdarba problēmas.

Otrajā darbības programmā lielākie projekti paredzēti Kurzemes reģionā, pārsniedzot reģionu vidējo projektu lielumu pat 3 reizes. Autore to skaidro ar attīstīto Ventspils pilsētas biznesa vidi, kurā veiksmīgi darbojas biznesa inkubatori un biznesa atbalsta centri.

Rīgas reģionā trešajā darbības programmā tiks realizēti visapjomīgākie projekti, un Rīgas reģiona infrastruktūra vēl nozīmīgāk uzlabosies salīdzinājumā ar pārējiem reģioniem, radot vēl lielākas iespējas uzņēmējiem koncentrēt ražotnes tieši Rīgas reģionā.

ELFLA un EZF 2007.-2013. gadu periodā

Latvijas laukos pamatnodarbošanās ir lauksaimniecība, un lauki vēl arvien ir uzskatāmi par unikāliem tautsaimniecībā, jo ražo resursus, kurus citas nozares pārstrādā. 2009. gadā ekonomiskās krīzes rezultātā daudzi lauku iedzīvotāji, kuri „treknajos” gados bija pametuši lauksaimniecisko sīkražošanu, to atsāka, realizējot savu produkciju ievērojami lētāk, tādējādi radot papildus konkurenci iekšējā tirgū.

2007.-2013. gadu periodā lauksaimniecības un zivsaimniecības atbalsta pasākumi ir atdalīti no pārējiem fondiem (ESF, ERAF un Kohēzijas). Fondu ieviešana norisinās ar atsevišķu programmu palīdzību: ELFLA ar LAP 2007. -2013. gadam,

EZF ar Rīcībprogrammu zivsaimniecības atbalsta ieviešanai 2007.-2013. gadam, fondu atbalsta uzskaitē lietots LAD subreģionu iedalījums.

15. tabula

Apmaksātie EZF projekti un to finansējums LAD subreģionos 2007.-2013. gada periodā 2010. gada 30. septembrī

Rādītāji	ELFLA					EZF				
	Projektu skaits	Finansējums, milj. LVL	Struktūra, %	Vidējais projekta lielums		Projektu skaits	Finansējums, milj. LVL	Struktūra, %	Vidējais projekta lielums	
				tūkst. LVL	% pret vidējo				tūkst. LVL	% pret vidējo
Austrumlatgales	703	6.3	5	9.0	53	2	0.2	1	100	166
Dienvidkurzemes	1162	11.9	9	10.2	61	138	5.6	22	40.6	68
Dienvidlatgales	850	8.8	7	10.4	61	0	0.0	0	0	0
Lielrīgas	597	9.7	8	16.2	96	52	4.6	18	88.5	147
Viduslatvijas	798	8.6	7	10.8	64	3	0.0	0	0	0
Zemgales	613	17.7	14	28.9	171	2	0.2	1	100	166
Ziemeļaustrumu	661	6.6	5	10.0	59	3	0.1	0	33.3	55
Ziemeļkurzemes	766	9.4	8	12.3	73	136	7.2	28	52.9	88
Ziemeļvidzemes	1230	12.8	10	10.4	62	48	1.4	5	29.2	49
LAD CA	95	34.3	27	361.1	2140	47	6.6	25	140	234
Kopā	7475	126.1	100	16.9	100	431	25.9	100	60.1	100

Avots: autores veidots pēc LAD, 2010.

Kā redzams 15. tabulā, ELFLA centralizēti administrētie pasākumi pēc projektu skaita ir vismazākie, taču projektu vidējais lielums ievērojami pārsniedz subreģionos īstenotos, kas norāda, ka finansējums centralizēti ieguldīts uzņēmumos, lai palielinātu lauksaimniecības produktiem pievienoto vērtību, atbalstītu uzņēmumu radīšanu un attīstību, nodrošinātu vietējo rīcības grupu darbību u.c. Salīdzinot reģionos izmantoto finansējumu no ELFLA, lielākie projekti īstenoti Zemgalē, kas norāda, ka reģiona lauku saimniecībās attīstība risinājusies veiksmīgāk kā pārējos reģionos, jo tika īstenoti apjomīgākie projekti, kas pārsniedz vidējo rādītāju par 171%.

Ievērojamākā daļa no EZF ir izmantota Ziemeļkurzemes, Dienvidkurzemes un Lielrīgas reģionos. Pārējos reģionos finansējums ir mazāks. Salīdzinot EZF projektu vidējo lielumu reģionos, centralizēti administrētie atbalsta pasākumi ir visapjomīgākie, jo ievērojams finansējums nozarē centralizēti izmantots, lai uzņēmumos atbalstītu zvejas produkcijas pārstrādes attīstību, jauna noieta tirgus sekmēšanu.

ES fondu finansējums visos periodos kopā

Apkopojot ES fondu izmantošanu pirmsiestāšanās un pēciestāšanās periodos kopā, ir svarīgi salīdzināt kopējā finansējuma sadalījuma izlietošanas vienmērīgumu reģionos. Izmantotajam fondu finansējumam bija dažādi uzskaites reģioni. Darba autore ESF, ERAF un KF finansējuma salīdzināšanai izmantoja plānošanas reģionu

teritorijas, bet ELVGF, ZVFI, ELFLA un EZF salīdzinājumam LAD subreģionu iedalījumam.

Kā redzams no 16. tabulā apkopotajiem datiem, abos periodos kopā ar ERAF, ESF, KF, pirmsiestāšanās programmām PHARE, ISPA Latvijā 2010. gada vidū izmantoti un noslēgti līgumi par 2524.3 milj. LVL, no tiem 68% finansējuma visā periodā bija virzīti nacionālajām programmām un tehniskajai palīdzībai, 32% reģionos (813.7 milj. LVL).

ES fondu finansējuma sadalījums plānošanas reģionos nesaskan ne ar ES, ne Latvijas reģionālās politikas principiem, ne teorētiskajām atziņām. 49% fondu finansējuma novirzīti (bez nacionālajām programmām) visattīstītākajam – Rīgas reģionam, un izmantotais finansējums no trīs līdz piecām reizēm ir lielāks, kā to izmantojuši pārējie reģioni, kas norāda uz to, ka finansējuma sadalījums ir nevienmērīgs.

16. tabula

ES fondu finansējums Latvijā un reģionos 1992.-2010. gadu periodā

Reģions	Pirmsiestāšanās, milj. LVL		Pēcīestāšanās, milj. LVL						
	1992.-2003.	2000.-2003.	2004.-2006. gadu periods		2007.-2010. gadu periods			Kopā	
	PHARE	ISPA	ERAF	ESF	ERAF	ESF	ERAF+ KF	milj. LVL	%
Rīgas	3.86	53.9	140.5	27.4	46.1	28.7	100.7	401.2	16
Vidzemes	0.97	2.4	28.4	3.5	7.9	0.7	27.9	71.8	3
Kurzemes	1.57	12.3	29.1	4.4	26.4	42.7	42.4	118.9	4
Zemgales	3.2	14.1	24.7	12.4	11.3	48.8	20.6	94.9	4
Latgales	9	16	22.1	5.3	14.9	27.2	32.3	126.8	5
Nacionālās programmas un tehniskā palīdzība (Latvijā kopā)	269.4	38.2	60.5		1342.5			1710.6	68
Kopā	288	136.9	305.3	53	106.6	68.1	223.9	2524.3	100
Pavisam	424.9		358.3		1741.1			2524.3	100
Struktūra, %	17		14		69			100	100

Avots: *autores aprēķini pēc CFLA (2010), LIAA (2010), NVA (2010), VIAA (2010), SIF (2010), VRAA (2010), VEC (2010) datiem, Izvērtējuma ziņojums, 2008.*

Reģionālās politikas mērķi ES un Latvijā ir saistīti ar fondu finansējuma izmantošanu reģionos, lai teritorijas attīstības atšķirības izlīdzinātu. Teorētiski reģionos attīstība iespējama, ja tiem piesaista finansējumu, dodot priekšroku infrastruktūras un sociālo pakalpojumu attīstībai. Analizētie ES fondi ir tieši saistīti ar infrastruktūras, pakalpojumu, inovāciju, uzņēmējdarbības, cilvēkresursu attīstību. Fondu finansējumam saskaņā ar teorētiskajām atziņām un reģionālās politikas principiem vajadzētu būt virzītam uz mazāk attīstītajām teritorijām, tomēr Latvijā praktiski tā nav noticis.

Informācija par izmantoto ES fondu finansējumu lauksaimniecībai un zivsaimniecībai LAD subreģionos ir apkopota 17. tabulā. Pirmsiestāšanās un pēcīestāšanās periodā LAD subreģionos finansējums lauksaimniecībai un zivsaimniecībai ir 290 milj. LVL.

Lielākais ES fondu finansējums lauksaimniecībai un zivsaimniecībai no 2000. gada līdz 2010. gadam (sk. 17. tab.) 28% finansējuma ir ticis virzīts centralizēti administrētajiem atbalsta pasākumiem. Nākošais nozīmīgākais finansējums ir Lielrīgas reģionam, kurā uzņēmumi izmantojuši 11% finansējuma. Finansējuma sadalījums norāda uz līdzīgu tendenci, kāda tā vērojama sadalījumā starp VPD, VSID programmu atbalsta fondiem. Subreģionu un plānošanas reģionu teritorijas ir atšķirīgas, taču Lielrīgas reģionā ir daļa no Rīgas plānošanas teritorijas un arī lauksaimniecības nozarē parāda finansējuma koncentrēšanos vietā, kas ir ekonomiski spēcīgāka kā pārējās reģionu teritorijas. Līdzīgs finansējuma sadalījums ir Dienvidkurzemes, Zemgales un Ziemeļkurzemes reģionos – 10% katrā, kas ļauj secināt, ka šajos subreģionos koncentrējušās spēcīgas lauku saimniecības, kuras salīdzinoši ar Lielrīgas reģionu izmantojušas finansējumu, kas ir tikai par 1% mazāks. Pārējos reģionos finansējums no 4-9%.

17. tabula

ES fondu finansējums lauksaimniecībai un zivsaimniecībai no 2000. gada līdz 2010. gadam, milj. LVL

Struktūrvienība	Finansējums, milj. LVL						Struktūra, %
	SAPARD	ELVGF (virzības daļa)	ZVFI	ELFLA	EZF	Kopā	
Austrumlatgales	8.3	2	0.01	6.3	0.2	16.8	6
Dienvidkurzemes	3.9	5.2	3.55	11.9	5.6	30.2	10
Dienvidlatgales	2.8	4.3	0.02	8.8	0.0	15.9	5
Lielrīgas	8.1	7.7	1.2	9.7	4.6	31.3	11
Viduslatvijas	6.5	5.0	0.04	8.6	0.0	20.1	7
Zemgales	2.8	7.1	0.02	17.7	0.2	27.8	10
Ziemeļaustrumu	1.6	2.9	0	6.6	0.1	11.2	4
Ziemeļkurzemes	1.4	7.1	3.98	9.4	7.2	29.1	10
Ziemeļvidzemes	1.3	7.8	1.64	12.8	1.4	24.9	9
Centrālais aparāts	16.4	18.2	7.13	34.3	6.6	82.6	28
Kopā:	53.1	67.3	17.6	126.1	25.9	290.0	100
Struktūra, %	18	23	6	44	9	100	-

Avots: SAPARD, 2007, nepublicētā LAD informācija (2009), LAD (2010).

Kā pētījumā „ES fondi lauksaimniecībai izmantošanas rezultāti” konstatēja I. Pilvere (2007), izmantotais fondu finansējums lauksaimniecības nozarē ir veicinājis tās attīstību, saražotās produkcijas vērtība palielinājusies 2.7 reizes, tīrie saimniecību ienākumi pieauguši 4 reizes. Savukārt K. Špoģis un A. Radžele (2007) ir secinājuši, ka fondu finansējums ir koncentrējies aktīvākajās reģionu teritorijās un spēcīgākajās lauku saimniecībās, šis pētnieku atziņas atbilst autores pētījuma rezultātiem.

4.3. ES fondu izmantošanas novērtējums

ES fondu finansējuma izmantošanas novērtējumam tiks pielietotas vairākas metodes:

- reģionos izmantoto fondu finansējums dažādos periodos analizēts, rēķinot uz 1000 iedzīvotājiem, 1000 uzņēmumiem, 1000 (LVL) IKP;

- izvērtēti Zemgales reģiona komercuzņēmumi, kuri 2004.-2006. gadu periodā izmantojuši ES fondu finansējumu: izmantojot saimnieciskās darbības rādītājus (gada pārskatu svarīgākie rādītāji) noteiktas korelācijas sakarības starp izmantoto ES fondu finansējumu un saimnieciskās darbības rādītājiem, starp pazīmēm veikta regresijas analīze;
- ES fondu finansējuma izvērtējumā pirmsiestāšanās un 2007.-2013. gadu periodā problēmas sagādā izmantotā finansējuma sadalījums LAD subreģionos, kurš neatbilst ne statistiskajiem, ne plānošanas reģioniem. Tāpēc, salīdzinot ES fondu finansējuma izmantošanu lauksaimniecības nozarē, tiks izmantots visu reģionu kopējais rādītājs, kurš tiks attiecināts pret kopējiem statistiskajiem rādītājiem Latvijā.

18. tabula

ES fondu un programmu novērtējums Latvijā un reģionos

Rādītājs	Reģions					Reģionos vidēji	Latvijā vidēji
	Rīga	Vidzeme	Kurzeme	Zemgale	Latgale		
Uz 1000 iedzīvotājiem, tūkst. LVL							
1992.-2003. gadu periods	53	14	45	62	69	51	184
2004.-2006. gadu periods	153	160	112	124	69	129	156
2007.-2010. gadu periods	160	183	238	136	248	181	181
1992.-2010. gadu periods	365	359	396	316	423	370	537
Uz 1000 uzņēmumiem, tūkst. LVL							
1992.-2003. gadu periods	1070	241	1067	1442	1786	1096	3971
2004.-2006. gadu periods	2587	2185	2030	2613	1661	2350	2828
2007.-2010. gadu periods	2431	2450	4133	2866	4276	2929	2929
1992.-2010. gadu periods	5556	4817	6871	6683	7287	5982	8688
Uz 1000 (LVL) IKP, LVL							
1992.-2003. gadu periods	11	7	16	36	46	16	29
2004.-2006. gadu periods	22	44	29	46	33	27	32
2007.-2010. gadu periods	16	34	42	33	55	25	25
1992.-2010. gadu periods	37	67	70	77	93	50	73

Avots: autores aprēķini

Salīdzinot ES fondu un programmu finansējuma ieviešanas efektivitāti pēc 18. tabulas aprēķiniem, var secināt, ka

- *PHARE un ISPA programmās 1992.–2003. gadu periodā kopā uz 1000 iedzīvotājiem Vidzemes reģionā ir vismazākais finansējums, kas atšķiras no reģionu vidējā 3.6 reizes, Latgales reģionā tas ir 5 reizes mazāks. Pārējo reģionu rādītāji ir izlīdzinātāki. Līdzīga situācija vērojama finansējuma sadalījumā uz 1000 uzņēmumiem, kur Vidzemes reģionā izmantotais finansējums būtiski atšķiras no reģionu vidējā un pārējo reģionu rādītājiem piecas līdz septiņas reizes, kas radīs atšķirības uzņēmējdarbības vidē un neveicinās līdzīgus konkurences apstākļus visā valsts teritorijā. Uz 1000 (LVL) IKP finansējuma sadalījumā situācija ir līdzīga. Reģionos, kuros ir jāveicina IKP radīšana, izmantotais finansējums ir mazāks nekā tas izmantots teritorijā, kurā attīstības rādītāji ir augstāki, un norāda, ka PHARE un ISPA programmu izmantošana netika koordinēta pēc reģionu vajadzībām;*

- uz 1000 iedzīvotājiem 2004.-2006. gadu periodā Latgales reģions ar zemāko attīstības līmeni izmantojis finansējumu, kas ir tikai 53% no reģionu vidējā, un norāda, ka iedzīvotāju skaita proporcija finansējuma sadalījumā nav ņemta vērā. Rīgas reģions, kurā koncentrējušies 49% no Latvijas iedzīvotājiem, izmantoja tādu pašu finansējumu, kāds tas ir mazāk attīstītajiem reģioniem, kas vēl vairāk palielinās iedzīvotāju aizplūšanu uz Rīgas reģionu, veicinot pārējo reģionu mazapdzīvotību. Uz 1000 uzņēmumiem finansējuma sadalījumā ir konstatētas novirzes no vidējā reģionu rādītāja- Latgales, Kurzemes, Vidzemes reģionos. Uz 1000 (LVL) IKP ekonomiski spēcīgākajā Rīgas reģionā ar mazāku ES fondu finansējumu kā pārējos reģionos ir saražoti 68% no kopējā IKP. Sakarības norāda uz Rīgas kā ekonomiski attīstītākā reģiona eksistenci, kas nākotnē vēl vairāk pastiprinās reģionālās atšķirības.
- uz 1000 iedzīvotājiem 2007.-2010. gadu periodā Zemgales reģionā finansējums ir 75% no reģionu vidējā, kas norāda, ka finansējuma sadalījumā iedzīvotāju skaits netika ņemts vērā. Uz 1000 uzņēmumiem Vidzemes, Zemgales uzņēmumiem finansējums uzņēmējdarbības vides attīstībai ir mazāks kā vidēji reģionos. Uz 1000 (LVL) IKP ir vērojama Rīgas reģiona attīstības atšķirību palielināšanās, periodā ir izmantots 64% finansējuma, taču 2008. gadā Rīgas reģionā saražoti 67% no Latvijas kopējā IKP, Rīgas reģiona ekonomisko spēku autore skaidrotu kā ES fondu pirmsiestāšanās perioda un 2004.-2006. gadu izmantotā finansējuma rezultātu. Rīgas reģionā uzņēmēji ir strādājuši aptuveni divas reizes efektīvāk kā citos reģionos, jo ar mazāku ES fondu finansējumu ir sasniegti augstāki IKP rādītāji;
- ES fondu finansējums 1992.-2010. gadu periodā ir ticis virzīts visai Latvijas teritorijai, neizdalot reģionu īpatnības un vajadzības. Aprēķini uz 1000 iedzīvotājiem, 1000 uzņēmumiem, 1000 (LVL) IKP Latvijā pārsniedz vidēji reģionos izmantoto finansējumu, kas parāda reģionu teritoriju maznozīmīgumu. Finansējuma sadalījumā starp reģioniem uz 1000 iedzīvotājiem, 1000 uzņēmumiem rādītāji ir līdzīgi, bet uz 1000 (LVL) IKP Rīgas reģionā vērojama augstāka ES fondu izmantošanas efektivitāte, Latgalē viszemākā. ES fondu finansējums sadalījumā uz IKP parādās visu reģionu, izņemot Rīgas, neefektīva ražošana, zema produktivitāte, zems darba ražīgums. 18 gadu periodā ekonomiskās problēmas reģionos tika risinātas minimāli. ES fondu finansējuma izmantošana ir veicinājusi kopējo valsts attīstību uz viena reģiona rēķina. Finansējuma nevienmērīgais sadalījums veicinājis attīstības atšķirības reģionos no 1992. gada, radot ievērojami labākus apstākļus viena- Rīgas reģiona attīstībai. Pārējos reģionos izmantots ievērojami mazāks finansējums, kas radījis ievērojami lēnākus attīstības tempus un laika periodā attīstības atšķirības reģionos ir palielinājušās.
Pirmsiestāšanās un pēciestāšanās periodā LAD subreģionos finansējums lauksaimniecībai un zivsaimniecībai no analizētajiem ES fondiem ir 290 milj. LVL.

**ES fondu finansējums lauksaimniecībai un zivsaimniecībai Latvijā 2000.-
2013. gadu periodā uz 2010. gada 30. septembri**

Fonds	Uz 1000 iedz., tūkst. LVL	Uz 1000 uzņēmumiem, tūkst. LVL	Uz 1000 IKP, LVL
SAPARD (2000.-2006.)	23	496	4
ELVGF (virzības daļa) (2004.-2006.)	29	531	6
ZVFI (2004.-2006.)	8	139	2
2004.-2006. kopā	37	670	8
ELFLA (2007.-2013.)	57	927	8
EZF (2007.-2013.)	12	190	2
2007.-2013. kopā	69	1118	9
Kopā	132	2132	18

Avots: autores aprēķini.

Izvērtējot SAPARD, ELVGF, ZVFI, ELFLA, EZF izmantošanu Latvijā, darba autore pēc 19. tabulā sakārtotajiem aprēķiniem secina, ka *uz 1000 iedzīvotājiem* lauksaimniecības un zivsaimniecības nozarēs no 2000. gada līdz 2010. gadam ieguldīti 132 tūkst. LVL, kas ir četras reizes mazāk, kā ir ieguldīts no citiem fondiem, taču ir jāņem vērā, ka finansējums ir virzīts divu nozaru attīstībai, un nozarē darbojošies uzņēmumi atrodas ārpus Rīgas un ir vērtējami kā reģionu ekonomikas pamats. *Uz 1000 uzņēmumiem* Latvijā no 2000. gada līdz 2010. gadam izmantotais finansējums, salīdzinoši ar citiem fondiem, vidēji Latvijā ir četras reizes mazāks, taču divu nozaru uzņēmējdarbības vides attīstībai finansējums ir būtisks. *Uz 1000 (LVL) IKP* Latvijā visos periodos izmantotais ES fondu finansējums, salīdzinot ar citiem fondiem, ir četras reizes mazāks. Plānotais finansējums ir būtiski pieaudzis, taču analizēts tiek izmantotais finansējums, kā arī IKP Latvijā no 2008. gada globālās ekonomiskās krīzes laikā ir samazinājies. Taču salīdzinājumā ar SAPARD programmu finansējums pēciestāšanās periodā ir pieaudzis divas reizes.

No 2000. gada lauksaimniecības un zivsaimniecības nozarēm finansējums ir pieaudzis katrā periodā līdz divām reizēm, kas vērtējams kā būtisks, lai veicinātu reģionos šo nozaru attīstību un samazinātu atšķirības, taču problēmas reģionos ir saistītas ar efektīvu finansējuma izmantošanu uzņēmumos. Teorētiski ES fondi ir līdzsvara nodrošināšanas instruments, un pēc teorētiskajām atziņām reģionu teritoriju attīstība ir atkarīga no uzņēmumu spējas efektīvi darboties. Pēc autores domām situācijā var panākt uzlabojumus, ja reģionālās programmas, reģionu ekonomiskie profili, ES fondu finansējums darbotos kopējā veselumā un reģioni decentralizēti izmantotu ES fondu finansējumu. Ja nemainīsies ES fondu centralizētais izmantošanas modelis, nākotnē tas radīs vēl ievērojamākas reģionālās atšķirības, kuras ar katru gadu palielināsies.

Turpmākajā pētījuma daļā darba autore izvērtēja Zemgales reģiona uzņēmumu finansiālās darbības rādītājus (gada pārskatu svarīgākos rādītājus), kuri izmantojuši ES fondu atbalstu 2004.-2006. gadu periodā. Zemgales reģions izvēlēts, balstoties uz subjektīviem iemesliem, kā arī saskaroties ar problēmām iegūt gada pārskata rādītājus no datu bāzes „Lursoft” par visiem Latvijas reģionu uzņēmumiem, kuri

izmantojuši ES fondu finansējumu. Zemgales reģions izvēlēts pēc nejaušās atlases principa no pieciem plānošanas reģioniem, izvēloties padziļinātai analīzei viena reģiona uzņēmumu finansiālās darbības rādītājus, ES struktūrfondu 2004.-2006. gada 2. un 4. prioritātes ietvaros.

Zemgales reģionu uzņēmumu finansiālo rādītāju analīzei izmantota datu bāze „Lursoft”. SIA „Lursoft” sadarbībā ar LR Uzņēmumu reģistru piedāvā plašu datu bāzi par visiem Latvijā reģistrētiem uzņēmumiem, uzņēmēj sabiedrībām, komercsabiedrībām, sabiedriskām organizācijām u.c. juridiskām personām, kuras reģistrētas Latvijā. Datu bāze ir juridiski pamatota, balstīta uz uzņēmumu oriģināldokumentiem un tiek atjaunota izmaiņu reģistrēšanas brīdī. Lai pētījuma kļūda būtu līdz 5%, autore piemēroja statistikas praksē noteiktos izlašu apjomus konkrēta apjoma ģenerālkopai, kurā noteikts, ka izlases kopai jābūt vismaz 222 dalībniekiem. Pētījumā abās prioritātēs kopā ir 304 uzņēmumi. Izlases iegūtas sēriju jeb klasteru izlases veidā (Kristapsone, 2008). Kopas vienības apvienotas nelielās grupās, vienotās nozarēs. Iegūtie dati deva iespēju raksturot ES struktūrfondu ietekmi uz Zemgales reģiona uzņēmuma finanšu rādītājiem 2004.-2008. gadu periodā. Veikta datu vidējo vērtību aprēķināšana, kuru raksturojošā mērvienība ir lats. Strādājošo skaits izteikts naturālās mērvienībās, taču, ņemot vērā uzņēmuma gada pārskata likumā noteikto vidējo strādājošo aprēķināšanas metodiku, izdalot gada pārskata rādītājā strādājošo skaita vidējās vērtības, rezultāts matemātiski izteikts ar vienu zīmi aiz veselā skaitļa. Atsevišķiem uzņēmumiem vidējie aprēķini tika izdarīti par viena, divu, trīs, četru vai piecu gadu periodiem, kad uzņēmums saņēma ES struktūrfondu atbalstu. 2. un 4. prioritātē finansējumu izmantojušie uzņēmumi ir vērtējami kā lielas izlases.

Izmantojot Kolmogorova Smirnova metodi, konstatēts, ka empīriskais sadalījums nevienā pazīmē neatbilst normālam sadalījumam, visi aprēķinātie nozīmības līmeņi $\alpha < 0.05$, kas norāda uz būtisku atšķirību starp empīrisko un normālo sadalījumu pastāvēšanu. Ja empīriskie dati neatbilst normālam sadalījumam, korelāciju jeb sakarību noteikšanu starp pazīmēm tiks pielietota neparametriskā metode, izmantojot Spirmena korelācijas koeficientu un regresijas analīzi. Lai novērtētu, vai izlases korelācijas koeficients būs spēkā populācijā, izmantota Spirmena korelācijas koeficientu kritisko robežu tabula (Kristapsone, 2008).

Rezultātā iegūti dati, kas parāda statistiski nozīmīgas sakarības starp ES fondu finansējumu un uzņēmumu finanšu rādītāju izmaiņām. Balances rādītāji: nemateriālie ieguldījumi kopā, pamatlīdzekļi kopā, Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi kopā, Ilgtermiņa ieguldījumi (kopsumma), Krājumi kopā, Debitori kopā, Nauda (kopā), Apgrozāmo līdzekļu kopsumma, Aktīva bilance, Pašu kapitāls, *Aizņēmumi no kredītiestādēm*, *Citi aizņēmumi*, *Nākamo periodu ieņēmumi*, Ilgtermiņa kreditori kopā, *Aizņēmumi no kredītiestādēm*, *Citi aizņēmumi*, Īstermiņa kreditori kopā, Kreditori (kopsumma), Pasīva bilance *norāda, ka korelācija ir pozitīva*, pieaugot ES fondu finansējumam, palielinās attiecīgo gadu pārskata rādītāju vērtība. Strādājošo skaita, neto apgrozījuma un bruto peļņas vai zaudējuma sakarības arī ir pozitīvas, kas norāda, ka ES fondu finansējumam palielinoties, statistiski nozīmīgi palielinās

attiecīgie rādītāji. Tomēr pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas un ES fondu finansējuma sakarības ir statistiski nozīmīgas, bet korelācija ir negatīva, kas nozīmē, ka, palielinoties fondu finansējumam, ražošanas izmaksām ir tendence samazināties. Izmantotais ES fondu finansējums nav ietekmējis uzņēmuma pārskata perioda peļņas rādītājus.

Lietojot regresijas datu analīzes rīkus, tika aprēķināti elastības koeficienti pēc lineārās, logaritmiskās funkciju rezultātiem, kuri raksturotu atkarīgo mainīgo (gada pārskata posteņu) izmaiņas pie ES (neatkarīgā mainīgā) struktūrfondu izmaiņām par 1% (Шелобаев, 2000). Izdarot aprēķinus var secināt, ja uzņēmumiem izmantotais ES fondu finansējums palielinātos par 10%, var konstatēt, ka vienmērīgs pieaugums laika periodā ar koeficientu 4.6-8.1 robežās būtu sekojošos gada pārskata posteņos – ilgtermiņa finanšu ieguldījumi kopā, citi aizņēmumi, nākamo periodu ieņēmumi, ilgtermiņa kreditori kopā; pārējās gada pārskata pozīcijās elastības koeficienti ir ļoti mazi 0.0005-0.001 robežās, izteikti ar logaritmiskajām sakarībām un parāda pakāpenisku gada pārskata posteņu procesu izmaiņu apdzišanu, neierobežotā, lēnā periodā; ja finansējums saglabātos līdzšinējā līmenī vai pieaugtu par 50% un 100%, ietekmes būtu līdzīgas kā iepriekš norādīts.

5. ES FONDU FINANSĒJUMA IZMANTOŠANAS PILNVEIDOŠANA

Nodaļā ir 18 lapas, 3 tabulas, 13 attēli.

Nodaļā atspoguļotā pētījuma mērķis ir, pielietojot hierarhiju analīzes metodi, noskaidrot ekspertu viedokļus par ES fondu izmantošanas ietekmējošajiem faktoriem un izmantošanas pilnveides nepieciešamību, izstrādāt ieteikumus ES fondu izmantošanas pilnveidei reģionu vienmērīgai un ilgtspējīgai attīstībai.

5.1. Hierarhiju analīze lēmumu pieņemšanā ES fondu finansējuma izmantošanā

Lai izzinātu ES fondu izmantošanas pilnveidošanas iespējas, autore izmantoja hierarhiju analīzes metodi (*Analytic Hierarchy Process*), kas ļauj sistematizēt izpētes gaitā iegūto informāciju, lai noteiktu optimālo risinājumu ES fondu izmantošanā.

Teorētiski ir noskaidrots, ka svarīgākie ES fondu izmantošanas faktori reģionos ir izglītība, investīcijas, iedzīvotāju skaita pieaugums, starpteritoriālu resursu izmantošanas plānošana jeb reģionālā politika, kas saskan ar ES reģionālās politikas mērķiem, kuros tiek atbalstīta uz zināšanām balstīta ekonomikas attīstība. Pēc autores ieskata Latvijai ir nepieciešamie reģiona attīstības faktori, taču svarīgs ir šo faktoru mērķtiecīgs pielietojums.

**ES fondu izmantošanas pilnveidošanai piemērojamās
vērtēšanas kritēriju grupas**

ES fondu izmantošanas pilnveidošana				
Valsts intereses	Reģiona intereses	Pašvaldību intereses	Uzņēmēju intereses	Iedzīvotāju intereses
Reģionu līdzsvarota attīstība	Reģiona sociāli-ekonomiskā attīstība	Teritorijas līdzsvarota attīstība	Tehnoloģiju attīstība	Darba vietas
Sabalansēta nozaru attīstība	Investīciju piesaiste	Uzņēmējdarbības vides attīstība	Produktivitātes uzlabošana	Infrastrukturā attīstība
Uzņēmējdarbības attīstība	Iedzīvotāju saglabāšana, piesaiste	Darba vietu nodrošināšana	Resursu efektīva izmantošana	Sociālie pakalpojumi
Cilvēkresursu attīstība	Pievilcīgas kultūrvides veidošana	Nodokļu ieņēmumi	Produkcijas kvalitātes paaugstināšana	Izglītības, kultūras, sporta pieejamība
Infrastrukturā, pakalpojumu attīstība		Sociālo pakalpojumu attīstība	Fondu atbalsta saņemšana	Sadzīves apstākļu uzlabošana
Efektīva atbalsta administrēšana		Dabas resursu sabalansēta izmantošana		
Alternatīvie varianti				
Finansējuma piešķiršana pēc valstī definētām prioritārām jomām/nozarēm	Finansējuma piešķiršana atbilstoši reģionu attīstības indeksiem	Finansējuma piešķiršana pašvaldībās atbilstoši noteiktajiem kritērijiem	Integrētā finansējuma piešķiršana	Esošās situācijas saglabāšana

Avots: autores veidots pēc Valsts administratīvi reģionālā..., 1999, Rivža, 1999, Ramute, 2008.

Pamatojoties uz pētījumos apzinātajiem reģionālās attīstības ietekmējošajiem faktoriem, tika izveidots hierarhiju analīzes modelis, lai noteiktu, kuri no reģiona attīstības noteicošajiem faktoriem ir visnozīmīgākie reģiona attīstības veicināšanā un tieši kura alternatīva ES fondu izmantošanā var atstāt vislielāko efektu uz reģiona attīstības procesiem.

Par hierarhiju analīzes metodes augstāko mērķi (sk. 20. tab.) tika noteikts „ES fondu izmantošanas pilnveidošana”, kura balstās uz 2. līmeņa kritēriju grupām.

ES fondu izmantošanas atbalsta veidi sagrupēti 3. līmenī, grupēšana veikta pēc fondu izmantošanas variantu loģiskajiem kritērijiem. ES fondu finansējuma izmantošanas alternatīvas izveidotas 4. līmenī, kas jānovērtē pret 2. un 3. līmeņa grupas kritērijiem. Piedāvātie pieci ES fondu izmantošanas alternatīvie modeļi aptver dažādas iespējas reģioniem – sākot no pilnīgas neatkarības ES fondu izmantošanā un beidzot ar pilnīgu integrāciju valsts līmenī.

Pirmā alternatīva – finansējuma izmantošana pēc valstī definētām prioritārām jomām/nozarēm, alternatīva raksturojas: atbilstoši valsts ilgtermiņa stratēģiskajiem attīstības dokumentiem, noteiktas prioritārās jomas/nozares, kurās tiek koncentrēts ES fondu finansējums.

Otrā alternatīva – finansējuma izmantošana atbilstoši reģionu attīstības indeksiem, kas raksturojas: reģioni ar zemāku attīstības indeksu saņem lielāku ES fondu finansējumu attīstības atšķirību izlīdzināšanai.

Ekonomikas pētnieku teorētiskās atziņas parāda reģiona nozīmi kopējā valsts attīstībā, kas saistītas ar reģionu kā patstāvīgas juridiskas organizācijas darbību ar konkrētu budžetu un noteiktām funkcijām. No teorētiskā viedokļa reģiona vadīšanas pamatā ir reģiona sociāli ekonomisko procesu analīze, kurā svarīgākais ir reģiona ražošanas spēku novērtējums, kas dod iespēju noteikt reģiona specializāciju, jeb ekonomisko profilu, uz kā tiek bāzēta reģiona ekonomiskā attīstība, kura ir reģiona labklājības pamats. Bāzējoties uz reģionos noteiktajiem ekonomiskajiem profiliem, tiek noteiktas jomas/nozares, kuru problēmu risināšanai var tikt izmantots ES fondu finansējums.

Līdzīgs viedoklis ir atrodamas SIA „PKC” pētījumā par ES fondu ietekmi uz reģionālo attīstību Latvijā 2004.-2006. gada periodā, kurā norādīts neskaidrais plānošanas reģionu statuss, nepietiekošais resursu apjoms, kas liedz ņemt kredītus projektu priekšfinansējumam, lai nodrošinātu līdzfinansējumu projektiem, kā arī pašvaldību neieinteresētību līdzfinansēt reģiona institūcijas, tāpēc reģionos ar zemāku attīstības līmeni ir jāpiesaista lielāks ES fondu finansējums.

Trešā alternatīva – finansējuma izmantošana pašvaldībās atbilstoši noteiktajiem kritērijiem, kas raksturojas: ES fondi tiek izmantoti pašvaldībās pēc noteiktiem kritērijiem: pēc iedzīvotāju skaita izmaiņu dinamikas, pēc nodokļu ieņēmumiem, pēc uzņēmumu skaita u.c.

Pašvaldības definē prioritārās jomas un nozares fondu finansējuma izmantošanai. Pašvaldībām, kurām ir mazi nodokļu ieņēmumi, ES fondi ir vienīgā iespēja attīstīt savās teritorijās uzņēmējiem labvēlīgu infrastruktūru.

Ceturtnā alternatīva – integrētā ES fondu finansējuma izmantošana, kura notiek daļēji pēc valstī definētām prioritārajām atbalsta jomām/nozarēm, daļa pēc reģionu attīstības indeksiem, daļa pēc pašvaldībās izstrādātajiem piešķiršanas kritērijiem.

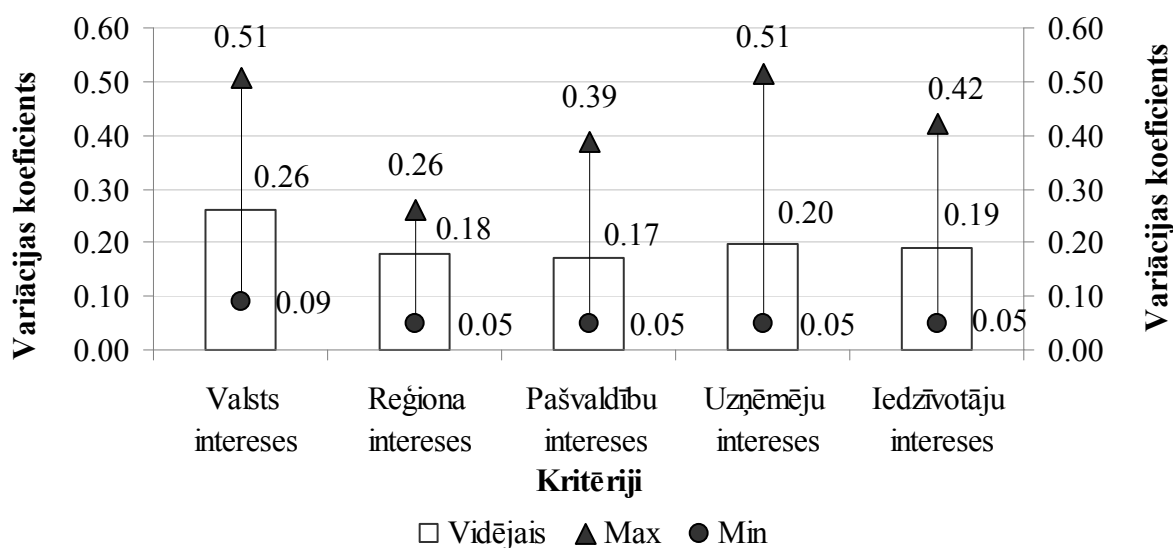
Piektā alternatīva – esošās situācijas saglabāšana, kurai raksturīgi, ka prioritātes ir sadalītas starp atsevišķām ministrijām, fondu izmantošanas plānošana, dokumentu izstrāde ir atbildīgo ministriju līmenī, katrai ministrijai ir sava fondu ieviešanas aģentūra. Starp ministrijām pastāv nozīmīgas atšķirības fondu izmantošanas nosacījumos, ir ļoti daudzas atbalsta aktivitātes un pasākumi, kas ir sadrumstaloti, fondu finansējums novirzīts īstermiņa problēmu risināšanai un neļauj koncentrēt finansējumu valsts ilgtermiņa attīstībai.

Ekspertu sastāvu veidoja

- LR FM valsts sekretāra vietnieks, ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda Vadošās iestādes vadītājs, kurš pieņem lēmumus par ES fondiem no plānošanas līdz izvērtējuma līmeņiem;
 - 9. Saeimas deputāte, bijusī Izglītības un zinātnes ministre, Latvijas ekonomiste, LLU profesore, LZA akadēmiķe un politiķe, Latvijas Zemnieku savienības biedre.
9. Saeimas laikā apstiprināti nozīmīgi likumi saistībā ar ES fondu izmantošanu;

- Reģionālās attīstības un pašvaldības lietu ministrijas valsts sekretāre; ministrija ir 1. līmeņa starpniekinstitūcija, kuras vadībā notiek ES fondu izmantošana reģionos;
- Zemgales plānošanas reģiona projektu nodaļas speciālists. Plānošanas reģiona administrācijas projektu nodaļa izstrādā, vada un koordinē projektus un izmanto fondu finansējumu reģiona attīstībai;
- Jelgavas novada pašvaldības projektu nodaļas vadītāja. Projektu nodaļa izstrādā, vada un koordinē projektus un izmanto finanšu līdzekļus novada attīstībai
- SIA „Ziedi P” valdes priekšsēdētājs. Uzņēmums apsaimnieko ~2700 ha Zemgales reģionā, galvenie darbības virzieni – graudu, rapša audzēšana, piena lopkopība. Uzņēmums aktīvi iesaistījies ES finansējuma izmantošanā kopš 2002. gada. Līdz 2010. gada septembrim ir realizēti 12 projekti; pavisam izmantots sabiedriskais finansējums 856 430 LVL, t.sk. SAPARD programmā (2002.-2004.gads) – 6 projekti, struktūrfondi (2004.-2008. gads) – 3 projekti, ELFLA (2007.-2010. gads) – 3 projekti.
- Bauskas novada uzņēmuma SIA „Bauskas alus” valdes priekšsēdētājs. Uzņēmums nepārtraukti modernizējas un strādā pie produktu kvalitātes uzlabošanas, lai nodrošinātu patērētājiem visaugstākās kvalitātes produktus. ES fondu 2004.-2006. gadu periodā uzņēmums izmantojis 249 484 LVL sabiedriskā finansējuma. Finansējums ieguldīts privātās infrastruktūras, ražošanas procesu un produkcijas modernizēšanai, atbilstoši tirgus standartiem un prasībām attiecībā uz vides aizsardzību, darba drošību un patērētāju tiesību aizsardzību;
- Zemgales reģiona iedzīvotājs. Darba vieta: AS „Latvijas valsts ceļi” karjera „Akmenscūciņas” – strādnieks. ES fondu finansējumu nav izmantojis, izteicis viedoklis par ES fondu izmantošanas nepieciešamību reģionos.

Ekspertu aptauja norisinājās 2010. gada maijā.

Avots: autores veidots pēc ekspertu vērtējuma rezultātiem, 2010

12. att. Ekspertu vērtējums savstarpēji salīdzinot ES fondu ieviešanas pilnveides 2. līmeņa kritēriju grupas.

Salīdzinot kritēriju grupu variantu vērtēšanas prioritāšu vektoru koordinātes, eksperti ir vienprātīgi atzinuši, ka ES fondu izmantošanas pilnveidošanā svarīgākais (sk. 12.att.) ir nodrošināt valsts un reģionu intereses (0.26), lai ES fondu finansējumu izmantotu reģionu attīstībai. Zemāk eksperti vērtē uzņēmēju interešu nozīmi (0.20) ES fondu finansējuma izmantošanā, bet daudz zemāka ietekme uz ES fondu izmantošanu reģionu attīstībai ekspertu skatījumā ir iedzīvotāju interešu (0.19) un reģiona interešu (0.18) grupu kritērijiem.

Valsts interešu grupā ekspertu augstāko nozīmību ieguvusi nepieciešamība ES fondu finansējuma izmantošanu virzīt uzņēmējdarbības attīstības veicināšanai (0.22). Par vienu vērtību zemāk eksperti vērtējuši reģiona līdzsvarotu attīstību (0.21) un infrastruktūras, pakalpojumu attīstību (0.21).

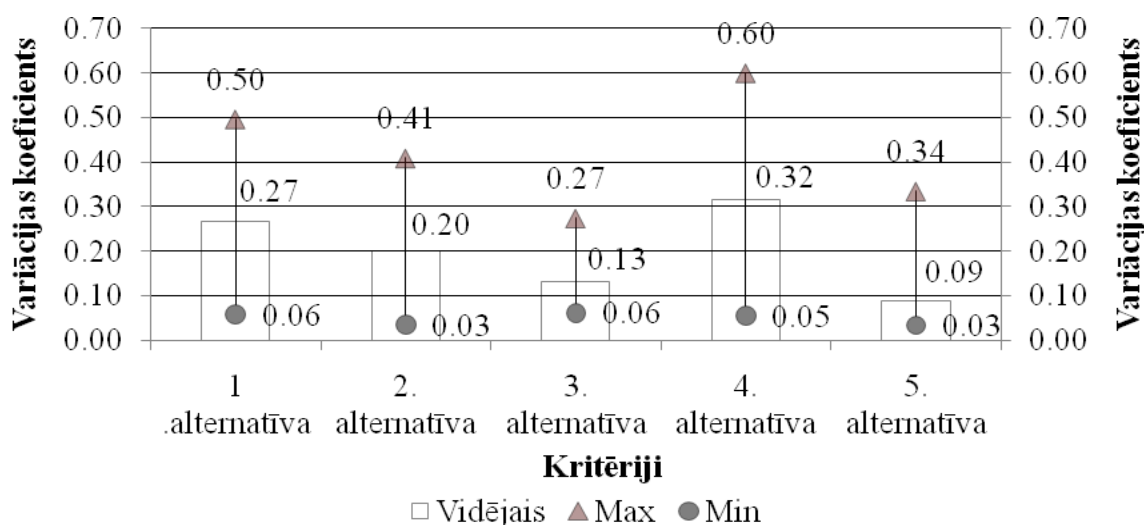
Reģionu interešu grupā par vissvarīgākajiem pasākumiem eksperti uzskata investīciju piesaisti reģioniem (0.40), kas ir ES fondu finansējums, kā nākošo svarīgāko uzskatot nepieciešamību saglabāt esošo iedzīvotāju skaitu un iespēju piesaistīt reģioniem jaunus iedzīvotājus (0.27).

Pašvaldību interešu grupā eksperti pārliecinoši norāda, ka vissvarīgāk ir teritorijās attīstību līdzsvarot (0.25), lai novērstu atsevišķu teritoriju diskrimināciju, kā nākošo svarīgāko norādot darba vietu nodrošināšanu (0.22) un uzņēmējdarbības vides attīstību (0.20).

Uzņēmēju interešu grupā eksperti par vissvarīgākajiem uzskata produktivitātes uzlabošanu (0.29), kam seko tehnoloģiju attīstība (0.24) un produkcijas kvalitātes paaugstināšana (0.20).

Iedzīvotāju interešu grupā eksperti visaugstāk novērtējuši nepieciešamību pēc darba vietām (0.38), kam seko infrastruktūras attīstība (0.22).

Kad bija izvērtētas ES fondu izmantošanas kritēriju grupas, eksperti izvērtēja 4. līmeņa alternatīvu variantus ar katru no 26 kritērijiem, rezultātā norādot to ES fondu izmantošanas alternatīvo variantu, kurš varētu būt visoptimālākais attīstības veicināšanai reģionos.

Avots: autores veidots pēc ekspertu vērtējuma rezultātiem, 2010

13. att. Ekspertu vērtējums par ES fondu finansējuma izmantošanas pilnveides alternatīvu variantiem.

Kā redzams 13. attēlā, augstāko nozīmību ir ieguvusi nepieciešamība ES fondu izmantošanā piemērot integrēto finansējuma izmantošanas variantu (0.32), taču par šo variantu ekspertu viedoklis bija diezgan neviendabīgs (variācijas koeficients 60%). Kā nākošais svarīgākais alternatīvais variants atzīts finansējuma izmantošana pēc valstī definētajām prioritārajām nozarēm/jomām (0.27), atbildes variē 54% robežās.

Kopumā hierarhiju analīzes metode sniedz pārlicinošu atbildi, ka pašlaik ES fondu izmantošana Latvijas reģionos ir nepieciešama, lai valsts spētu attīstīties, konkurēt globālajā tirgū un turpināt veiksmīgi integrēties ES. Lai sasniegtu valsts interešu mērķus, ir nepieciešams attīstīt uzņēmējdarbību un nodrošināt uzņēmējdarbībai nepieciešamo infrastruktūru.

Reģiona interešu nodrošināšanai visnepieciešamākā ir investīciju piesaiste teritoriju attīstībai, uzņēmējiem ar ES fondu finansējuma palīdzību ir jāuzlabo ražošanas un pakalpojumu sniegšanas produktivitāte, kas ļautu globālajā tirgū konkurēt. Iedzīvotājiem reģiona kā dzīvesvietas izvēles pievilcība saistīta ar darba vietām, kas ir tieši saistītas ar uzņēmējdarbību, investīcijām, infrastruktūru.

Esošais ES fondu finansējuma izmantošanas centralizētais modelis pēc ekspertu vērtējuma nav bijis pilnvērtīgs un nav devis gaidīto rezultātu reģionu attīstības līmeņu izlīdzināšanā, pēc ekspertu atzinuma, visoptimālākais ES fondu finansējuma izmantošanā būtu *integrētais ES fondu izmantošanas modelis*, kas vislabāk spētu atrisināt valsts, reģiona, pašvaldību, uzņēmēju, iedzīvotāju intereses un veicinātu ekonomiskos procesus reģionos.

5.2. Ieteikumi ES fondu finansējuma izmantošanas pilnveidošanai

Analizējot dažādo autoru zinātnisko pētījumu atziņas un viedokļus, ņemot vērā promocijas darba pētījuma rezultātus, var konstatēt ERAF, ESF, ELFLA, EZF, KF divus izmantošanas variantus, kas sekmētu atšķirību mazināšanos reģionos. Viens no variantiem – integrētā finansējuma izmantošana un ES fondu finansējuma pieejamība.

Dažādu autoru pētījumos un 2004.-2006. gada ES fondu ietekmes uz reģionālo attīstību (2008) novērtējumā ir konstatēta nevienmērīga ES fondu finansējuma sadale starp Latvijas plānošanas reģioniem. Promocijas darba 4. nodaļā veiktie aprēķini liecina, ka ekonomiski spēcīgākais reģions piesaistījis lielāko finansējuma daļu.

Patreizējā ES fondu izmantošanas sistēma pēc mazāk attīstīto teritoriju principa paredz mazāk attīstītajām teritorijām nacionālo finansējuma apjomu no valsts budžeta līdz 60%. Taču arī šis atbalsta mehānisms ir bijis nepietiekošs, lai reģionālās atšķirības mazinātu.

Latvijā ES fondu izmantošana 2007.-2013. gada periodā notiek ar atklātiem projektu konkursiem un uz ierobežotu projektu iesniegumu atlases principiem. Ierobežota projektu iesniegumu atlasē ir tie paši principi, kas 2004.-2006. gadu periodā bija noteikti nacionālajām programmām. Darba autore piedāvā nākošajā 2014.-2020. gadu periodā ieviest projektu ieviešanas veidu – reģionālās programmas. Praktiski aprēķinot plānošanas reģionu ieguvumus, izmantojot

reģionālās programmas, darba autore izmantoja 2007.-2013. gadu perioda finansējuma apjoma sadalījumu veidus un apjomu.

2007.-2013. gadu periodā (sk. 21. tab.) ar ES fondiem: ERAF, ESF, KF finansējuma izmantošanā ar ierobežotu projektu iesniegumu atlases veidu plānots visā Latvijas teritorijā ieviest 79% no kopējā plānotā finansējuma, 21% no kopējā finansējuma plānots ieviest ar atklāto projektu konkursu veidu (VSID, 2007). Kopējais pieejamais ERAF, ESF, KF finansējums 3 184 milj. LVL. Pēc darba autores domām, finansējuma sadalījuma ieviešanas veidam vajadzētu būt sekojošam: 35% ieviestu ar ierobežotu projektu iesniegumu veidu, 30% ar atklāto projektu konkursu veidu un 35% no ES fondu finansējuma tiktu novirzīti reģionālajām programmām. Reģioni šo finansējuma daļu plānotu un apgūtu pēc decentralizācijas principa, ņemot vērā teritorijas stratēģiskās plānošanas dokumentus, izstrādātajiem ekonomiskajiem profiliem un nepieciešamās vajadzības visā plānošanas periodā.

21. tabula

ERAF, ESF, KF noslēgtie līgumi reģionos un iespējamais finansējuma sadalījums reģionālajās programmās uz 2010. gada 30. jūliju

Rādītāji	Reģioni					Kopā
	Rīgas	Vidzemes	Kurzemes	Zemgales	Latgales	
Esošie noslēgtie projektu līgumi reģionos, milj. LVL	175.5	36.6	71.5	40.4	74.5	398.6
Struktūra, %	44	9	18	10	19	100
<i>Prognozētais 35% no noslēgtajiem līgumiem</i>						
Reģionālās programmas pēc jau esošā % sadalījuma, milj. LVL	243.8	54.8	109.6	60.9	115.8	609.4
Salīdzinājumā ar esošajiem noslēgtajiem līgumiem reģionos, %	139	149	153	150	155	153
<i>Reģionālo programmu finansējuma vienlīdzīgs sadalījums</i>						
Reģionālās programmas pēc vienlīdzīguma principa, milj.LVL	121.8	121.8	121.8	121.8	121.8	609.4
Struktūra, %	20	20	20	20	20	100
Salīdzinājumā ar esošajiem noslēgtajiem līgumiem reģionos, %	69	332	70	301	163	153
<i>Pēc iedz. skaita*</i> , milj. LVL	294.8	63.7	81.9	76.4	92.6	609.4
Struktūra, %	48	10	14	13	15	100
Salīdzinājumā ar esošajiem noslēgtajiem līgumiem reģionos, %	167	174	114	189	124	153
<i>Pēc teritorijas lieluma**</i> , milj.LVL	98.3	143.6	129.5	101.1	136.9	609.4
Struktūra, %	16	24	21	17	22	100
Salīdzinājumā ar esošajiem noslēgtajiem līgumiem reģionos, %	56	392	181	250	184	153

*-iedzīvotāju skaits uz 2009. gadu, **- teritorijas platība uz 2009. gadu

Avots: autores veidots pēc FM, 2010; CFLA, 2010, LIAA, 2010; NVA, 2010; VIAA, 2010; SIF, 2010; VRAA, 2010; VEC, 2010 datiem.

Līdz 2010. gada 30. jūlijam Latvijā kopā noslēgti ERAF, ESF, KF finansējuma izmantošanas līgumi par 1 741.1 milj. LVL. Uz 2010. gada 15. jūliju noslēgti līgumi, kas tieši vērsti uz reģionu attīstību, par 398.6 milj. LVL, kas ir 23% no kopējās noslēgto līgumu summas. Pēc autores ieskata, ja reģionālajām programmām tie būtu 35% apjomā no kopējā, tad summai vajadzētu būt 609.4 milj. LVL, jeb papildus reģioniem būtu pieejami 210.8 milj. LVL.

Pēc autores ieskata, ja reģionālajām programmām tie būtu 35% no kopējā 2007.-2013. gadu perioda plānotā ERAF, ESF, KF finansējuma, tad summai vajadzētu būt 1 114 milj. LVL, jeb papildus reģioniem būtu pieejami 445.7 milj. LVL. Reģionālo programmu iespējamais finansējuma sadalījums un reģionu ieguvumi attēloti 21. tabulā. Nepieciešams meklēt vairāku rādītāju kopumu, pēc kuriem sadalīt ES fondu finansējumu reģionālajās programmās, lai tiktu izvērtēta gan šī brīža attiecīgā reģiona attīstība, gan reģionu attīstības iespējas turpmāk ilgākā laika periodā.

GALVENIE SECINĀJUMI

1. ES dalībvalstīs fondu finansējums tiek izmantots reģionu attīstībai, jo brīvā tirgus ekonomikā, balstoties uz iekšējiem reģionu resursiem, ir neiespējami mazināt reģionālās atšķirības.
 - 1.1. Reģioni ekonomikas teorijā tiek definēti pēc to dažādām pazīmēm, kuru saturs ir atkarīgs no to pielietojuma. ES reģionus raksturo tā politiskās iezīmes, kurām piemīt atšķirīga politikas forma un demokrātiska griba. Latvijā reģionu iedalījums pēc to pazīmēm ir sadrumstalots un atšķirīgs, kas traucē veikt vienotu ES fondu izmantošanas uzskaiti. Plānošanas reģionos sociālie un ekonomiskie procesi ir jāregulē un jāvada. ES fondu izmantošanai reģionos nepieciešama mērķtiecīga centralizēta un decentralizēta plānošana, un to īstenošanas rezultāti atkarīgi no mērķtiecīgi vadītas reģionālās politikas.
 - 1.2. Reģionālās attīstības un līdzsvara teoriju evolūcijā 21. gs. ir palielinājusies tehnoloģiskā progresa un inovāciju loma, kas arvien būtiskāk ietekmē reģionos notiekošos ekonomiskos procesus. Ekonomikas teorijā tiek piedāvāti optimālākie risinājumi ES fondu finansējuma izmantošanai, lai uzlabotu reģionu konkurētspēju, attīstot infrastruktūru, inovācijas, klasterus, zinātņietilpīgu ekonomiku, finanšu resursus izmantojot vienmērīgi visā valsts teritorijā un papildus sekmējot attīstību atpalikušajos reģionos.
 - 1.3. Reģionālā politika ir līdzsvara nodrošināšanas instruments reģionos ar atbilstošu administratīvo un institucionālo regulējumu. ES reģionālās politikas realizācijai tiek izmantoti dažādi ES fondi un programmas, kas nodrošina sociālekonomisko attīstību. ES fondus darba autore pielīdzina Finanšu fondu kategorijai, jo teorijā norādītās raksturojošās īpašības visprecīzāk atbilst ES fondu būtībai. ES fondi ir izveidoti, lai nodrošinātu piedāvājuma un pieprasījuma, jeb līdzsvara attiecības reģionos, risinātu ierobežoto resursu problēmas, struktūrfondi paredzēti strukturālām izmaiņām konkrētās nozarēs, reģionos vai to kombinācijās.
 - 1.4. ES fondiem finansējuma izlietošanai ir noteikti mērķi un virzieni, kas reģionos stimulē attīstību un izlīdzina atšķirības. No 2004. gada Latvijā netika konstatēta neviena reģionālās attīstības programma, dažādi nozaru stratēģiskie attīstības dokumenti nav saskaņoti ar reģionālajām attīstības programmām, ES fondu izmantošana tiek plānota valsts līmenī un nav saistīta ar reģionālajām attīstības programmām.

2. ES fondu izmantošanu dalībvalstīs ir nepieciešams regulēt, lai nodrošinātu finansējuma visefektīvāko izlietojumu prioritārajās jomās un reģionos.
 - 2.1. ES fondu normatīvajam un institucionālajam regulējumam ir savas īpatnības, to izmantošanā dominē ES vēsturiski veidojies dokumentu kopums, kas iezīmē reģionālās politikas un fondu attīstības virzienus un tendences. Balstoties uz ES primārajiem tiesību aktiem, notiek valstu nacionālo saimniecību apvienošana vienotā reģionālajā ekonomikā, izveidotie dažādie atbalsta fondi sekmē reģionu tuvināšanos un nodrošina to saliedētību. ES fondu finansējums dalībvalstīm tiek aprēķināts balstoties uz sekundārajos aktos – regulās iestrādātajiem kritērijiem. Kritēriji izstrādāti, vadoties no kopējā dalībvalsts attīstības līmeņa nevis situācijas reģionos. Katra dalībvalsts ES fondu izmantošanu valstī un reģionos plāno patstāvīgi. ES fondu institucionālo pamatu veido ES Padome, ES Parlaments, ES Komisija, kas nosaka ES fondu finansējuma dalībvalstīm, fondu virzienus, programmas un īstenojamās prioritātes.
 - 2.2. ES fondu normatīvo regulējumu Latvijā nosaka ES regulas un nacionālie normatīvie akti. Latvijā centralizēti izstrādātās ES fondu izmantošanas programmas neparedz finansējumu novirzīt reģioniem decentralizētajai izmantošanai. Tomēr ir nepieciešams noteiktu daļu ES fondu finansējuma virzīt dalībvalstu reģionālo programmu finansēšanai, sadalot finansējumu reģionos pēc to attīstības rādītājiem. ES fondu institucionālā sistēma Latvijā izveidota saskaņā ar normatīvajiem dokumentiem, taču tā ir sadrumstalota, sazarota un rada atšķirīgas prasības ES fondu projektu ieviešanā. ES fondu informācijas sistēmas neatspoguļo fondu finansējuma izmantošanu reģionu griezumā, jo katrai ES fondu administrējošajai iestādei ir sava projektu informācijas uzskaites sistēma un Finanšu ministrijas izveidotā Vadības informācijas sistēma tiek attīstīta atsevišķi.
3. Ekonomiskās un sociālās atšķirības ES reģionos ir būtiskas. Lai ES fondi dalībvalstu attīstībā radītu labvēlīgas izmaiņas, nepieciešama solidāra fondu sadale starp tām. ES dalībvalstis, kas iestājušās ES 2004. un 2007. gadā, attīstības prioritātes nav saskaņojušas ar struktūrfondu finansējuma izmantošanai noteiktajiem mērķiem, jo netiek izvērtēts ieguldījumu ilgtermiņa devums, bet tiek risinātas īstermiņa problēmas.
 - 3.1. Apkopojot un salīdzinot datus par ES fondu finansējumu dalībvalstīs, var izdalīt divas līdzīgas grupas – ES 12 „jaunās” un ES 15 „vecās” dalībvalstis, kuru attīstības līmeņu atšķirības ir ievērojamas. 2000.-2006. gadu periodā ES 15 bija plānoti 92%, ES 10 – 8% kopējā fondu finansējuma. 2007.-2013. gadu periodā ES 15 – 45%, ES 12 – 55%. Salīdzinot ES fondu finansējuma ietekmi uz dalībvalstu grupu ekonomiskajiem rādītājiem, konstatētas ciešas korelācijas sakarības starp dalībvalstu grupām, kas liecina, ka ES fondu izmantošana ir veicinājusi dalībvalstu ekonomiskos rādītāju attīstību.
 - 3.2. ES fondi un programmas Latvijā ir izmantoti no 1992. gada. Latvijā līdz 2013. gadam ar ESF, ERAF, KF, ELVGF, ZVFI, ELFLA, EZF un ISPA,

4. 1992.-2010. gadu periodā finansējums no ES fondiem un programmām reģionos ir izmantoti 18% jeb 1.1 miljrd. LVL no kopējā jau izmantotās un plānotā finansējuma Latvijā.
 - 4.1. Latvijā joprojām novērojamas būtiskas sociāli ekonomiskās atšķirības starp reģioniem. Salīdzinot statistisko, plānošanas un LAD reģionu teritorijas, var secināt, ka ES fondu izmantošanas izvērtējumā nav iespējamās veikt ieguldījuma salīdzinājumu starp reģioniem to atšķirīgā iedalījuma dēļ. Plānošanas reģioni pēc savas teritorijas platības ir salīdzinoši viendabīgi, atšķirīgs ir reģionos iedzīvotāju skaits, blīvums, uzņēmumu skaits, saražotais IKP, kas koncentrēties vienā – Rīgas plānošanas reģionā.
 - 4.2. Cēloņi, kas veicinājuši ekonomisko rādītāju atšķirības reģionos, ir nevienmērīgais ES fondu finansējuma sadalījums. Visos periodos ievērojama ES fondu finansējuma daļa (46%-49%) koncentrējusies Rīgas reģionā, veicinot tā attīstību un palielinot atšķirības ar pārējiem reģioniem.
 - 4.3. ES fondu finansējums ir ietekmējis sociāli ekonomiskos rādītājus reģionos. Salīdzinot izmantoto ES fondu finansējumu uz iedzīvotāju, uzņēmumu skaitu reģionos, tā sadalījums ir vienmērīgs. Tomēr finansējums uz radīto IKP ekonomiski spēcīgākajā Rīgas reģionā ir trīs reizes efektīvāk izmantots nekā pārējos reģionos.
 - 4.4. ES fondi ir ietekmējuši Zemgales reģiona uzņēmumu finansiālās darbības rādītājus (gada pārskata svarīgākos rādītājus) un veicinājuši gada pārskata posteņu vidējo rādītāju pieaugumu, uzņēmumos samazinājušās ražošanas izmaksas, pieaudzis darba ražīgums un efektivitāte. Ietekme uz uzņēmuma gada peļņas rādītājiem netika konstatēta.
5. ES fondu finansējuma izmantošana Latvijā veicinājusi kopējo valsts attīstību, taču šī attīstība norisinās uz viena – Rīgas reģiona rēķina. Lai pārējos plānošanas reģionos attīstības atšķirības mazinātu, nepieciešams patreizējo ES fondu finansējuma izmantošanas sistēmu pilnveidot, ievērojot prioritātes plānošanas reģionos.
 - 5.1. Pamatojoties uz hierarhiju analīzes rezultātiem un ekspertu vērtējuma, īpaši svarīgi ir nodrošināt valsts kopējās attīstības intereses, ES fondu finansējumu virzīt reģionos uzņēmējdarbības attīstības veicināšanai, lai nodrošinātu iedzīvotājiem darba vietas un saglabātu iedzīvotāju skaitu reģionos. Uzņēmējiem ES fondu finansējums jāizmanto, uzlabojot ražošanas un pakalpojumu sniegšanas efektivitāti un produktivitāti. Pēc ekspertu viedokļa integrētā ES fondu finansējuma izmantošanas metode vislabāk var risināt reģionos dažādo kritēriju grupu vajadzības un izlīdzināt radušās reģionālās atšķirības.
 - 5.2. Līdzsvarotas attīstības nodrošināšanai reģionos ir nepieciešama ES fondu finansējuma vienmērīga izmantošana visā valsts teritorijā, sekmējot mazāk

PROBLĒMAS UN TO RISINĀJUMI

Pirmā problēma

Dažādā Latvijas valsts institūciju ES fondu finansējuma izlietojuma uzskaitē un informācijas uzkrāšana par atšķirīgiem un nesalīdzināmiem reģioniem kavē to izvērtējumu un efektīvu turpmāko programmēšanu.

Problēmas risinājums

Finanšu ministrijai kā ESF, ERAF un KF vadošai institūcijai un Zemkopības ministrijai kā ELGF, ELFLA un EZF vadošajai institūcijai nodrošināt normatīvā regulējuma izstrādi un apstiprināšanu Ministru kabinetā par ES fondu informācijas uzskaiti ES NUTS 2 un NUTS 3 līmenī. Pēc normatīvā regulējuma stāšanās spēkā ES fondu ieviešanā un administrēšanā iesaistītām valsts iestādēm nodrošināt ES fondu izlietojuma un rezultātīvo rādītāju uzkrāšanu, piemērojot uzskaitē atbilstošo ES NUTS 2 un NUTS 3 statistiskās uzskaites līmeņus.

Otrā problēma

Analizējot 2004.-2006. gada un 2007.-2013. gadu perioda ES fondu ieviešanas sistēmu Vienotajā informācijas sistēmā, kā arī katrā atbildīgās ministrijas atsevišķi izveidotajā informācijas sistēmā, netika konstatēts projektu aktivitāšu laika grafiks vismaz vairāku gadu griezumā, kas kavē atbalsta saņēmējiem gatavoties ES fondu apguvei, saistot to ar uzņēmējdarbības un tādējādi attiecīgā reģiona attīstību.

Problēmas risinājums

ES fondu ieviešanā un administrēšanā iesaistītām valsts iestādēm izstrādāt laika grafiku atsevišķu fondu finansējuma pieejamībai atbalsta aktivitātēm. ES fondu apguves laika grafika publiskošana ļautu atbalsta saņēmējiem veikt savlaicīgu projektu izstrādi un dokumentu sagatavošanu ES fondu projektu konkursiem.

Trešā problēma

ES fondu informācijas uzskaitē ieviestā Vadības informācijas sistēmas darbība ir neapmierinoša, tā nedarbojas tiešsaistes režīmā un nav publiski pieejama sabiedrībai, līdz ar to ir neiespējami saņemt informāciju par finansējuma apguvi, projektiem un to īstenošanu valstī un reģionos.

Problēmas risinājums

Finanšu ministrijai kā ESF, ERAF un KF vadošai institūcijai nodrošināt normatīvo aktu izstrādi un apstiprināšanu, lai ES fondu Vadības informācijas sistēmā uzkrātā informācija būtu pieejama jebkuram interesentam, jo ES fondu finansējumu veido publiskais finansējums. ES fondu ieviešanā un administrēšanā iesaistītām valsts

iestādēm nodrošināt iespēju tiešsaistes režīmā iepazīties ar projektu ieviešanas statusu visās darbības programmās līdz aktivitātes, apakšaktivitātes līmenim valsts un reģionu līmenī, tai skaitā slēgtajiem, atvērtajiem un plānotajiem projektu konkursiem.

Ceturrtā problēma

ES fondu institucionālā sistēma ir sadrumstalota un nevajadzīgi sazarota, fondu vadībā tika iesaistītas 22 institūcijas 2004.-2006. gadu periodā un 26 institūcijas 2007.-2013. gadu periodā, kā rezultātā ir atšķirīgas prasības līdzīgu projektu ieviešanā un realizācijā katrā atbalsta pasākumā.

Problēmas risinājums

Ministru kabinetam centralizēt ES fondu vadību, izveidojot vienu valsts iestādi, kas nodrošinātu ESF, ERAF un KF finansējuma administrēšanu līdzīgi kā šobrīd Lauku atbalsta dienests administrē trīs fondus – ELGF, ELFLA un EZF atbalsta pasākumus. Zemkopības ministrija ir atbildīga par ieviešanu un šos trīs fondus administrē viena iestāde LAD.

Piektā problēma

Ilglaicīgas reģionālo attīstības problēmu risināšanas stratēģijas trūkums un līdz šim izstrādāto stratēģiju atrautība no ES fondu izmantošanas traucē pieņemt lēmumus, lai ES fondu finansējumu mērķtiecīgi izmantotu reģionālo problēmu risināšanai.

Problēmas risinājums

Latvijā ir jāizstrādā ilglaicīga reģionālās attīstības programma, kurā būtu definētas:

- valstī noteiktās reģionālās attīstības prioritātes;
- reģionu attīstības mērķi un instrumenti to sasniegšanai;
- reģionu stratēģijām un profiliem atbilstošas prognozētas nozaru attīstības programmas;
- nepieciešams paplašināt esošo plānošanas reģionu darbību un funkcijas, lai tiktu īstenotas reģionos izveidotās attīstības stratēģiskās programmas.

Sestā problēma

Latvijas plānošanas reģionos ir izstrādāti stratēģiskās attīstības un telpiskās plānošanas dokumenti, tie nav sasaistīti ar ES fondu finansējuma izmantošanas iespējām un ir atrauti no ES fondu ieviešanas dokumentiem, rezultātā nav nepieciešamā finansējuma un institucionālās sistēmas reģionu stratēģiju īstenošanai.

Problēmas risinājums

Jaunizveidotajai Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai (VARAM) izstrādāt normatīvo bāzi dažādu līmeņu plānošanas dokumentu sasaistei vienotā hierarhiskā sistēmā, lai nodrošinātu ES fondu finansējumu kā resursus plānošanas reģionos izstrādāto stratēģisko dokumentu realizēšanai.

Septītā problēma

Latvijā šobrīd izveidotā ES fondu centralizētā plānošanas un vadības sistēma neparedz iespēju, lai zināmu daļu ES fondu finansējuma novirzītu reģionālo vajadzību risināšanai.

Problēmas risinājums

Pēc autores ieskata, var izdalīt divus ES fondu ieviešanas variantus: integrētā finansējuma piešķiršana un ES fondu finansējuma pieejamība. Integrēta finansējuma piešķiršana nozīmē, ka ES fondu finansējums reģioniem tiek piešķirts: daļēji pēc valstī noteiktām atbalsta prioritārajām nozarēm/ jomām, daļa pēc reģionu attīstības līmeņa, daļa pēc pašvaldībās izstrādātajiem kritērijiem. Būtu nepieciešamas izstrādāt nosacījumus reģionālajām programmām, kuras darbotos paralēli jau esošajām – ierobežotu projektu atlases un atklāto projektu konkursiem. Reģionālo programmu ieviešana notiktu atbilstoši reģionu stratēģiskās un telpiskās plānošanas dokumentiem.

Astotā problēma

Lai atrisinātu svarīgākās reģionu sociāli-ekonomiskās problēmas pieejamais ES fondu finansējuma apjoms ir nepietiekams, it sevišķi to ieviešanu sadrumstalojot ļoti daudzās aktivitātes, apakšaktivitātēs un atbalsta pasākumos.

Problēmas risinājums

Plānošanas dokumentos noteikt mazāku skaitu prioritāšu, tādējādi koncentrējot ES fondu resursus patiešām būtisku jautājumu risināšanai valsts/reģionu līmenī. Lai ES fondu finansējums būtu pieejams lielākam skaitam iesniegto projektu pieteikumu, konkursa kārtībā piešķirt finansējumu tiem projektiem, kuros nepieciešama mazāka ES fondu līdzfinansējuma daļa, palielinot privātā sektora līdzmaksājumu apjomu.

SLĒDZIENI UN ATZINUMI

1. Promocijas darba uzdevumi ir izpildīti, tā mērķis ir sasniegts un izvirzītā hipotēze ir pierādīta.
2. Pētījuma rezultāti ir teorētiski nozīmīgi reģionālās ekonomikas zinātņu nozarē, jo iezīmē zinātnisko pētījumu starpdisciplināro nozīmību un kompleksu pētījuma īstenošanas nepieciešamību reģionu attīstības kontekstā.
3. Pētījuma rezultātu praktisko nozīmību nosaka autores veiktā ekspertu aptauja, kuras rezultāti parādīja *ES fondu* izmantošanas *modeli*, kas vislabāk spētu atrisināt valsts, reģiona, pašvaldību, uzņēmēju, iedzīvotāju intereses, kā arī identificētas problēmas un izstrādāti priekšlikumi par ES fondu finansējuma izmantošanas nosacījumu pilnveidošanu Latvijas reģionos.
4. Nozīmīgs praktiskais devums ir autores analizētajai ES fondu un programmu finansējuma izmantošanas pieredzei Latvijas reģionos, kas sniedz iespēju turpmāk ES fondu izmantošanā Latvijas reģionos izvairīties no kļūdainu lēmumu pieņemšanas ES fondu finansējuma turpmākajā sadalē.
5. Iegūtie pētījuma rezultāti apliecina, ka ekonomikas pētījuma metodes ir efektīvi pielietojamas reģionālās ekonomikas problēmu izpētē.

INFORMATION ABOUT PUBLICATIONS AND SCIENTIFIC RESEARCH WORK

Findings of the Ph.D. Thesis are published in the following quoted scientific papers in international, foreign and Latvian sources recognised by the CSL

1. Pilvere I., Rukmanis A., Jankova L. (2009) Entrepreneurship Profile in Latvia. **In:** *Economic Science for Rural Development*: proceedings of the international scientific conference, No. 19. Jelgava: LLU, p. 13-20. ISSN 1691-3078.
2. Jankova L. (2009) European Union Funds and Programs in Latvija. **In:** *Vision of the Modern Village*: proceedings of the international scientific conference, No. 3 (16). Siauliai: University, Lithuania, p. 267-275. ISSN 1648-9098.
3. Jankova L., Pilvere I. (2010) Priorities of the European Union Structural Funds in Zemgale Region. **In:** *Economic Science for Rural Development*: proceedings of the international scientific conference, No. 21. Jelgava: LLU, p. 226-236. ISSN 1691-3078.
4. Pilvere I., Strīķis V., Jakušonoka I., Upīte, I., Nipers A., Ozoliņš J., Tetere V., Kļava S., Jankova L., Bulderberga Z. (2010) Protekcjonisma instrumentu ietekme primāro un sekundāro sfēru ilgtspējīgā attīstībā. **No:** *Latvijas Zinātnes Padomes Ekonomikas, juridiskās un vēstures zinātnes galvenie pētījumu virzieni 2009. gadā*: zinātnisko rakstu krājums, Nr. 15. Rīga: tautsaimniecības attīstības institūts, 103.-110. lpp. ISSN 1691-290X.
5. Jankova L. (2010) Support of European Union Structural Funds to the Entrepreneurs in Zemgale Region (Latvia). **In:** *Economic Development and Growth*. Volume 4, Book 2. Bulgaria, Sunny Beach, p. 114-129. ISSN 1313-2555.
6. Jankova L., Pilvere I. (2011) Regulation and Institutional System for the Introduction of the EU Funds. **In:** *Economic Science for Rural Development*: proceedings of the international scientific conference, No. 24. Jelgava: LLU, p. 173-182. ISSN 1691-3078.
7. Jankova L. (2011) Improving the attraction of European Union funds in the regions of Latvia. **In:** *Economic Development and Growth*. Volume 5, Bulgaria, Sunny Beach, BG2011-ISP-EB-5-2555.

Findings of the research are presented in 7 international scientific conferences

1. European Union Funds and Programs in Latvija. International scientific conference „Vision of the Modern Village”. Lithuania, Siauliai, September 25, 2009.
2. Priorities of the European Union Structural Funds in Zemgale Region. International scientific conference „Economic Science for Rural Development”. Latvia, Jelgava, april 22-23, 2010.
3. The Influence of EU Funds in Latvia and EU Member States. International scientific conference „5th Annual International Symposium on Economic Theory, Policy and Applications”. Greece, Athens, July 5-8, 2010.

4. Support of European Union Structural Funds to the Entrepreneurs in Zemgale Region (Latvia). International scientific conference „Economic Development and Growth”. Bulgaria, Sunny Beach, September 3-6, 2010.
5. Theoretical and Practical Use of the Regional Policy in Latvian Regions. 3rd International scientific conference „Spatial Strategy for Sustainable Development”. Latvia, Kuldīga, April 26-28, 2011.
6. Regulation and Institutional System for the Introduction of the EU Funds. International scientific conference „Economic Science for Rural Development”. Latvia, Jelgava, April 28-29, 2011.
7. Improving the attraction of European Union funds in the regions of Latvia. International scientific conference „Economic Development and Growth”. Bulgaria, Sunny Beach, September 3-7, 2011.

INTRODUCTION

Situation with the research of the theme and the topicality

Current world development processes take place at these levels: regional, national and international. The role of regions in the global economy is topical because the social and economic development of countries is possible if it happens simultaneously with the development of regions. The indicators characterising development found in the economic development conceptions of EU Member States and in the development conception of the regions of Latvia are related with the increase of population welfare. Regional development is enhanced by:

- regional advantages, production specialisation, production location and logistics infrastructure in the regions;
- agglomeration, spread of industrialisation and location of the region in space;
- planning of inter-territorial resources, regional management, balance, regional policy, regional clusters; education, investment and population increase are necessary as providing factors.

According to economics classic J.M. Keynes (2006), the world economic space should consist not only of a single market but also of a creation of separate state/regional “islands” in which continuous economic processes would be happening. These statements agree with the tasks set by the EU in the 21st century regional cohesion, which provide development of vigorously developed regions. The new economic principles put forward clusters as a new economic form for regional development. The basis for the development of state and regional welfare is financial investment in regions to ensure the socio-economic processes. With the help of EU funds in regions production specialisation, development of education and innovation (also clusters) are supported, regional advantages are enhanced. The use of the funding is based on planning inter-territorial resources.

Stimulating the development of regional territories has been applied in the most part of EU Member States since the 50-ies of the 20th century, and it is based on regional policy. With the help of regional policy EU corrects the free market to allocate resources from wealthy territories to poorer ones. The goal of these actions

is to upgrade underdeveloped regions and to improve their socio-economic situation. *EU funds is a regional policy implementation instrument: applying stimulating investment introduction methods, the economic growth of certain industries of states and their regions is ensured.*

Initially EU funds were used to solve industry development problems, but within the framework of nowadays regional development EU funds financing is aimed at physical, material and human resource investment. Since 2000 EU Member States have used significant financial resources of EU funds, which have improved the socio-economic indicators of the regions of Member States.

Regional development levels differ both between EU Member States and their groups and in Latvia. The role of the region in Latvia has changed historically from a geographical territory to a planning region, whose competence is to facilitate the development of the region to achieve the average EU development indicators.

When regaining independence in 1991 in Latvia, the form of market relations changed from planned to market economy when rapid economic reforms were implemented, functioning and open market economy was developed, but at the same time the role of the state in managing regions has also changed. Regional development processes were not managed, the economically strongest Riga region has used the largest part of EU funds financing, which has facilitated regional differences. Disintegration of certain regions of Latvia can be observed among the five planning regions of Latvia; the level of life of the regional population has reduced, therefore it is necessary to improve the national regulation of regional processes in the use of EU funds, determining the goals and objectives of regional policy and their implementation methods.

In Latvia EU funds have facilitated regional development, but the distribution of financing in regions differs significantly. The total used financing of EU funds in regions is LVL 1.1 bill. from 1992 till 2010, out of which 49% of the financing was used in Riga planning region. Faster development has taken place in the territory where larger funds financing has been used, while in the other regions the social and economic indicators of territories lag behind, the differences between regions continue to increase, which is against the EU regional development conception and emphases.

Regional development and various its problems in Latvia has been studied by R. Zvirgzdiņa (2007, 2010), S. Čingule, I. Latviete (2010), I. Stokmane (2010), V. Boronenko (2009), D. Saktiņa (2008), E. Jermolajeva, S. Zelča, R. Baltere (2008), M. Deņisovs, I. Judrupa (2008), J. Brizga (2007), K. Špoģis, A. Radžele (2007), V. Buģina, K. Pabērza (2007), I. Vaidere (2006), Z. Kazakevičus (2005), B. Rivža, M. Krūzmētra, I. Baraškina, P. Rivža (2005), I. Slavinska (2005), E. Vanags, O. Krastiņš, I. Vilka, V. Locāne, P. Šķiņķis, A. Bauere (2005) A. Meikšāns (2004), S. Keišs (2005), M. Pūķis (2004), V. Buģina, I. Pučure (2000) and by international scientists: V. Kurniševs, V. Gluškova (2010), Z. Kuzboževs, I. Kozjeva, M. Svetovcevs (2009), E. Domars (1982), R. Harrod (1949), M. Lehmans-Vafenšmits (2007), A. Maļins (2006), V.A. Dergačovs, L.B. Vardomskis (2004), A. Vēbers (1926), S. Kasahara (2004), M. Porter (2000,

2003), M. Porter, C. Ketels (2003), D. Harpers (2003), L. Bacci (2002), A. Kotios, V. Tselios (2002), A. Gavrilovs (2002), I. Minakovs, S. Neumins (2002), A. Teilors (2001), A. Granbergs (2001), E. Maiburds (2000), S. Ivaškovskis (2000), V. Guņņags (1999), E. Kuklinskis (1997), M. Gillis, D. Perkins, M. Roemer, D. Snodgrass (1996), A. Smith (1991), K.M. Murphu, A. Šleifers, R.W. Višņijs (1989), I. Thunens (1985), W. Karlise (1966), D. Rikardo (1955), R. Nurkse (1961), P. Rosenšteins-Rodans (1943). However, no specific significant research on the importance of the use of EU funds in facilitating regional development has not been performed. The evaluation of theoretical and economic aspects of EU funds is topical to develop recommendations for the elaboration of the use of EU funds.

Research limitations

During research, a significant limitation was related with the availability of data about the used EU funds financing by the regions, data were available at the state level. Evaluating how EU funds financing has affected the financial indicators of SMEs (the most significant annual indicators), obtaining data from “Lursoft” database about SMEs that have received financing in all regions of Latvia was not available, in the data supplier “Jelgavas zinātniskā bibliotēka”, in which information was obtained, data access is limited, therefore the author of the present Ph.D. Thesis evaluated the financial indicators (the most significant indicators of the annual report) of SMEs of one region of Latvia – Zemgale.

Hypothesis of the Ph.D. Thesis: The development of infrastructure, entrepreneurship and innovation, human resources, agriculture, rural and fishery industries in the regions of Latvia is favourably affected by EU funds financing.

The goal of the research is to study EU funds financing in the regions, to identify problems in the infrastructure, entrepreneurship and innovation, human resources, agriculture, rural and fishery areas and to develop recommendations for the elaboration of the use of EU funds in the regions of Latvia.

To achieve the goal, the **research objectives** were set:

- 1) to find out the theoretical and conceptual aspects of regional development and funds ERDF, ESF, EAGGF (direction part), FIFG, EAFRD, EAGF, EFF and programmes PHARE, ISPA, SAPARD as financial instruments of growth;
- 2) to study the factors determining the use of EU funds and to analyse the legal documents regulating financing and the institutional system;
- 3) to compare EU funds financing of different periods in Member States, to determine the impact of EU funds on various economic indicators of Member States and their groups;
- 4) to summarise and compare the balance of the use of EU funds financing in Latvian and its regions in different planning periods; to determine the impact of EU funds financing on the financial indicators of SMEs in Zemgale region;
- 5) to evaluate the positive and negative experience of the use of EU funds and to develop recommendations to elaborate the use of EU funds financing in the regions of Latvia.

Research **object**: EU funds financing.

Research **subject**: outcome indicators of EU funds financing in EU Member States and the regions of Latvia.

The **research methods** used in the research.

- *Theoretical analysis methods*, to analyse the scientific, theoretical statements and to interpret the research findings, the *monographic method* was used; to evaluate the relation between problem elements the *analysis and synthesis method* was used.
- *Methods of obtaining information*, to research the conditions of the use of EU funds in Member States, to analyse their correspondence to the legal regulation of EU funds of Latvia and the institutional system, the *analysis and synthesis method* was used; when performing a survey about the factors affecting EU funds, the *expert survey* was used.
- *Information processing methods: statistical analysis methods* were used to determine the impact of EU funds on the economic indicators of Member States and to compare the socio-economic indicators of the regions of Latvia; *descriptive and concluding statistics, incl. statistical indicators, graphical representation; correlation analysis method* was applied to evaluate the relation of EU funds and various economic indicators of EU Member States, the impact of EU funds on the financial indicators (most significant indicators in annual reports) of the enterprises that have received EU funds. An expert survey, applying the *hierarchy analysis method* was carried out to elaborate the use of EU funds financing.

Data were processed with the help of *Microsoft Excel* and *Statistical Package for Social Sciences* (SPSS) programmes.

Within the research framework, the following **information** was analysed:

- normative documents regulating the use of EU funds;
- laws of the Republic of Latvia, Regulations of the CM, strategic and planning documents;
- statements of Latvian and foreign scientists about the range of issues discussed in the Ph.D. Thesis;
- information published by the Central Statistics Bureau of the Republic of Latvia;
- information of the Ministries of the Republic of Latvia and institutions involved in the use of EU funds;
- resulting data about the use of EU funds at the EU, national and regional level;
- other sources indicated in the reference list.

Scientific contribution and research novelty

1. Within the framework of the present Ph.D. Thesis the theoretical and economic aspects of conditions affecting regional development and EU funds financing as one of the instruments of regional development were profoundly evaluated.
2. Historical, theoretical and economic aspects of EU funds as instruments facilitating regional development were studied profoundly.
3. The theoretical basis regional economics is supplemented with the author's definition of EU funds as an instrument facilitating regional development.

4. The EU funds financing to Member States from 2000-2013 is summarised and analysed, the impact of the planned financing on the economic indicators of the groups of Member States is determined.
5. The planned and used EU funds financing in Latvia from 1992-2010 is summarised and analysed.
6. New results about the use of EU funds financing in the planning regions of Latvia during 1992-2010 have been obtained.
7. New results about the impact of EU funds financing on the most significant financial indicators of the SMEs of Zemgale region in the period 2004-2006 were obtained.
8. With the help of hierarchy analysis method in decision making experts' opinion about the most important criteria groups and alternative solutions for ensuring regional interests when using EU funds financing were clarified.
9. Problems were identified and recommendations were developed for the elaboration of the conditions of the use of EU funds financing in the regions of Latvia.

The **defendable theses** of the Ph.D. Thesis

1. Various financial instruments – EU funds – are used to implement regional development conceptions and regional development policy.
2. An EU funds regulating and institutional system corresponding to the EU regulations has been developed in Latvia, which determines the use of EU funds financing in the Member States but does not reduce development differences in the regions.
3. Allocation of EU funds financing in EU Member States and their groups in different planning periods is not proportional and does not facilitate the reduction of the differences of NUTS 2 regions.
4. EU funds financing in Latvia has not only affected the regional development, but also facilitated the increase in the differentiation in the development levels of the regions.
5. EU funds financing has positively affected the business indicators of the SMEs of Zemgale region.
6. The results of EU funds financing are affected by many factors, but it is possible to elaborate the conditions of the use of EU funds, taking into consideration the criteria groups necessary for the regional development.

Economic significance of the research

The findings of the Ph.D. Thesis can be used in the work of the Ministry of Environment Protection and Regional Development (VARAM) and planning regions, the Ministry of Economics and the Ministry of Finance when planning EU funds financing in the period 2014-2020 and actualising the need for financing for regional development with the help of regional programmes. The findings of the research significantly supplement information about the scope of the contribution of EU funds and programmes in the regions in 1992-2010 and the effectiveness of their use in the regions to enhance the acquisition of the financing of the period 2007-2013 in the regions.

1. THEORETICAL AND CONCEPTUAL BASIS FOR REGIONAL DEVELOPMENT

The chapter comprises 36 pages, 4 tables, 9 figures.

The goal of the research revealed in the chapter is to clarify the theoretical and conceptual basis of regional development, to evaluate its application to the modern situation, as well as to research the theoretical aspects of the notions regional policy and funds.

1.1. Definition of a region

A region is a part of a territory, which in the EU context has developed a need for funds financing to reduce development differences. Socially and economically developed regions are the basis of welfare of every country and the single EU region, and different combinations of socio-economic factors have created regional differences in their growth.

Comprehensive research in the regional field has been performed by many foreign and Latvian theoreticians and practitioners, who emphasise the importance of the region in the country's development and have determined the most significant regional development problems. A significant part of the problems are related with the issues of regional policy, production effectiveness, entrepreneurial activities and migration. The essence of regions can be derived from the definitions of a region by different authors and their interpretations are used based on their characteristics and application: territorial, politically-economic, social-economic systems, size, similar features, structure, and administration characteristics. The unifying element in the definitions of a region is the regional development problems and looking for solutions to these problems. *The author of the present Ph.D. Thesis would define a region as a territorial part of the country's economic system that possesses different advantages. A human is the central person in the region, ensuring innovation, knowledge-based production with his/her knowledge, which in turn ensures increase of the welfare level in the regions.* In modern regional development, the different characteristics and the ability to use them should be related with the development of economic profiles of the regions.

The notion of region in the EU context is considered based on its political characteristics, which determine the functioning of all the regional processes between Member States: free movement of goods, capital, persons and services in the single European market offering the Member States the development opportunity, creating new opportunities and challenges, strengthening the single European region. To make the administration of EU funds and programmes easier and to compare statistical data, the so-called NUTS (Nomenclature of territorial statistical units) classification has been introduced. NUTS is a three-level hierarchical classification that divides Member States into a certain statistical unit.

In Latvia statistical and planning regions are separated. Their borders partly coincide, because there are six statistical and five planning regions. It is also

possible to speak about cultural historical and voting regions, but these territorial formations have no legal basis. In agriculture, nine regions of the Rural Support Service (RSS) have been developed to plan and account for the state and the EU support. Their borders do not coincide with the borders of planning and statistical regions and they can be considered sub-regions, which are defined one taxonomic step lower than planning and statistical regions. Other state institutions have another, different division of regions. According to the author of the present Ph.D. Thesis, so fragmented territorial division of Latvia causes problems in planning, coordination and evaluation of regional development, and can be explained as a lack of responsibility division between different public administration levels.

The author of the present Ph.D. Thesis agrees with the *formal* understanding of the notion of a region and joins the division of regions by the Statistics Institute of Latvia (Vanags, 2005), according to which regions are divided using different criteria (characteristics). Criteria are divided into two groups: normative and analytical. Depending on what criteria (normative or analytical) are used forming a region, regions are divided into: formal (normative) and functional (analytical). Formal regions have clearly defined territorial borders and administrative structures. The author of the present Ph.D. Thesis uses formal regions in her research when analysing NUTS 2 level regions – EU 27 Member States, NUTS 3 regions – planning regions of Latvia and RSS regions, which can be considered formal subregions of Latvia.

1.2. Conditions of regional development theory and balance

Uneven regional development is a significant socio-economic problem, which is typical both between different countries and within one country. Differences of regional development can be perceived as a problem, which indicates to an uneven distribution of resources both between countries and in the distribution between the parts of the territory of one country.

The development notion is used in regional economics understanding all kind of positive changes with it. As interpreted by scientists in economics, regional development is related with a combination of different factors which determine the level of regional welfare.

The author of the present Ph.D. Thesis supports the opinion of the researcher of the regions of Latvia I. Stokmane (2010) who relates regional development with a purposeful planning of resources in the regions; the author of the present Ph.D. Thesis supplements with the idea that planning itself solves only part of the problems of regional development differences. Latvia has various strategic planning documents, but implementation of measures is what facilitates regional development processes. Any implementation measure requires financial resources, which can be provided by EU funds. The author defines *regional development and EU funds connections as a result of purposeful planning and **implementation** of EU funds, which depends on the purposefully managed regional policy.*

Table 2

Regional development theories in the interpretation of different authors

Year	Author of the theory	Theory name and explanation
1776	A. Smith (1723-1790), Scotland	Absolute advantage. In international labour division trade can be based on the principle of regional production benefit
1817	D. Rikardo (1772-1823), Scotland	Relative advantage. Every country/region may produce goods more effectively than it happens in another region, making profit on the account of price relationship
1826	I.G. van Thunen (1783-1850), Germany	Theory of agriculture territorial organisation and land hire. Costs of land and transport in the territories of cities
1882	V.Launard, Germany	Theory of optimal location. Founder of the space notion, accounting transportation costs in productio
1909	A. Weber (1864-1920), Germany	General production distribution theory. Theory of optimal location supplemented by the agglomeration factor
1930	K. Akamacu, Japan	“Flying geese paradigm”. Industrialisation spreads from developed countries to developing countries
1933	V. Christaller (1893-1969), Germany	Theory of central location. Space relations functions in different residential areas
1936	J.M. Keynes (1883-1946), England	Economic insulation doctrine. Economic space should be as formations of separate regions, in which economic processes are happening
1943	P. Rosenstein-Rodan (1902), England	The big push theory. The ineffectiveness of the fiscal system can be compensated by imported capital
1950	Fr. Perro, France	Growth theory of poles. Innovative impulses are transmitted from one economic sector to another
1960-1972	V. Aizard, USA	General regional doctrine. Synthesises the theories of location into a single regional doctrine
2001	M.Porter, USA	Clusters that are defined as formations facilitating regional development

Source: author's created based on Smith, 1991; Рикардо, 1955; Thunen, 1966; Курнышев, 2010; Bottero, 2005; Kasahara, 2004; Carlise, 1966; Keynes, 2006; Нуреев, 2008; Минаков, 2002; Гугняк, 1999; Изард, 1966.

The summary of regional development theories over a 200 year period (see table 1) explain the problems of self-regulation and state regulation relations in which in the development of regional territories special attention is paid to market development principles, production regulation and insufficiency of resources. The look of regional development theories in the 21st century allows analysing the relations of interregional interaction between EU Member States and their regions. The most optimal solutions to the use of EU funds financing are offered in the territories, which allows evaluating the development processes happening in the regions of Latvia.

USA scientist R. Nurkse (1955) has proved that a balance in the region can be achieved with balanced investment. The author of the present Ph.D. Thesis agrees that the balance is explained as a category of market economy and as supply and demand relationship. *An even offer of EU funds financing for a wide range of regional industries would allow achieving self-financed economic growth in the regions. To ensure this process, the state should provide market infrastructure not preconditions for entrepreneurship.* In all cases of balance, the market is the link operating between separate units of an enterprise creating a balance in the region. Providing support only for industries, without the development of infrastructure in the region, a balance is not possible in the regions.

1.3. Theoretical perspective on regional policy

Regional development is related with a combination of different factors. To plan favourable changes of the social and economic situation in regions, regional policy can be considered a regional management policy, taking into consideration the characteristics of the territory.

In the evolution of its historical development regional policy has formed and developed and interpretations of different authors are summarised in table 2. Regional policy is an instrument for ensuring regional development and balance, which is regulated by the legal and administrative framework. Regional policy is the administration policy of the region and basic statements of regional policy, which is inter-territorial planning of mutually linked resources, are on the basis of its resources. Regional policy objects are administrations of cities, regions, territorial municipality institutions, non-governmental organisations, commercial enterprises, companies, households, population.

Table 2

Regional policy in the interpretation of various authors

Period of time	Author	Definition of regional policy
18 th cent.	A. Smith (1723-1790)	State regulation is necessary for planning economic processes.
19 th cent.	H. Miller (1779-1829)	The basis of regional policy is formed by the comparison of the research of economy facts and lifestyle of the nation, traditions, state policy
20 th cent.	H. Armstrong, J. Taylor	Regional policy is a total of measures of structural policy, with which industries of economics or regional structures are affected.
21 st cent.	A. Granberg, V. Vidjapin	Regional policy is a component of economic policy which regulates the distribution of production forces and unites legal, administrative, economic measures implemented by central power or regional administrations
21 st cent.	V. Dergachov, L. Vardomskiy	Regional policy as a facilitator of the development of state's territory, taking into consideration geopolitical, historical, social, cultural, economic peculiarities
21 st cent.	M. Lehmann-Waffeschmidt	The most important component of regional policy is the economic policy of the region and it is divided into other components: agriculture, fishery, transport, forestry, manufacturing, social, employment, environmental policy

Source: Smith, 1998; Krilovs, 2008; H. Armstrong, J. Taylor, 1985; Портер, 2000; Гранберг, 2001; Видяпин, 2007; Дергачов, 2004; Lehmann-Waffenschmidt, 2007.

The main aim of EU regional policy is to reduce regional differences that have originated as a result of the development of Member States. To attain the aim, resources of EU budget are allocated and they are concentrated in the poorest regions. It is important to find out the relationship between the notions *structural policy*, *cohesion policy*, *structural funds*. The author of the present Ph.D. Thesis agrees with the opinion of the researchers of economics of Latvia E. Dubra, E. Kassalis, I. Skrabāne, S. Eglīte, A. Ozola (2003): placing cohesion policy at the highest level, which is then followed by regional policy and different structural areas of regional policy. Structural policy is a part of regional policy and instruments of

both structural and regional policy to facilitate the development of regional structures and the overall region.

The regional policy of Latvia is the common unifying element of the economy growth, government policies and purposeful action in facilitating regional development. A corresponding legislative basis and institutional system have been developed for the implementation of the regional policy of Latvia, regional policy goals have been defined, but the means of implementing regional policy are not indicated and inter-territorial resources are not planned at the national level.

It is especially important to clarify the meaning of the notion 'funds' in the research and its relation with regional policy and its implementation instruments because 'funds' is widely used in the context of EU and Latvian regional policy and is the research object of the present Ph.D. Thesis.

The explanatory dictionary of economics offers the explanation of the notion 'funds' – from Latin 'funds' – storage, stock, reserve. Money resources, securities, material values that are meant for some aim (Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca, 2000).

V. Praude (2009) divides funds according to their characteristics which are determined based on: their aims and management strategies, organisation of operation, method of purchasing and selling stocks of the funds.

All types of funds solve problems of economic character and the **author of the present Ph.D. Thesis equals funds to an economic category and explains as a targeted placement of resources to create supply and demand or balanced relations in the regions and to solve the availability of limited resources. The funding allocated in resource distribution is directed at specific aims.**

According to the author of the present Ph.D. Thesis, EU funds can be compared with the category of Financial funds because the characteristics listed in theory most precisely correspond to the essence of EU funds – European Regional Development Fund (ERDF), European Social Fund (ESF), European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) (guarantee part), Financial Instrument of Fishery Governance (FIFG), Cohesion Fund (CF), European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD), European Agriculture Guarantee Fund (EAGF), European Fishery Fund (EFF): financing for EU funds is allocated from the EU budget, it has a centralised/decentralised administration, financial resources of the funds are allocated as funding for different projects with a goal that corresponds to the goal of the funds, funds are administered by institutions formed in the Member States, which are responsible for the correspondence of their use as provided by legislation. Member States receive financing based on unified criteria and according to the programmes developed in the Member States. Financing of funds can be considered inter-territorial financial resources.

Table 3 summarises information about EU funds and programmes, their directions, goals and correspondence to EU policies.

Directions and goals of EU funds and programmes and their correspondence to different EU policies

EU funds/ programmes/ years	Directions of EU funds and programmes	Goals of EU funds and programmes	Component of regional policy
ISPA 2000-2003	Adjusting to EU requirements in the transportation and environmental sector	To support projects of a specific industry	Cohesion policy
PHARE 1992-2003	Adjusting to EU requirements in state administration institutions, integration of society	To support projects of a specific industry	Transport, manufacturing, SME, environmental policy
SAPARD 2000-2006	Adapting agricultural industry to the EU CAP requirements	To support projects of a specific industry	CAP
ERDF 2004-200 and 2007-2013	Development of business environment, increasing competitiveness, especially of SMEs; facilitating the development of industries, development of technology and research, support for local, regional and trans-European transportation, development of telecommunication and power supply network infrastructure; support in the labour market, environmental protection	Reducing regional differences	Transport, manufacturing, SME, environmental policy
ESF 2004-2006 and 2007-2013	Support to people who have special difficulties to include in the labour market to implement innovations at the workplace, employee lifelong learning and mobility	Solving social problems	Social and employment policy
EAGGF (direction part) 2004-2006	The direction part helped to finance measures of structural policy and development of rural districts	Restructuring of agriculture and rural development.	CAP
FIFG 2004-2006	To increase the competitiveness of fishery structure and to develop viable fishery enterprises	Arranging and developing fishery sector	Fishery policy
EAFRD 2007-2013	Development of the competitiveness of agriculture and forestry sector, improving the environment and rural scenery, improving the quality of life in rural territories and diversifying rural economics	To finance financial investment of Community in rural development programmes	CAP
EFF 2007-2013	To allocate financing for coastal enterprises and population to adjust the fleets whose competitiveness has to be increased and enhanced with measures meant for environmental protection and elaboration, to diversify business operation for those fishery communities whose have been most severely attacked by the changes	To introduce changes in the fishery industry and to ensure its economic and ecological sustainability	Fishery policy
CF 2004-2006 and 2007-2013	To implement projects in environment, European communication networks and transport infrastructure areas	To level out differences between EU Member States.	Cohesion policy

Source: author's designed, based on Economic and Social, 2008; Key objectives, 2009; Kopējās lauksaimniecības politika, 2008.

According to the regional development definition, structural policy is a part of regional policy. Structural and regional policy instruments – funds – enhance development of both separate regional structures and the entire regions. Therefore it can be considered that regional policy with its goals prevails over separate interests of structural policy and the various EU structural funds encourage the implementation of regional policy by facilitating growth of industry structures.

EU Pre-Accession programmes can be used by EU Candidate States (see table 3). Measures that were financed from Pre-Accession programmes were planned in Development Programmes or Accession Partnership documents signed by certain Candidate States and European Commission and their names were PHARE, ISPA, SAPARD development programmes. They were financed by different EU funds: ERDF financed PHARE programme, CF financed ISPA programme, EAGGF financed SAPARD programme.

Acquisition of the financing of Pre-Accession programmes from 1992 till 2006 gave Latvia experience in using funds, which was necessary for candidate states to be able to sue effectively financing for reducing regional differences and development when accessing EU Member States. The contribution of financing to transportation and environmental sectors is undeniable, as well as in agriculture and administrative field.

Post-Accession funds (see table 3). After accessing the EU an EU Member State has access to Post-Accession funds. The author of the present Ph.D. Thesis analysed the period starting with 2000 because Latvia became a Member States in 2004 and started to use funds and structural funds that were included in the EU planning period 2000-2006. In the period of 2004-2006 within the framework of EU regional policy Latvia had the opportunity to implement the developed action programmes of the Single Programming Document for 2004-2006 (SPD), the Rural Development Programme for 2004-2006 (RDP), the Framework Document of Cohesion Fund for 2004-2006 (CF) using financing of ERDF, ESF, EAGGF (direction part), FIFG, CF. Directions and goals were determined for the funds and each fund was attached to a separate area of regional policy. In the period of 2007-2013 to implement the programmes of the State Strategic Framework Document for 2007-2013 (SSFD), the State Strategic Plan of the Rural Development of Latvia (2007-2013) (RDP), Strategic Plan of Fishery for 2007-2013 the financing of ERDF, ESF, EAGGF, EFF, CF was used.

Table 4

EU funds in different periods

In the period 2000-2006		In the period 2007-2013	
<i>Structural Funds</i>	<i>Funds</i>	<i>Structural Funds</i>	<i>Funds</i>
ESF	CF	ESF	EAFRD
ERDF	-	ERDF	EAGF
EAGGF	-	CF	EFF
FIFG	-	-	-

Source: author's designed, based on Economic and Social, 2008; SSFD, 2003.

EU has developed manifold categories of financial instruments – structural funds and funds. *Structural funds* are funds meant for enhancing structural

adjustment in specific industries, regions or their combinations and the EU. In ten period of 2000-2006 (see Table 4) they comprise ERDF, ESF, EAGGF (direction part) and FIG. In the period of 2007-2013 (see Table 4) there are three structural funds that support regional development of the Member States.

Funds (see Table 4) are the main financial instrument to reduce economic and social differences ensuring financial assistance for projects in the environment and transportation infrastructure, precluding differences between Member States and CF belongs to this category in the period of 2000-2006.

In the period of 2007-2013 the number of funds has increased (see Table 4), the EAGGF which was separated from structural funds is divided into two funds that further will offer support for agriculture sector and rural development. FIG has been separated from structural funds and changed into EFF. In the period of 2007-2013 CF enhances achieving “convergence” goal involving less developed Member States and regions, participating financially in the action programmes of the convergence goal, thus the support of this fund cannot be considered only as levelling the differences at the Member State level, but its operation is also directed at the level of regional structures, as a result of which in this period CF is turned into a structural fund. Thus, the author of the present Ph.D. Thesis concludes that in the period of 2007-2013 the alteration of EU funds and structural funds is related to the goals of EU regional policy which, with the support of structural funds, have to facilitate reduction of differences between the regions of Member States supporting industries with structural funds, RDP and Fishery programmes with funds for the structural funds and funds to enhance the development in the regions. Implementation of the regional policy and use of EU funds requires different national regulations – normative basis: corresponding legislation, conceptual documents and the institutional system.

2. NORMATIVE REGULATION AND INSTITUTIONAL SYSTEM OF EU FUNDS

The chapter comprises 20 pages, 3 tables, 3 figures.

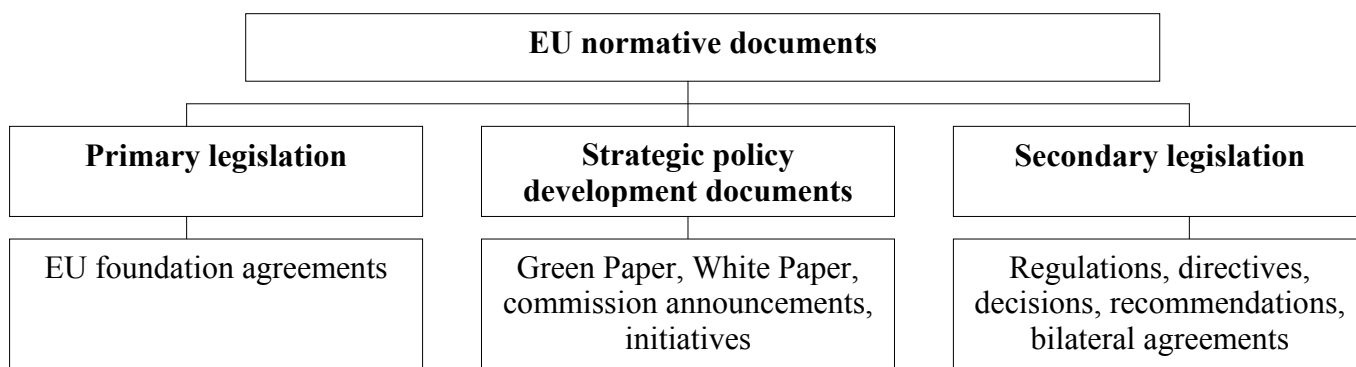
The chapter summarises information about the required normative regulation preconditions for using the financing of funds at the EU level and the level of Latvia.

Two periods are marked in the use of EU funds financing in Latvia: pre-accession period from 1992 till 2004 when Latvia was preparing for accessing the EU, and the post-accession period for May 1, 2004. Evaluating the normative regulation and the institutional system of the use of EU funds, the author will study each period separately.

2.1. Main EU legislation, institutions and their development

The legal regulation of the use of EU funds is formed by two groups of documents: international and national. The international legal basis for EU regional

policy and use of funds is the total of all documents that are in force, on the basis of which there are agreements that Member States have signed on their free will and approved democratically.

Source: author's developed, based on Rokasgrāmata praktiskam darbam, 2010

Fig. 2. System of EU normative acts.

The system of EU normative acts that provides the use of EU funds (see Fig. 1) is formed by three big groups: primary and secondary legislation, as well as strategic policy documents.

EU primary legislation – agreements are amended and renewed responding to changes in society, which marks the development directions and tendencies of regional policy and funds (see Table 5).

Table 5

Chronological order of approving EU primary legislation in the period from 1951–2009

Year	Document title	Place where it is signed
1951	European Coal and Steel Community Foundation Treaty	Paris
1957	European Community Foundation Treaty	Rome
1957	European Nuclear Power and Community Foundation Treaty	Rome
1965	Consolidation Treaty	Brussels
1986	Single European Treaty	Luxembourg, Hague
1992	Treaty on the EU	Maastricht
1997	Amsterdam Treaty	Amsterdam
2001	Nice Treaty	Nice
2007	Lisbon Treaty	Lisbon

Source: author's designed, based on Rokasgrāmata praktiskam darbam, 2010.

When preparing draft secondary legislation (see Table 1), the Commission bases on previously developed and discussed strategic policy development documents. The latter analyse and evaluate the legal regulation that is in force, its effectiveness, the situation in the particular industry, as well as offer solutions to preclude the identified problems.

Secondary legislation should be developed, based on the written norms of primary legislation because the EU and its institutions cannot create competence for themselves. To achieve the goals defined in the EU policy, the EU Parliament together with the Council and the Commission adopt regulations, directives and decisions. Based on the EU regulations for administering structural funds, in total more than 6000 regulations are adopted in the EU and from May 1, 2004 most of them have become part of Latvian legislation system.

Principles and direction of EU regional policy are worked in the treaties and they are: the Single European Treaty (1986), Maastricht Treaty (1992), Lisbon Treaty (2007). Based on the treaties, the strategic goals of regional policy are defined and they are worked in the community strategic guidelines.

Community Strategic Guidelines (CSG) is a policy planning document which defines the strategic directions for using the financing of cohesion policy, which should appear in the funds planning documents developed by Member States.

To implement the EU regional policy, Latvia, as an EU Member State, has to apply the provisions of the use of EU funds as required by several EU regulations.

In the pre-accession period several regulations were binding in the use of Pre-Accession programmes: Council Regulation of June 18, 1989 (EC) No. 3906/89 on economic assistance to some Central European and Eastern European countries, which provided 10 Member States that had the opportunity to use the financing of PHARE programme. Council Regulation of June 21, 1999 (EC) No. 1267/1999, according to which ISPA offers help in the area of economic and social cohesion, environmental and transport policy. Regulation of the Commission of June 7, 2000 (EC) No. 2222/2000, which provides financial terms according to which the Council Regulation (EC) No. 1268/1999 on Community support pre-accession measures for agriculture and rural development with the help of SAPARD programme in Central European and Eastern European Candidate States in the period before their accession should be applied.

In the post-accession period from 2004-2006 two groups of regulations can be distinguished. They are to be related to all structural funds or to particular funds.

Regulations that provide single conditions for all funds. There is a “general” regulation among the regulations of this group, which provides basis for the introduction of structural funds. The other regulations provide in detail developed terms and changes, based on the “general” regulation. For example, the “general” regulation provides the amount of EU funds financing to Member States, goals of structural funds that contain provisions based on which Member States are related to the group of goals corresponding to them, definition of structural funds and funds, introduction regulation that provides attaining the defined goals of the funds. In this period Latvia was in the Target group 1, which was characterised by: GDP lower than 75% of the average Community indicator, low level of investment. High average unemployment level if compared to the EU average unemployment level, low business activity, poor infrastructure.

The other regulations provide the procedure, e.g. for suitability norms for attributable and not attributable costs, funds payment currency, for the responsibility levels of the development of the management and control system, VAT suitability to the cases of structural funds financing etc.

Council Regulation of June 21, 1999 (EC) No. 1260/1999 provide general regulations for structural funds; *Regulation of the Commission of November 8, 2000 (EC) No. 1685/2000* provides in detail developed implementation provisions for the Council Regulation (EC) No. 1260/1999 regarding the cost suitability to the activities co-financed by Structural Funds; *Regulation of the Commission of March*

28, 2000 (EC) No. 643/2000 on the procedure of the use of Euros in the administration of the budget of structural funds; *Regulation of the Commission of March 2, 2001 (EC) No. 438/2001* provides the execution of the Council Regulation (EC) No. 1260/1999 regarding the management and control systems that are applied to the support allocated from structural funds. In the period regulations were amended for the use of EU funds to happen possibly effectively and for Member States to achieve possibly better growth results when using EU funds financing. Amendments are determined in new regulations: *Council Regulation (EC) No. 1105/2003*, which provides amendments to the Regulation (EC) No. 1260/1999, which provides general requirements for structural funds; *Regulation of the Commission (EC) No. 1145/2003*, which provides amendments to the Regulation No. 1685/2000, regarding the suitability norms for receiving co-financing of structural funds.

Regulations attributable to particular funds provide the principles, tasks, administration and control systems, correspondence of expenditures, information and publicity measures, etc. of each fund. *Regulation of European Parliament and Council of July 12, 1999 (EC) No. 1783/1999* on European Regional Development Fund (ERDF); *Regulation of European Parliament and Council of July 12, 1999 (EC) No. 1784/1999* on European Social Fund (ESF); *Council Regulation (EC) No. 1257/99*, which provides support to rural development from European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF); *Council Regulation of June 21, 1999 (EC) No. 1263/1999* on the Financial Instrument for Fishery Guidance (FIFG); *Council Regulation of May 16, 1994 (EC) No. 1164/94* on the development of Cohesion Fund (CF); *Regulation of the Commission of July 26, 1994 (EC) No. 1831/94* on violations in the financing of Cohesion Fund and regaining of incorrectly paid resources and on the development of an information system. Regulations that refer to particular funds comprise information that explains in detail the tasks of funds, the areas of application, community initiatives, innovations, implementation requirements, clauses for reconsideration, transition terms, time it sets in force.

In the period of 2007-2013 new regulations are adopted for the use of every EU fund, cancelling the regulations of the previous period. For example, the *Council Regulation of July 11, 2006 (EC) No. 1083/2006*, provides general terms about the European Regional Development Fund, European Social Fund and Cohesion Fund and cancels the Regulation (EC) No. 1260/1999. The adopted amendments were necessary because economic, social and territorial differences in the extended EU have increased both on the regional and the state scale. Therefore measures regarding convergence, competitiveness and employment had to be expanded in the entire Community. To facilitate larger concordance between the intervention of various funds there was a need to integrate Cohesion Fund in the planning of structural support, as well as there was a need to clarify more precisely the role of the various instruments that provide support for rural development, namely, according to the Council Regulation (EC) No. 1698/2005 (September 20, 2005) on support to rural development from EAGGF and for fishery industry – from EFF. These instruments had to be integrated in the common agricultural policy and

common fishery policy instruments and coordinated with cohesion policy instruments. The regulation determines the ceiling of EU funds financing for Member States and it is 4% of the national GDP, taking into account the sum included in the resources of agriculture development and fishery development. The regulation comprises in detail developed methodology for allocating financing to Member States in every target programme of cohesion, based on the number of population of the Member State, the produced GDP, applying the developed coefficients. However, also in this period the regulation does not provide for directing the funds financing to the internal regions of the Member States within the framework of the convergence goal to attract additional funding to less developed territories. Solving of the problems of the internal regions of Member States is in the political decisions and will of Member States themselves. In this period according to the provisions of the regulation Latvia corresponded to the goal “Convergence” because Member States whose GDP did not reach 75% of the average indicator in the Community corresponded to the goal and to the “Inter-border Cooperation”, which refers to NUTS 3 regions that are located at internal land borders and certain external land borders, as well as all NUTS 3 regions that are located to sea borders and that are separated by not more than 150 km.

The other regulations of 2007-2013 explain in detail the operational principles of each fund, their tasks, management and control systems, appropriateness of expenditures, information and publicity measures, etc. in using financing in the Member States.

In the regions of Latvia the basic employment is related with agricultural production. Analysing the regulations binding for the use of EU funds in agriculture, the author of the present Ph.D. Thesis concludes that the *Regulation of EU Council of June 21, 2005 (EC) No. 1290/2005* is the most important regulation, which provides financing of common agricultural policy. The regulation has special provisions and requirements for financing the expenditures of common agricultural policy, incl. measures of rural development. The Regulation should be considered the ‘leading’ Regulation on the introduction of EU funds in agriculture. The *Council Regulation of September 20, 2005 (EC) No. 1698/2005* on the support for rural development from EAGGF provides general requirements for Community support for rural development financed by EAGGF, which was formed based on the Regulation (EC) No. 1290/2005.

The institutional system of EU funds is made by three main institutions:

- European Parliament that represents inhabitants of EU Member States and which is elected by EU population in direct elections;
- EU Council, which represents Member States;
- European Commission, which protects EU interests as such.

Based on the decisions of these three institutions, the distribution of financing of the regional policy instruments – EU funds – ERDF, ESF, CF, EAGGF, FIFG, EAFRD, EAGF, EFF to Member States is determined, introduction of EU funds is monitored, regulations, directives, decisions, recommendations are issued, bilateral agreements are signed.

EU Regional Committee is an advisory authority in which representatives from European regional and local institutions work and it is related with the use of EU funds in Member States. Directorate General of Regional Policy administers ERDF, CF, ISPA programmes and its goal is to develop efficient and effective structural policy. The large bureaucracy, the inflexible institutional system in decision making, lack of interest of the donor countries of EU budget payments do not allow making decisions which with the help of regulations would create equal competitive conditions for the distribution of EU funds financing in a united, democratic EU.

2.2. Normative documents of EU funds and the institutional system in Latvia

In the period from 1997-2010 different EU funds and programmes have been used in Latvia.

Table 6

Legal basis for attracting EU funds and the institutional system in the pre-accession period in Latvia

EU regulations	Programmes in Latvia	Laws and regulations in Latvia	Funds	Responsible institutions
3906/89 (PHARE)	Strategy of the Republic of Latvia for Integration into the European Union (Stratēģija integrācijai ES, 2000) Phare programme and other programmes	The signed memorandum between the EC and the Republic of Latvia on allocating financing, EU financial instrument PHARE programmes and Law on the Transition Programme, Regulations of the CM	ERDF	Ministry of Finance, sector ministries, State Treasury (ST), Central Financial Agreement Agency (CFAA)
1267/1999 (ISPA)	ISPA National Strategy in the Environmental Sector (2000)	Signed financial memoranda between the EU and Latvia about every activity	CF	Ministry of Environmental Protection and Regional Development
2222/2000 (SAPARD)	Rural development plan	Long-term Financial Agreement between the Republic of Latvia and the EC on behalf of the Community	EAGGF	Ministry of Finance, Ministry of Agriculture, Rural Support Service

Source: author's designed, based on *Pirmsiestāšanās fondi, 2009; Pilvere, 2003; SAPARD, 2007*

According to the two periods of funds use – pre-accession and post-accession period – the normative regulation operates on similar principles, observing EU regulations that are issued as provided by the agreements:

- the Member State develops a strategy, an action programme for introducing EU funds, which are approved by the EC;
- the Member State adopts a law on the management of EU funds or signs a bilateral agreement with the EC;
- on the basis of the adopted law the Regulations of the CM and instructions are adopted, which are binding to the introduction of EU funds;
- the CM regulates the development of documents that provide EU funds implementation procedures, instructions, etc.

The institutional system of the use of EU funds in Latvia is made by all administrative institutions that, according to the normative documents, have regulated functions of EU funds administration.

In the post-accession period (see Table 7) Latvia received financing of funds within the framework of 2000-2006, starting to receive it as a Member State from 2004. The EU has developed a set of secondary legislation for the use of EU funds, which provides the use of funds in the regional and structural policy. The main subjects in the implementation of regional policy at the regional level of Member States are state authority and administration institutions and their competence includes implementing regional development policy, which, according to the principles of EU regional policy, is reducing differences between the regions.

Table 7

EU funds normative documents and the institutional system in Latvia in the period of 2004-2006 and 2007-2013

Normative documents of Latvia	Programmes	Institutional system
Period of 2004-2006		
Law on Regional Development (2002); Law on Agricultural and Rural Development (2004); Law on the Management of EU ES Structural Funds (2005); Regulations of the CM for the period of 2004-2006	Single Programming Document (SPD) for 2004-2006 (2004); Cohesion Fund Framework Document for 2004-2006 (2006); Programme Supplement (SPD) (2004)	Leading institution MoF, payment institution ST, Steering and Management Committees, <i>1st level intermediary institutions:</i> Ministry of Economics (MoE), Ministry of Education and Science (MoES), Ministry of Culture (MoC), Ministry of Welfare (MoW), Ministry of Regional Development and Municipalities (RAPALM), Ministry of Transport (MoT), Ministry of Environment (MoEv), Ministry of Agriculture (MoA), SC Information Public Bureau; <i>2nd level intermediary institutions:</i> RSS, State Employment Agency (SEA), Vocational Education Development Agency (VEDA), CFLA, <i>Grant scheme administrators:</i> Latvian Investment and Development Agency (LIDA), Society Integration Fund (SIF), Social Services Agency (SSA).
2007-2013 period		
Law on the Management of EU Structural Funds and Cohesion Fund (2007); Regulation of the CM for the period of 2007-2013	State Strategic Framework Document (SSFD) 2007-2013 (2006); Operational Programme (2007) Programme Supplements (2007) State Strategic Plan of Rural Development of Latvia (2007-2013) Strategic Development Plan of Fishery Sector (2007-2013).	Leading institution the MoF; Responsible institutions: MoE, MoF, MoES, MoC, MoEn, VARAM; Cooperation partners: CFLA, LIDA, SEA, VIAA, State Regional Development Agency (SRDA), Health Economics Centre (HEC), SIF; Payment institution ST, Certification institution SC Auditing institution MoF, Steering Committee, 2 submissions are created, Purchase Monitoring Bureau (PMB)

Source: author's designed.

The main task of the institutional system of EU structural funds management was to ensure the operation of structural funds management and control systems, as well

as the existence of suitable tracking of audit stages at all administrative levels which were involved in the administration of structural funds. To execute these management functions of EU structural funds a corresponding administrative capacity was required, as well as technical provisions for covering different costs related to the execution of programme management functions. The institutional system of EU funds in Latvia is very fragmented and unnecessarily forked. As a result, there are different demands for project introduction and implementation at every support measure, which should be considered as a big number of responsible and cooperation institutions. The potential solutions to the problem could be: to develop only one institution that administers all EU funds, similarly to how the Rural Support Service administers three funds at present – EAGF, EAFRD and EFF support measures. Another potential solution is to establish three responsible institutions that would administer every cooperation programme and to maintain the already existing institutional system for the Rural development programmes.

Summarising all the information presented in this chapter about the legal documents regulating EU funds financing and about the institutional system, *the determining factors for the use of EU funds at EU and Member State levels* can be distinguished and they are: the total of EU treaties that provides the establishing of EU funds and the directions of their operation, EU regulations that provide the use of EU funds financing and their institutional framework, a set of normative documents for the use of EU funds which is developed on the basis of regulations: programmes that are implemented with the help of funds have been developed and approved, laws for funds administration have been adopted, regulations of the CM, instructions, guidelines and other documents have been developed, which are binding for the use of EU funds financing.

3. EU FUNDS FINANCING FOR MEMBER STATES

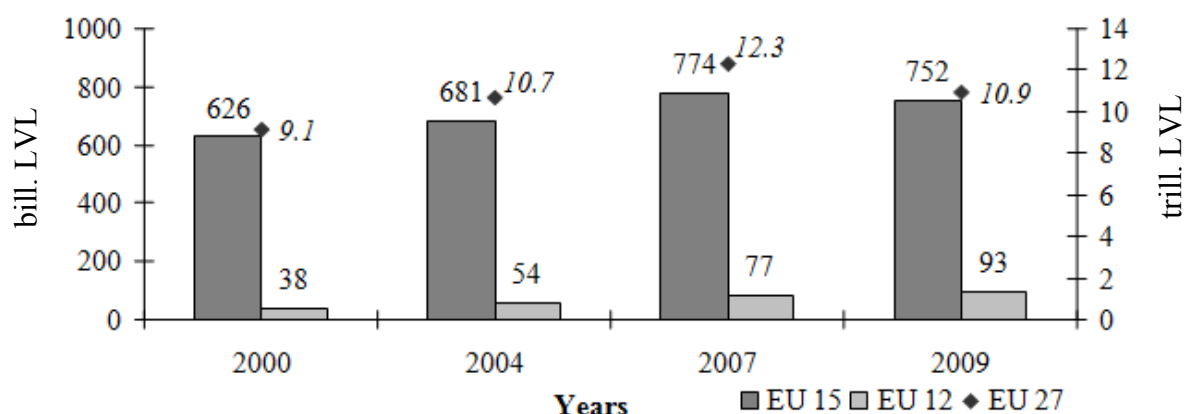
The chapter comprises 25 pages, 8 tables, 8 figures.

The goal of the research reflected in the chapter is to compare the planned EU funds financing in the Member States and their groups in different periods. EU funds financing in Member States per 1000 GDP (EUR), per 1000 inhabitants, per 1000 km² of the territory is analysed. Applying the correlation analysis method, the impact of EU funds on the economic indicators of the groups of EU Member States is determined. The planned and introduced EU funds financing in Latvia in different periods is summarised.

GDP is the indicator of the country's economic welfare, which allows evaluating the economic activity and development. Evaluating the available *Eurostat* information about the average GDP indicators in the Member States from 2000 till 2009, the author of the present Ph.D. Thesis created three groups – EU 27, EU 15 and EU 12.

EU 27 comprises all EU Member States in 2011 irrespective of the time they accessed the EU. EU 15 is the “old” Member States that made the EU single region until 2004. EU 12 group comprises Member States that was made of the 10 Member

States that joined the EU in 2004 and then in 2007, making a group of the “new” 12 Member States.

Source: author's calculations, based on GDP and main components (Eurostat, 2010)

Fig. 2. Average GDP indicators of EU Member State groups in 2000, 2004, 2007 and 2009.

Mutual comparison of GDP indicators of groups allows determining the different development levels and the need for EU funds financing.

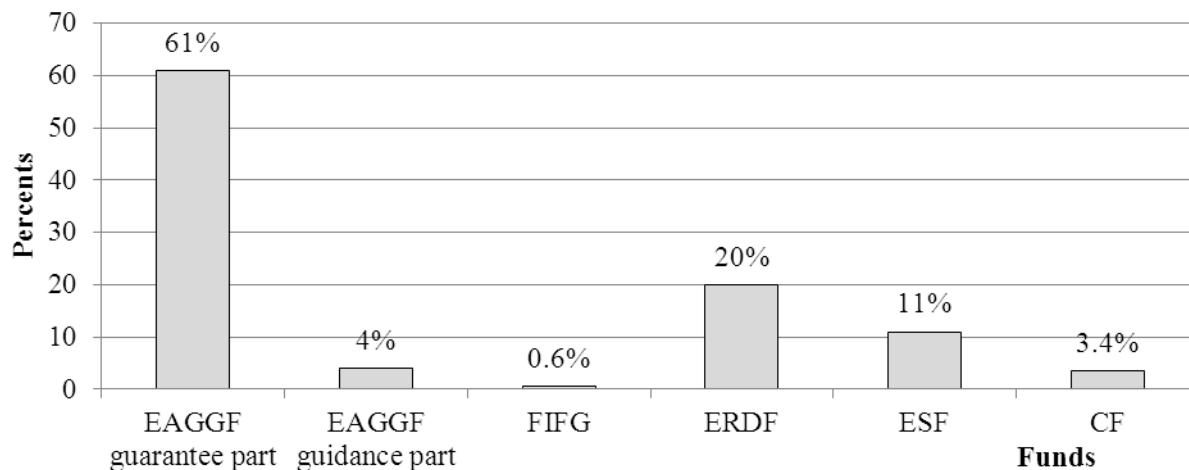
Average GDP indicators differ significantly between the Member State groups in different periods (see Fig. 2). The economic processes taking place in the regions of the Member State groups are directly related with the use of EU funds and pre-accession programmes, which leave an impact on the economic processes taking place in the Member States.

As Figure 2 depicts, average GDP indicators have increased in all groups from 2000 till 2009, but the increase rate and scope are different. In EU 27 it has increased by 19% from 2000 till 2009, creating 1.9% increase a year. In EU 15 the indicators are similar and the average annual increase is 2%. In EU 12 group the increase is significant and it is 24.4% a year. But the differences between the average GDP indicators between EU 15 and EU 12 are significant, which exhibit the tendency to decrease. In 2000 in EU 12 the average GDP indicators were 14 times smaller than in EU 15 but in 2009 the difference is only 8 times smaller. The accession process has facilitated significant improvement of the level of life in the new Member States stimulating also economics and social cohesion in the entire EU, but significant differences in the development can still be observed among all EU 27 Member States, thus creating two groups of states with similar characteristics: EU 15 – the “old” Member States and EU 12 – the “new” Member states.

3.1. Comparison of the amount of EU funds financing in Member States

The following groups were compared in the distribution of EU funds financing between EU 25 Member States in the period of 2000-2006: EU 10 or the “new” Member States that accessed the EU in 2004 and started to use the financing of the funds and EU 15 of the “old” Member States that used the funds already from 2000.

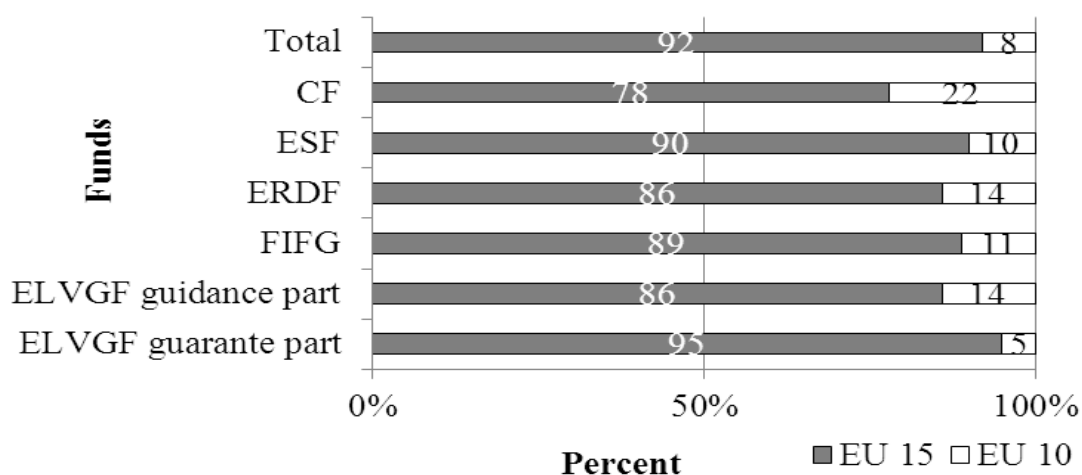
It was planned to allocate EUR 512.9 bill. to EU 25 from the EU budget in the period of 2000-2006. From this amount, financing of structural funds (EAGGF, FIFG, ERDF, ESF, CF) – EUR 201.2 bill. The distribution of financing reflects the budget priorities of EU funds (see Fig. 3). 65% of the financing were allocated to agriculture, making 61% of the guaranteed part of EAGGF for area payments, 4% for the EAGGF direction part meant for updating agriculture, 20% for regional cohesion, 11% for levelling social conditions between the regions, 0.6% for the development of updating of fishery industry.

Source: author's developed, based on Busch, 2008

Fig. 3. **Distribution of EU funds in the period of 2000-2006.**

Comparing the financing of 2000-2006 in different categories of funds and their distribution between Member States and their groups, 92% were planned for EU 15 of the total financing and 8% were planned for EU 10 in this period.

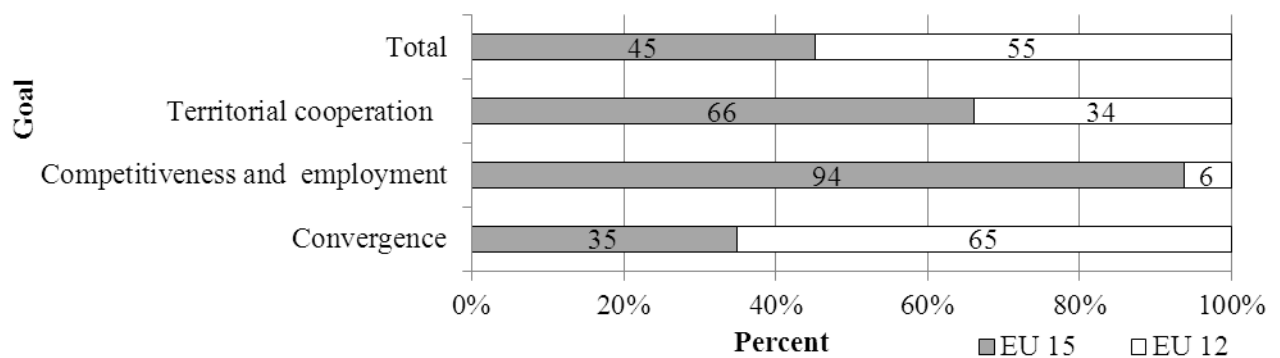
Source: author's developed, based on Busch, 2008

Fig. 4. **Distribution of EU funds between the groups of Member States in the period of 2000-2006.**

The difference is very significant, but the main reason is that the 10 new Member States accessed the EU in 2004 and 3 years were left till the end of the use of funds, which limited the opportunity to use larger part of financing and it has to be taken into consideration that before accession Pre-Accession programmes were available. Comparing the distribution of financing in different categories of funds between

Member States it can be observed that in EU 15 it is significantly bigger (see Fig. 4). The largest differences between EU 15 and EU 10 are observed in the financing of EAGGF guarantee part. It differs not only between the groups of Member States but also in the distribution between EU 15 themselves, where the dominance of the largest Member States: Spain, Germany, Italy and France can be observed, which indicates that these Member States have a large impact on the distribution of financing and the regional policy direction in 2000-2006 was related to facilitating the development of EU 15 Member States.

In the use of EU funds period of 2007-2013 the single European region was created by 27 Member States, EU 12 “new” and EU 15 “old” states, making the distribution of financing of 55% and 45% respectively.

Source: author's calculations, based on Cohesion policy 2007-2013, 2009

Fig. 5. Planned EU funds financing for the regional support system to Member States in the period of 2007-2013

Comparison of the amount of finance between Member States in the financing period of 2007-2013 (see Fig. 5) indicates that the defined EU regional policy goals and their attainment criteria are aimed at facilitating sustainable growth, competitiveness and employment, as it is described in the revised Lisbon strategy (2007). During this period the distribution of financing between EU 15 and EU 12 Member States groups is more balanced than it was in 2000-2006. However, still economically stronger EU Member States France and Germany have a large impact on the distribution of financing because these Member States have significantly larger financing for competitiveness and employment and territorial cooperation programmes than the other EU 15 Member States.

Comparing mutually the planned EU funds financing in 2000-2006 and 2007-2013, the author of the present Ph.D. Thesis evaluated the base increase in 2007-2013 and in 2000-2006 and it allows concluding that (see Fig. 6) the distribution of financing for member States differs. Comparing the planned financing for Member States in 2007-2013 and 2000-2006, the Czech Republic will experience the largest increase – 343%, then Malta – 302%, Slovenia – 248%, Cyprus – 221% and Hungary – 205%, but the planned financing for Latvia will increase only by 46%. On average the EU funds financing has increased 1.7 times among the Member States in 2007-2013. Comparing both periods, decrease of financing can also be observed: it is planned to allocate by 81% less to Ireland, by 36% to Spain, by 29% less to Luxembourg in 2007-2013 than in the previous period. In the period of 2007-

2013 the regional policy with EU funds is aimed at the development of EU 12 Member States.

Source: author's calculations

Fig. 6. Increase of EU funds financing to Member States in 2000-2006 and 2007-2013, %.

In 2000-2013 EU funds financing to Member States was planned in the amount of EUR 547.3 billion, of which 37% were planned in the period of 2000-2006. Comparing financing among the Member States the author of the present Ph.D. Thesis concludes that irrespective of the fact that in 2007-2013 goals are to allocate the largest part of financing for the convergence goal and the total increase of financing in 2007-2013 is 1.7 times higher than in 2000-2006, in both periods in total the distribution of financing differs significantly among EU 15 states. The largest financing was planned to Spain – 16.1%, Italy – 10.3%, Germany – 10% in the period of 2000-2013. Only one EU 12 Member State – Poland – is planned 12.9%, only 1% of the total financing is planned to be allocated to Latvia.

The goal of the regional policy is to reduce regional differences, but regional policy implementation is developed in intergovernmental negotiations, which are dominated by country's interests. States with developed economics, transferring a significant part of taxes into the EU budget, are willing to receive it back with the help of funds, to invest it in their own regions the level of which differs, but is not as low as in EU 12 Member States. The author agrees with S. Rynck, P. McAleavey (2001) that the selfish thinking of countries does not allow using EU regional policy for real combating of backwardness, degradation and poverty because they find it difficult to refuse helping their regions even if evaluating GDP per capita and employment indicators these regions would not deserve assistance any more. However, it has to be taken into consideration that it is impossible for the new Member States to achieve the same development level EU 15 States have over six years. The wealthy EU Member States have been building their economic force already since the 50ies of the 20th century and at that time there was no regional support in the amount it is available now. The author of the present Ph.D. Thesis

considers that along with receiving financing and using it, less developed Member States should accept political responsibility for how the funds will be used because based on the current democratic principles of the distribution of finance it can be beneficial to be a poor Member State and financing in poor Member States may turn into a means of realising political power for corruptive purposes.

The author of the present Ph.D. Thesis supports the opinion of researchers J. Bradley, G. Untiedt, J. Zaleski (2009) who conclude in their research that EU Member States that pay the largest part of the financing into the EU budget and they are: Germany, France, the Netherlands, Italy, Great Britain, Sweden, Belgium, Austria, Denmark, Luxembourg and Finland gain a significant profit from expanding their trade with EU 12 Member States because the export of EU 15 Member States to EU 12 Member States has significantly increased and has even more affected the total development level of EU 15 Member States. These economic correlations approve the theoretical conditions of the two-regional balance system in which development indicators of one region improve on the expense of the other.

Assessing the EU funds financing to Member States per 1000 GDP (EUR), per 1000 inhabitants and per 1000 km², the situation in all the analysed indicators exhibit one tendency: in the period of 2000-2006 EU 15 Member States received larger investment, but in the period of 2007-2013 it is the EU 12 group, which indicates the correspondence of the distribution of financing to the principles of regional policy, that financing is allocated to regions with lower development level.

To characterise the impact of EU funds financing on different economic indicators in EU 27 Member States, the average EU funds financing of two groups EU 15 and EU 12 and correlations of different average economic indicators were compared. The following indicators characterising Member States were selected:

- GDP (EUR) in 2000-2009;
- investment in the public sector of GDP in 2000-2009;
- total investment in the public and private sector in % of GDP in 2000-2009;
- household income per inhabitant (EUR) in 2000-2007;
- the proportion of value added in % of GDP in 2000-2007;
- planned EU funds for every year in the period of 2000-2009.

Correlation analysis was performed, comparing the closeness of correlation coefficients in EU 15 and EU 12 groups between the EU funds financing and the economic indicators of Member States and a significant difference was observed.

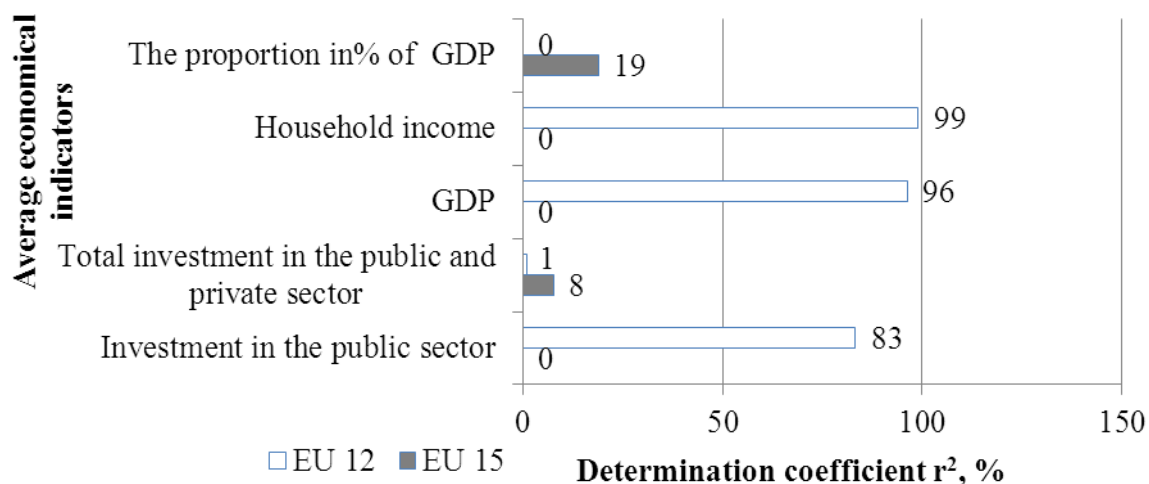

Fig. 7. Determination coefficients of EU funds financing and different economic indicators in the groups of EU Member States.

The calculated determination coefficients r^2 , which characterise the impact of EU funds financing of every group of Member States on the selected indicators (see Fig. 7), allow concluding:

- in EU 15 group EU funds financing does not affect GDP indicators, in EU 12 group funds have facilitated the increase of GDP indicators.
- In both groups of Member States EU funds have facilitated the development of investment in private and public sector in total, in EU 15 group it is eight times larger than in EU 12 group. In EU 15 group funds financing has not affected investment in the public sector, but in EU 12 group funds have facilitated investment in the public sector.
- In EU 15 funds have facilitated the increase of the value added in per cent from GDP, but in EU 12 group funds have facilitated the decrease of the per cent value added, which indicates that the products produced in EU 15 will be more competitive within the context of global tendencies than it is in EU 12 group and EU 12 will continue importing products thus creating EU 15 the opportunity to increase their revenue at the expense of other regions.

According to the author, the conditions for allocating EU funds financing to Member States should be reviewed. If the real EU goal is to level regional differences, EU funds financing should be directed to EU 12 Member States not only by calculating the GDP of Member States and the unemployment level but also taking into account the area of the territory, the number of population and population density, development differences in the regions, as well as facilitate in addition EU 12 development in 2014-2020.

3.2. Analysis of the use of EU funds and programmes in Latvia

Two stages are marked in Latvia when the country could and can use resources of EU funds: the stage of 1991-2003 pre-accession funds and programmes and the post-accession period with the EU funds planning periods 2004-2006 and 2007-2013.

Pre-accession period

Table 8

Results of EU pre-accession funds and programmes in Latvia from 1991-2006

Programmes	PHARE 1992-2003	ISPA 2000-2003	SAPARD 2000-2006	Total
Number of projects	923	21	1702	2646
Structure, %	35	1	64	100
Amount of financing, mill. LVL	288	136.9	53.1	478
Structure, %	60	29	11	100
Average per year, mill. LVL	24	34.2	9	31.8
Average size of the projects, thous. LVL	312.1	6 519	31.2	180.6

Source: *Izvērtējuma ziņojums, 2008, SSFD, 2007 and author's calculations.*

With the help of pre-accession programmes (see Table 8) 2646 projects were implemented in Latvia, in the total amount of LVL 478 mill., the most significant part of financing was attracted through PHARE programme – LVL 288 mill., which is 60% of the total amount. It has been used for solving the main regional development, state financial and social sector issues, but legislation and integration of society were still considered problematic areas.

The largest number of projects is implemented through SAPARD programme (see Table 8), which in total has facilitated adjusting of agriculture and rural economics to the Community standards and then readiness to introduce *acquis* support at the beneficiary level. To large extent, the impact was expressed in relation with the security of human food and consumer protection. To a lesser degree financing has facilitated adjusting to EU standards regarding environmental protection, animal health and welfare, work place safety and hygiene conditions.

Before accessing the EU, the European Commission allocated LVL 136.9 mill. To Latvia through ISPA programme (see Table 8). Within the framework of the programme with the help of different projects 50% or LVL 69.9 mill. were allocated to the environmental sector and 50% of the total financing – to the transportation sector. In total 21 large-size projects were implemented. ISPA projects in water supply sector can be mentioned as examples. They were implemented in Riga, Jelgava, Ventspils, Rezekne and Jurmala. Household garbage administration projects were implemented in Ventspils and Liepaja regions and Northern Vidzeme regions. In the road sector improvements were made on *Via Baltica* road: Riga-Adazi-Lilaste, airport access roads, Saulkrasti bypass were built, etc. (VPD, 2004). The pre-accession period offered Latvia the opportunity to prepare different state institutions and sectors for Latvia to work as an equal partner in the EU.

EU funds in Latvia in the post-accession period. As Target 1 region Latvia had access to financing from EU structural funds: ERDF, ESF, EAGGF, FIFG and Cohesion Fund. as Table 9 presents, in this planning period the allocated resources of EU funds were acquired based on the framework of three programmes: SPD, CF Framework Document and Rural Development Plan (RDP). EU funds provided financing for implementing every programme. Comparing the size of financing among the three programmes, it was 43% for the Cohesion Programme, 37% for the

SPD activities, 20% for the rural support. Distribution of financing across the programmes indicates to the most significant directions of the EU in the period of 2004-2006. Based on the size of the use of financing, they are territorial cohesion or reducing differences between Member States.

Table 9

Distribution of EU funds by their programme in Latvia in the period of 2004-2006

Funds	ERDF	ESF	EAGGF guidance part	FIFG	EAGGF guarantee part	CF	Total
Programme	SPD	SPD	SPD	SPD	RDP	CF	3
Amount, mill. LVL	263.9	94.4	67.3	17.6	230.5	499.5	1 173.1
Structure, %	22	8	5	2	20	43	100

Source: ES SF ietekme, 2008; ES struktūrfondu un vienotā programmdokumenta noslēguma ziņojums, 2008; ES fondu makroekonomiskās, 2007-2008 and author's calculations

Distribution of financing between the funds (see Table 9) indicates to similar tendencies. CF is the most significant support direction, which is followed by ERDF and EAGGF guarantee part. Comparing the financing of Pre-Accession programmes, in 2004-2006 it has increased 2.4 times. The end date of the planning period was determined the end of 2008, the use of financing lasted for five years, the average annual amount of funding that was used in Latvia through EU funds is LVL 234 mill.

Table 10

EU structural funds available to Latvia through the SPD and their characteristics in the period of 2004-2006

Indicators	ERDF	ESF	EAGGF guidance part	FIFG	Technical assistance	Total
Number of projects	1897	2868	3323	447	122	8657
Structure, %	22	33	38	5	2	100
Amount of financing, mill. LVL	258	88.4	67.3	17.6	11.9	443.2
Structure, %	58	20	15	4	3	100
Average per year, mill. LVL	51.6	17.7	13.4	3.5	2.4	88.6
Average size of the projects, thous. LVL	136	30.8	20.2	39.3	97.5	51.1

Source: ES SF ietekme, 2008; ES struktūrfondu un..., 2008; ES fondu makroekonomiskās..., 2007, 2008 and author's calculations

In 2004-2006 period 8713 projects were implemented from the SPD programme, together with technical support (see Table 10), which is four times larger number of projects that in the pre-accession period, the total amount of funding was LVL 443.2 mill. This financing can be considered very significant for the development of country's economy. The most significant support directions of structural funds are related to ERDF, its financing is 58% of the total programme structure. The largest projects are implemented with the help of ERDF and Latvia has used the largest average annual amounts. It indicates that EU has purposefully managed the distribution of funds to Member States to level out the differences of less developed regions, facilitating the development of infrastructure and services, supporting entrepreneurship and innovation. In this period the most significant task for Latvia was to use purposefully the funds financing for the development of the

entire territory and to use inter-territorial resources in the regions according to the basic statements of regional policy.

In the period of 2004-2006 EU funds have created a positive impact on the economic indicators of 2008 in Latvia: 21.3% GDP increase, the total productivity increased by 9.9%, the total employment increased by 8.9%. however, a negative impact was also observed: inflation has accrued to 8.5% and negative impact on the trade balance was observed, from 2.1% to 8.4% of GDP a year.

Period 2007-2013 of EU funds

Within the framework of EU regional policy in this period Latvia has access to five funds – ESF, ERDF, CF, EAFRD, EFF (see Table 11). In total all these funds will comprise LVL 4276 mill. investment into the development of Latvian economy.

Table 11

Characteristics of EU funds in Latvia in the period of 2007-2013

Indicators	ESF	ERDF	CF	EAFRD	EFF	Total
Programmes	SSFD	SSFD	SSFD	RDP	Action programme	3
Planned financing, mill. LVL	387	1 714.8	1 082.2	974.8	117.2	4 276
Structure, %	9	40	25	23	3	100
Signed agreements, mill. LVL (31/07/2010)	262.7	880.8	597.6	405.2	54.3	2 200.6
Amount on the signed agreements from the planned, %	68	51	55	42	46	51

In the period of 2004-2006 the most significant support direction was related with reducing differences between the Member States and the used financing from EU funds was 2.3 larger than in the pre-accession period. In the period of 2007-2013 (see Table 11) LVL 4.2 bill. will be used from EU funds, which is 3.6 times more than in 2004-2006. The most significant support direction is related with SSFD programme. On July 31, 2010, agreements on project implementation were signed for LVL 2.2 bill., the paid out financing to project implementers was 18% of the planned amount. Faster acquisition of financing is precluded by limitations of the available resources related to recession in the country, which even more slows down the operation of enterprises.

As Table 11 reveals, in 2007-2013 the ERDF dominance maintains because 40% of the total financing will be used with the help of ERDF, maintaining the same most significant directions of the funds as they were in 2004-2006.

4. EU FUNDS FINANCING IN THE REGIONS OF LATVIA

The chapter comprises 43 pages, 29 tables, 7 figures.

The goal of the research described in the chapter is to compare the socio-economic development levels of the regions of Latvia, to summarise the financing of EU funds used in the regions of Latvia in the period 1992-2010. The impact of EU funds financing on the main indicators of annual reports of small and medium-size enterprises is analysed applying the correlation and regression analysis methods.

The analysis was performed grouping data about the funds used in the regions according to the direction of the fund, as well as according to average indicators of the period in the company annual reports of the enterprises in Zemgale region that have received EU funds financing in the period 2004-2006.

4.1. Characteristics of the regions of Latvia

Several theoreticians and practitioners have studied the need for using EU structural funds, activity of funding acquisition and the impact in Latvia. Researchers have indicated to insufficiently qualitative provision of infrastructure, a high unemployment level, low entrepreneurial activity, low income level, large proportion of value added production in economics as the most important development problems in the regions. *The total opinion or the researchers about the need of EU funds financing and its yet unevaluated impact on the regional development is: EU funds financing is strategically necessary to reduce regional development differences.*

EU funds financing in the regions of Latvia should be considered within the same division of periods that it is in Latvia:

- pre-accession period;
- post-accession period.

Latvia exhibits various division of regions: *six statistical regions, five planning regions*. Amendments of 2006 to the Law on Regional Development have stipulated that a planning region is a derived public person. A significant drawback of planning regions is their isolation from society – people neither know that such planning regions exist, nor feel their offered services.

The division of statistical and planning regions is various. Having evaluated the 6 statistical regions and 5 planning regions of Latvia, the author concludes that Riga and Pieriga statistical regions correspond to the territory of Riga planning regions, thus in the evaluation of social and economic processes in those regions Riga planning region contains statistical information about Riga and Pieriga statistical regions.

Nine RSS subregions were developed to introduce and account rural, agriculture and fishery support. Their borders do not coincide with the territories of either statistical or planning regions. Every regional RSS agriculture office has an administrative territory in which it operates administering EU funds and performing support payments as provided by EU regulations and laws and regulations of the Republic of Latvia.

Comparing the territories of statistical, planning and RSS regions, it can be concluded that it is impossible to perform the investment comparison of EU funds use between the regions due to their different division. The accounting of the use EU structural funds ERDF and ESF is performed based on the territories of the planning regions, accounting of SAPARD, EAGGF, FIGG, EAFRD and EFF financing is performed based on the division of RSS regions, which does not coincide with the territories of the planning regions. Analysing the investment of SAPARD, EAGGF,

FIFG, EAFRD and EFF in Latvia, the author will use the division of RSS regions for mutual comparison of financing.

Planning regions in Latvia are comparatively equal in the area of their territory covers. Population in the regions is one of the most significant factors that determines the development opportunities of the territory. In 2009 the population of Latvia was 2.26 mill. the number of population differs significantly across the regions. 1.1 mill. or 49% of the population lives in Riga region, in the other regions the number of population is between 10-15% of the total.

In EU Member States (Eurostat, 2009) the average population density is 115 people per km², in Latvia on average it is 35 people per km², which is 3 times less than the average in the EU. The largest population density is in Riga region – 106, which is 3 times larger than average in Latvia. Population density in Zemgale, Kurzeme, Latgale are similar– 22-26 inhabitants per 1 km², which is 4 times less than in Riga region. The smallest population density is in Vidzeme region – 16 inhabitants per 1 km², which is twice less than the average population density in Latvia, 10 times smaller than average density in the EU and about 7 times smaller than in Riga region. It is important for EU financing in regions to facilitate the business activity, maintaining the number of population, creating favourable life and work environment for the inhabitants. Although the total number of population in Latvia and its regions is decreasing every year, people migrate between the regions of Latvia, preferring more developed territories to solve their employment and welfare issues.

Decrease of the number of population in Latvia was even more affected by accessing the EU, which opened the labour movement to EU developed Member States. Changes in the population number reflect the outcomes of the development of administration, democracy and external policy. Regional administrations do not create work places, but they should be developing conditions for entrepreneurs to be interested to create work places in the regional territories, which is one of the most significant factors for the population when choosing the place of living. Regional administrations require financial resources to implement regional development programmes and at present they are not available because EU funds financing is planned and used in alienation from regional needs.

EU has specific funds for the development of agriculture, forestry and rural development, fishery support. In agriculture sector the main goal is to increase productivity during the globalisation and market liberalisation circumstances, increase the production process efficiency and reduce costs. On the basis of production in agriculture sector there is use of natural resources, which is land useful for agriculture, areas of forests. K. Špoģis, A. Radžele (2007) consider that production concentration is very important in increasing production efficiency, as a result of which development or larger and stronger agricultural enterprises should be facilitated. In the Latvian agriculture sector the value of all the produced yield with all the subsidy is one Lats (in 2005) in the group of the strongest enterprises (employing above 250 people), which is 4-5 times higher than in small and

microenterprises. EU funds and programmes have been available to rural and agricultural development since 2000 and their use should have facilitated the growth of agriculture industry, encouraging development of strong agriculture enterprises, which are characterised by large areas of cultivated land.

In 2010 the number of farms has decreased by 20% if compared with 2003, but the area of land useful for agriculture has increased on average by 22% in the regions. The largest number of farms has concentrated in Latgale region – 35% of the total number in regions and they cultivate 26% of the total area of agricultural land in the regions but in Latgale region the area of land cultivated by one farm is the smallest – 13 ha, which indicates to many small farms. To improve the competitiveness in Latgale region it is necessary to increase the cultivated areas, which has already happened from 2003 under the impact of EU funds and programmes because in 2010 the region experienced the fastest increase in the area of cultivated land – by 30%.

In 2010 the largest farms are located in Kurzeme and Zemgale regions. They are slightly smaller in Vidzeme region. Mutually competing, strong agricultural enterprises have developed, which, using EU funds and subsidies, have strengthened their place in the industry. Attributing this to the increase of the areas of agricultural land, it can be concluded that smaller number of farms with larger areas of land has developed in the regions of Latvia, and thus they are becoming more competitive both in the internal and the external market.

Effective entrepreneurship is on the basis of the economic development of any country. In the regions of Latvia, as well as in the EU, there are small and medium-size enterprises that create work places and facilitate flourishing of business life. When comparing the number of enterprises in the regions it is possible to distinguish two specific economic areas – Riga region and the territory of the other regions. In Riga the number of population is much bigger, thus also the development indicators are bigger. The use of EU funds in regions is important to facilitate business activity, to enhance the competitiveness of the current enterprises, to increase production efficiency, to develop the infrastructure necessary for entrepreneurship.

GDP is the summative value of the end products and services produced in the regions of the country. GDP is calculated both in actual and comparable prices. GDP size is not calculated in comparative prices by the region, thus the changes in GDP amount and rate is analysed only in actual prices. The total amount of GDP indicates the economic activity of the region, GDP per capita indicates to the development level in the regions.

In 2008 in Latvia in actual prices LVL 16.1 bill. GDP was produced. Comparing the economic activity in the regions by GDP, in 2008 67% of the total GDP in Latvia was produced in Riga region, which indicates to the concentration of production in the capital. In the other regions of Latvia the GDP makes 7–10% of the total. The uneven distribution across the regions indicates that the overall development of the country is happening at the expense of the production of one region and the potential of the other regions is not used. Then author supports the

opinion of K. Špoģis, I. Jance, A. Radžele (2005), V. Strīķis, K. Špoģis (2002), who link regional differences with the uneven investment, which does not facilitate creating of the economic value GDP in the regions.

Comparing GDP per capita in 2008 in per cent against the average in Latvia, it can be concluded that Riga region is the most developed one, as in it GDP per capita reaches 139% of the average GDP in Latvia, in the other regions the development level fluctuates between 54%-77% of the average in Latvia and could be considered a significant indicator of development differences. The author of the present Ph.D. Thesis agrees with R. Zvirgzdiņa (2007) that a precondition for the development of enterprises in the regions is availability of investment in industries and EU funds should be considered external long-term financing sources in the regions of Latvia. Thus, the distribution of EU funds financing in the regions is important, as it indicates to a purposeful and even use of financial sources because theoretically it has been clarified that the development of regional differences is related with uneven investment in the regions.

4.2. EU funds in the regions and subregions of Latvia

Pre-Accession period. In Latvia in PHARE, ISPA, SAPARD programmes financing was used implementing projects across the entire territory of Latvia and also allocating the financing to regions.

Table 12

Distribution of EU pre-accession programme financing and projects in Latvia and its regions from 1992 till 2006

Indicator	PHARE 1992-2003	ISPA 2000-2003	SAPARD 2000-2006	Total
Total programme financing, mill. LVL	288.0	136.9	53.1	478.0
Financing aimed at all Latvia, mill. LVL	269.4	38.2	16.4	324.0
Financing aimed at regions, mill. LVL	18.6	98.7	36.7	154.0
Financing in regions, % of total	6	72	69	32
Structure of financing in the regions, %	12	64	24	100
Total number of projects	923	21	1 702	2 646
Projects for the entire Latvia	760	5	114	879
Number of projects in the regions	163	16	1 588	1 767
Number of projects in the regions, % of total	18	76	93	67
Structure of the project number in the regions, %	9	1	90	100
Average size of projects in Latvia, thous. LVL	312.0	6519.0	31.2	180.7
Average size of projects in the regions, thous. LVL	114.1	6168.8	23.1	87.2
Average size of projects in the regions, % of total	37	95	74	48

Source: *Izvērtējuma ziņojums, 2008, SSFD, 2007, Atbalstītie projekti, 2010, Pirmsiestāšanās fondi, 2009, Centrālās finanšu, 2008, SAPARD, 2007 and author's calculations.*

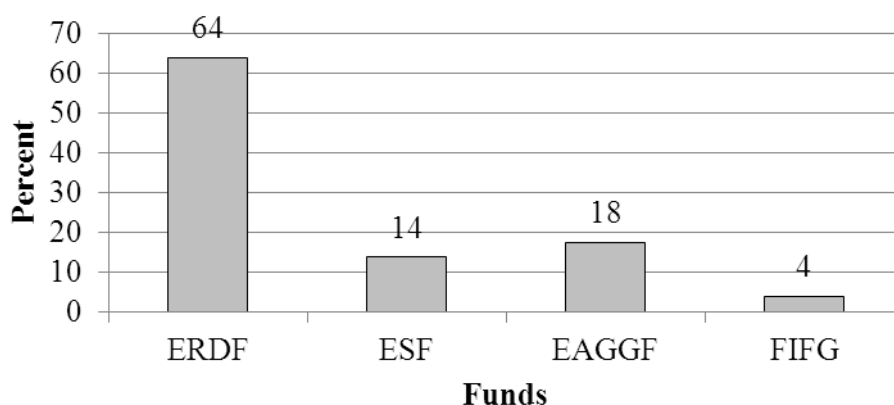
In the pre-accession period a significant financing to regions came from ISPA and SAPARD programmes (see Table 12) but SAPASRD financing has supported many small projects and cannot offer rapid improvement to the overall development of the region. ISPA contribution to regions indicates to the attractiveness of the territory and reflects their development perspectives. Distribution of financing in the regions

is significant because theoretically, less developed territories should be allocated the largest part of financing to reduce the differences.

The financing of **PHARE** (see Table 12) programme was aimed at less developed Latgale region, which coincides with the goals of regional policy to facilitate the less developed territory. The largest part of **ISPA** programme financing was used for the development of Riga region, in the other regions it is 3 to 22 times smaller, the largest projects have also been implemented in Riga. In any of the regions the project financing used in **SAPARD** programme (see Table 12) does not reach the average project value in Latvia, the exception is RSS CA, in which the average project value exceeds the average values of the projects implemented in the subregions four and more times and it indicates that the programme financing was aimed at state importance objects and mainly it was for processing agricultural products.

2004-2006 period

To compare the use of EU funds in the regions, the author further analyses structural funds that are attached to the SPD programme and they are ERDF, ESF, EAGGF guidance parts and FIFG. Financing of EU structural funds that is aimed at the regions. Without national programmes and technical support it is LVL 382.7 mill.

Source: author's developed, based on *Izvērtējuma ziņojums, 2008*

Fig. 8. The used distribution of financing of EU structural funds in the planning regions in 2004-2006, %

The distribution of EU structural funds in the regions indicates to the most significant support directions in the period, and 64% of the financing of structural funds has come from ERDF, and it is related to the facilitation of the development of infrastructure, services, entrepreneurship and innovation. The next significant direction of regional development is agriculture and rural development because outside Riga and the largest cities entrepreneurship is largely linked to agriculture. The task of the institutions administering EU funds was to administer funds financing as provided by the goals defined in the normative documents. Whereas, the SPD did not anticipate a particular support for any of the regional territories of Latvia.

Table 13

Distribution of public financing of EU structural funds ERDF, ESF in the planning regions in 2004-2006

Regions	ERDF, mill.LVL	Structure, %	ESF, mill.LVL	Structure, %	Total, mill.LVL	Structure, %
Riga	140.5	57	27.4	52	167.9	56
Vidzeme	28.4	12	3.5	7	31.9	11
Kurzeme	29.1	12	4.4	8	33.5	11
Zemgale	24.7	10	12.4	23	37.1	13
Latgale	22.1	9	5.3	10	27.4	9
Total	244.8	100	53.0	100	297.8	100

Source: Izvērtējuma ziņojums, 2008 and author's calculations.

ERDF AND ESF public financing (see Table 13) in the planning regions, together with national programmes and technical support is LVL 297.8 mill. The largest part of financing, 56% is occupied by Riga region in the distribution across the regions among both funds, which is the largest place, in the other regions it is from 9% to 13% of the total of both funds. As I. Slavinska (2009) considers, territorial development primarily depends on the presence of population in it and the level of entrepreneurial activity. The existence of both primary factors may provide qualitative life environment and activity facilitating business environment, which is possible by attracting financing to the territories. According to the author of the present Ph.D. Thesis, not proportional distribution of financing of EU structural funds strengthens and enhances differences in the regions.

In 2004-2006 EU funds financing was not coordinated based on the regional needs (see Table 13). A region with the best developed infrastructure and high entrepreneurial activity in addition to these factors has also used the largest amount of EU funds financing, or the region with highest unemployment level (Latgale) has used five times less financing than the region where the unemployment level is one of the lowest. The given differences contradict the goals defined in the SPD that aimed at reducing regional differences, but the situation analysis proves that EU structural funds have been used not attaining the initially defined goals and at this distribution of the use of EU funds regional differences may only increase.

As it was indicated in the SPD, financing of EU structural funds in 2004-2006 period was available in 5 priorities:

1. facilitating sustainable development (ERDF),
2. development of entrepreneurship and innovation (ERDF),
3. facilitating human resource development and employment (ESF),
4. facilitating rural and fishery development (EAGGF and FIFG),
5. technical support (ERDF, ESF, EAGGF, FIFG).

Priority has been explained as preference, superiority, privilege (Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca, 2000). The definition of the priority of EU funds can be found in EU Regulation, in which Priority is one of the strategic priorities that is adopted as provided by the Community support scheme or assistance; it is allocated financing from funds and other financial instruments, as well as the respective

financial resources from the Member State and it has particular goals (Regulation (EC) No. 1260/1999).

The author of the present Ph.D. Thesis has not analysed Priority 1, 2 and 3 national programmes, for which the regional impact cannot be determined, or the use of Priority 5 in the regions, which was related with technical support. Use of financing was organised through national projects and also in this Priority it is impossible to determine the regional impact. For the evaluation of Priority 4 the division of SRR subregions was applied and comparison of financing of EAGGF and FIFG will be evaluated separately.

Summarising the information about the financing of EU structural funds used in three priorities in the planning regions, the author concludes that at the priority level the situation is similar to the one revealed in the distribution of structural funds in the regions: the economically strongest region has used 4-7 times larger EU funds financing than the other regions and it indicates to the uneven use and correspondence to neither the SPD, nor regional goals, thus improving the positions of one region regarding the infrastructure, entrepreneurship and human resources.

EAGGF and FIFG in RSS subregions

With the financing of EAGGF guidance part (see Table 14) small projects have been implemented, which may not bring any significant structural changes in the agriculture sector.

According to the size of the use of financing (see Table 14), it can be concluded that financing was aimed at several regions simultaneously: Northern Vidzeme, Northern Kurzeme, Zemgale, Lielriga because the differences in financing are insignificant, in the amount of 1% and indicate to the territories where farms are more active in submitting project proposals. The average size of EAGGF projects in subregions indicates to the strongest farms in agriculture sector that are concentrated in Lielriga and Zemgale subregions and are more competitive in the internal market and thus more able to attract larger financing to projects.

Distribution of FIFG financing in RSS subregions (see Table 14) indicates that the largest number of projects has been implemented in the territories that have a direct border with the Baltic Sea – Northern Kurzeme and Southern Kurzeme. Entrepreneurs have used the largest financing in these subregions. In the other subregions the number of projects and project monetary amounts are much smaller. There are regions that have not implemented any project and that is Northeast subregion; although this territory is rich in inland waters – lakes, entrepreneurs have not used FIFG financing in this territory. This indicates that Latvia does not use the opportunities for using inland waters in business, which in the future would offer entrepreneurs to develop in the regions also in this direction.

Table 14

EAGGF and FIFG support projects and financing in RSS subregions on 31.12.2008.

Indicator	EAGGF					FIFG				
	Number of projects	Financing, mill. LVL	Structure, %	Average size of the project		Number of projects	Financing, mill. LVL	Structure, %	Average size of the project	
				thous. LVL	% against the average				thous. LVL	% against the average
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Northern Vidzeme	642	7.8	12	12.1	60	37	1.64	9	44.4	113
Northern Kurzeme	414	7.1	11	17.1	85	143	3.98	23	27.9	71
Southern Kurzeme	410	5.2	8	12.7	63	125	3.55	20	28.4	72
Zemgale	289	7.1	11	24.6	121	3	0.02	0	5.6	14
Lielriga	281	7.7	11	27.4	135	33	1.20	7	36.5	93
Southern Latgale	245	4.3	6	17.6	87	2	0.02	0	10.1	26
North East	273	2.9	4	10.6	52	0	0.00	0	0.0	0
Middle Latvia	318	5.0	7	15.7	78	3	0.04	0	13.4	34
Eastern Latgale	146	2.0	3	13.7	68	1	0.01	0	5.9	15
RSS CA	305	18.2	27	59.7	295	100	7.13	41	71.3	181
Total	3323	67.3	100	20.3	100	447	17.6	100	39.4	100

Source: unpublished SRR information (2009) and author's calculations.

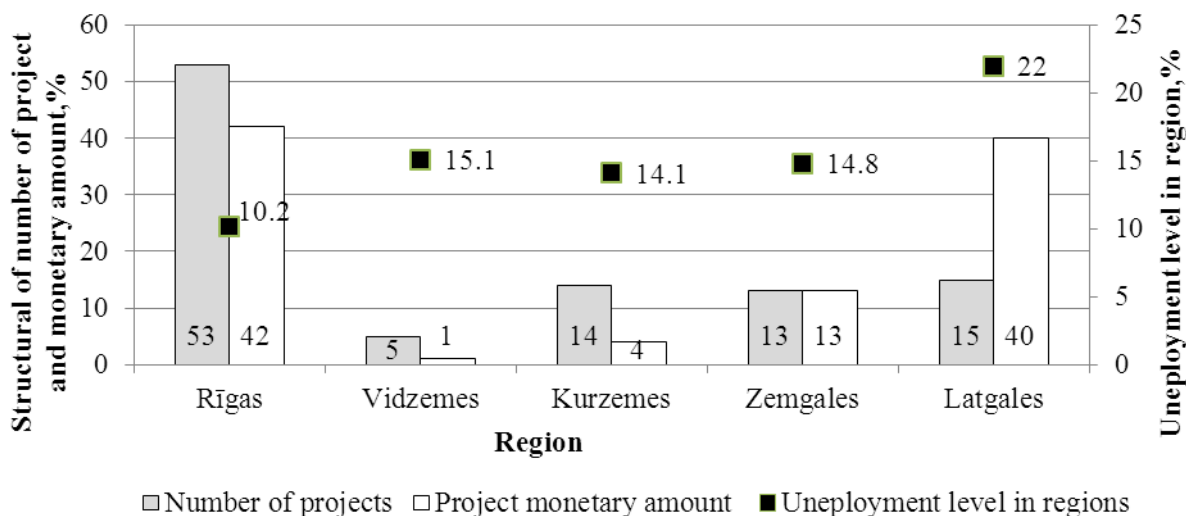
Years 2007-2013

In the period 2007-2013 the following EU funds are used in Latvia: ESF, ERDF, CF, EAFRD, EFF. For the analysis of the funds, the author separates SSFD operational programme from the financing planned and used in RSS and EFF action plan in the regions, analysing separately the indicators of the use of each programme in the regions and subregions. Information was selected based on the signed agreements, the implementation of which was meant for the regions of Latvia and relates to the public funding of EU funds.

3 operational programmes are planned for implementing the VSID action programme. Measures of Operational programme 1 are financed by ESF, programme 2 – by ERDF, but programme 3 – by ERDF and CF. Based on the information available to the author of the present Ph.D. Thesis, published in the virtual websites of the institutions administering financing CFCA, LIDA, SEA, SIDA, SIF, SRDA, HEC, MoF, across the regions, the administering regions have not separated financing of each fund in the Operational programme 3, therefore the number of the signed project agreements and financing in regions was evaluated based on the total ERDF and CF financing, which reflected the tendencies in using financing of Operational Programme 3 in the regions.

Summarising the structural division of the number of EU funds projects and signed financing agreements in the regions of Latvia, the author of the present Ph.D. Thesis concludes that in Riga region 43% of the total number of projects correspond to 44% of the total financing. The indicators of the project number and financing

ratio in the other regions are 3-5 times smaller and indicate to the dominating situation of Riga region also in the use of funds financing of 2007-2013. It is already the second planning period when the economically strongest region receives the largest financing, which even more increases the regional differences.

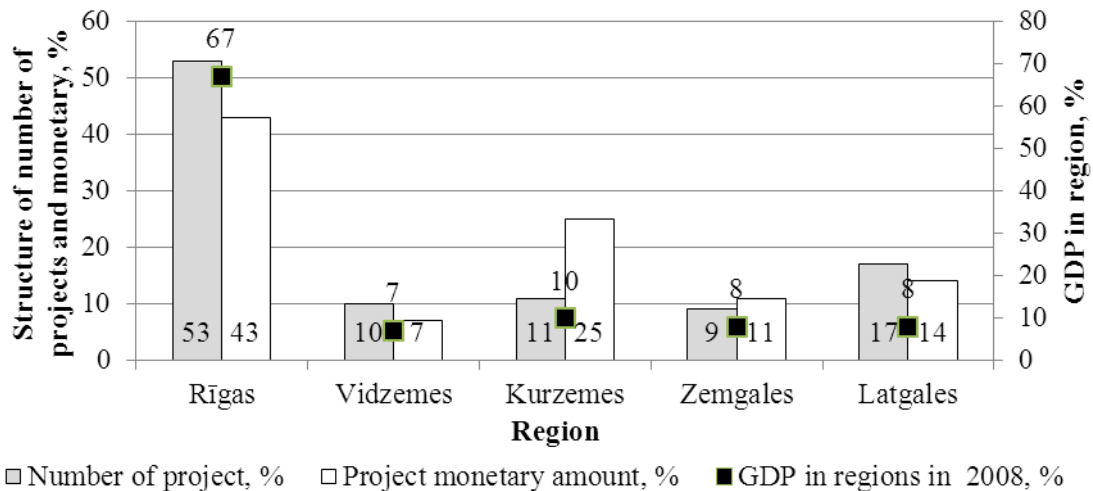
Source: author's calculations based on CFLA (2010), LIAA (2010), NVA (2010), VIAA (2010), SIF (2010), VRAA (2010), VEC (2010) data

Fig. 9. The structure of the distribution of the number of projects signed for the use of EU funds and financing in the regions of Latvia in Operational Programme 1 in the period 2007-2013 on July 15, 2010 and the unemployment level in the region, %.

The Operational Programme 1 is related to the development of economic and social cohesion regarding human resources, enhancing employment, developing education, social inclusion, social dialogue and social partnership. The distribution of the financing of Operational Programme 1 “Human Resources and Employment” exhibits significant differences between the programme financing and the unemployment level in the regions (see Fig. 9). In Riga region financing is the largest per every unemployment level per cent and exceeds the indicators of the other regions from there to six times, which indicates that the largest EU funds financing in the Operational Programme 1 in the total financing structure is allocated to the region where the unemployment indicators are the lowest, thus the goals of the measures of Operational Programme 1 are not achieved.

In the Operational Programme 2 “Entrepreneurship and Innovation” (see Fig. 10) projects are aimed at facilitating economic activities and competitiveness growth, establishing new enterprises and strengthening the existing ones. To attain these goals, a number of measures are offered. They are aimed at providing the necessary knowledge, technology and funding. For the second period in a row, significantly better conditions for developing entrepreneurship and innovation are created in Riga region than in the other regions, which even more will encourage the concentration of enterprises and production of innovative products in one region, unfavourably affecting the number of population and enterprises in the other regions, as well as

municipality revenues, thus reducing the socio-economic processes in the other territories.

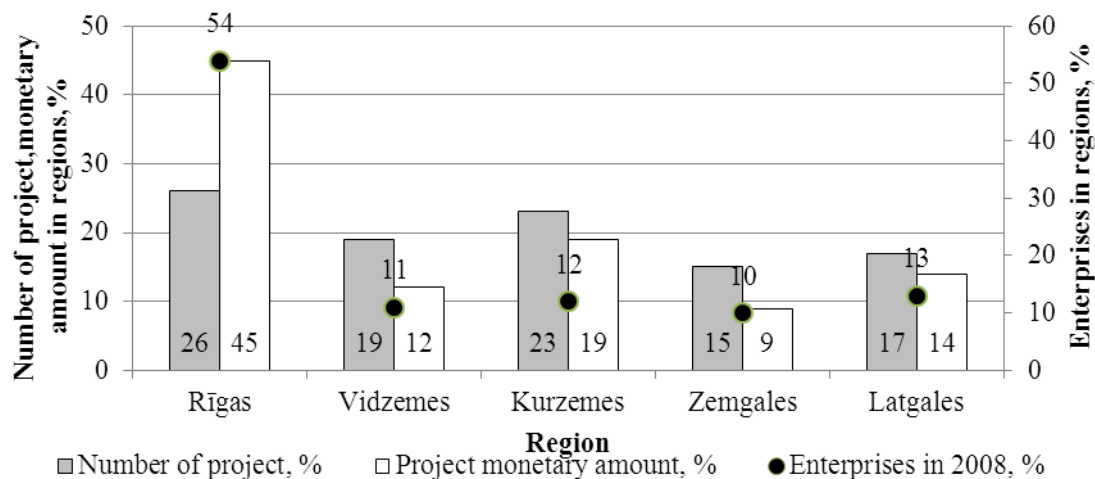
Source: author's calculations based on CFLA (2010), LIAA (2010), NVA (2010), VIAA (2010), SIF (2010), VRAA (2010), VEC (2010) data

Fig. 10. The structure of the distribution of the number of projects signed for the use of EU funds and financing in the regions of Latvia in Operational Programme 2 in the period 2007-2013 on 15/07/2010 and GDP in the regions, %.

The problem in the allocation of financing should be solved with regional programmes that would be designed, based on the economic development profiles of the regions and they would contain the required link with the available EU funds financing and financial coordination would be performed so that other regions outside Riga would have the opportunity to develop.

The goal of the third Operational programme “Infrastructure and Services” (see Fig. 11) is to develop the so strategically required infrastructure for business and the population without which it is impossible to think about any business activity in the region.

Riga region concentrates 54% of the total number of enterprises, which attract 45% of the Operational programme financing, creating significantly better conditions for entrepreneurship and for people. Use of financing in the other regions, if compared with Riga region, differs 2–5 times. According to the theoretical statements summarised in Chapter 1, it is more effective to aim financing to development of the social and economic infrastructure of the public sector because it creates the largest positive effect on the development of the territory, affecting favourably the GDP, the unemployment level, production activity and consumption (Balamoy, Saktiņa, Meyers, 2009). The author concludes that the financing used in Riga region will give a positive effect by even more strengthening the dominating position of this region in the economic development. According to the author, here as well the problem can be solved directing financing at the improvement of the infrastructure of regions.

Source: *author's calculations, based on CFLA (2010), LIDA (2010), SEA (2010), VIAA (2010), SIF (2010), VRAA (2010), VEC (2010) data*

Fig. 11. Structure of the distribution of the number of the signed agreements and financing for the use of EU funds in the regions of Latvia in Operational Programme 3 in the period 2007-2013 on 15/07/2010 and the structure of enterprises in the regions, %.

Comparing the average sizes of projects of all three Operational Programmes in the regions and in Latvia, it can be observed that they are different in some programmes. In Operational Programme 1 the largest financing is used in the region with the highest unemployment level but the average project size does not mean that unemployment will rapidly decrease in Latgale. Financing may not be sufficient enough to solve the unemployment problems of Latgale region.

The largest projects in Operational Programme 2 are planned in Kurzeme region, exceeding the average project size even 3 times. The author explains it with the developed business environment of Ventspils city, in which business incubators and business support centres successfully operate.

In Operational Programme 3 the largest projects are implemented in Riga region and the infrastructure of Riga region will improve even more significantly in comparison with the other regions, thus creating even more opportunities for entrepreneurs to concentrate their production facilities in Riga region.

EAFRD and EFF in 2007-2013

In the countryside of Latvia the basic occupation is agriculture and the country can be considered unique in economy as they produce resources for other industries to process. As a result of recession in 2009 many inhabitants of the countryside that in the “rich years” had left the small-scale agricultural production started it again selling their products for a significantly cheaper price, thus creating additional competition in the domestic market.

In 2007-2013 agriculture and fishery support measures were separated from the other funds (ESF, ERDF and the Cohesion Fund). Introduction of the funds happened with the help of separate programmes: EAFRD with RSS for 2007-2013,

EFF with Action Programme for the Introduction of Fishery Support for 2007-2013, using the division of RSS subregions for accounting the funds support.

Table 15

Paid EFF projects and their financing in RSS subregions in 2007-2013 on September 30, 2010

Indicators	EAFRD					EFF				
	Number of projects	Financing, mill. LVL	Structure, %	Average size of the project		Number of projects	Financing, mill. LVL	Structure, %	Average size of the project	
				thous. LVL	% against the average				thous. LVL	% against the average
Eastern Latgale	703	6.3	5	9.0	53	2	0.2	1	100	166
Southern Kurzeme	1162	11.9	9	10.2	61	138	5.6	22	40.6	68
Southern Latgale	850	8.8	7	10.4	61	0	0.0	0	0	0
Lielriga	597	9.7	8	16.2	96	52	4.6	18	88.5	147
Middle Latvia	798	8.6	7	10.8	64	3	0.0	0	0	0
Zemgale	613	17.7	14	28.9	171	2	0.2	1	100	166
North East	661	6.6	5	10.0	59	3	0.1	0	33.3	55
Northern Kurzeme	766	9.4	8	12.3	73	136	7.2	28	52.9	88
Northern Vidzeme	1230	12.8	10	10.4	62	48	1.4	5	29.2	49
RSS CA	95	34.3	27	361.1	2140	47	6.6	25	140	234
Total	7475	126.1	100	16.9	100	431	25.9	100	60.1	100

Source: author's designed, based on RSS (2010).

As Table 15 reveals, the centrally administered measures of EAFRD are smallest based on the number of projects, but the average project size significantly exceeds the ones implemented in subregions, which indicates that financing has been centrally invested in enterprises to increase value added for agricultural products and to support enterprises in production and development, to ensure the work of action groups, etc. Comparing the financing of EAFRD used in regions, the largest projects are implemented in Zemgale, which indicates that development of the farms in this region has been more successful than in other regions because the most spacious projects were implemented, which exceeds the average indicator by 171%.

The largest part of EFF is used in Northern Kurzeme, Southern Kurzeme and Lielriga regions. In the other regions the financing is smaller. Comparing the average project size of EFF in the regions, it can be concluded that centralised administrative measures are the largest because a significant part of financing has been allocated centrally to support the development of fishing production in the enterprises and to enhance new markets for the production.

The total EU funds financing in all periods together

Summarising the use of EU funds in the pre-accessions and the post-accession periods together, it is significant to compare the balance of the use of funds financing across the regions. The used funds financing had different accounting regions. The author of the present Ph.D. Thesis used territories of planning regions to compare the financing of ESF, ERDF and CF, but to compare the financing of EAGGF, FIFG, EAFRD and EFF the division of RSS subregions is used.

As data summarised in Table 16 reveal, in total in both periods together with ERDF, ESF, CF, Pre-Accession programmes PHARE, ISPA in Latvia in the middle of 2010 agreements on LVL 2524.3 mill. are signed and used, of which 68% of financing in the entire period is directed at national programmes and technical support, 32% are regions (LVL 813.7 mill.).

Distribution of EU funds in the planning regions does not coincide with the principles of regional development of either the EU or Latvia, or the theoretical statements. 49% of the funds financing is aimed at (without national programmes) the most developed region – Riga region and the used financing is three to five times larger than the other regions have used, which indicates to the fact that distribution of financing is uneven.

Table 16

EU funds financing in Latvia and its regions during 1992-2010

Regions	Pre-accession, mill.LVL		Post-accession, mill. LVL						Total	
	1992-2003	2000-2003	2004-2006		2007-2010					
	PHARE	ISPA	ERDF	ESF	ERDF	ESF	ERDF+ CF	mill.LVL	%	
Riga	3.86	53.9	140.5	27.4	46.1	28.7	100.7	401.2	16	
Vidzeme	0.97	2.4	28.4	3.5	7.9	0.7	27.9	71.8	3	
Kurzeme	1.57	12.3	29.1	4.4	26.4	42.7	42.4	118.9	4	
Zemgale	3.2	14.1	24.7	12.4	11.3	48.8	20.6	94.9	4	
Latgale	9	16	22.1	5.3	14.9	27.2	32.3	126.8	5	
National programmes and technical support (total in Latvia)	269.4	38.2	60.5		1342.5			1710.6	68	
Total	288	136.9	305.3	53	106.6	68.1	223.9	2524.3	100	
Overall total	424.9		358.3		1741.1			2524.3	100	
Structure, %	17		14		69			100	100	

Source: author's calculations based on CFLA (2010), LIAA (2010), NVA (2010), VIAA (2010), SIF (2010), VRAA (2010), VEC (2010) data, Assessment Report, 2008.

The goals of regional policy in the EU and Latvia are related with the use of funds financing in regions to level out the territorial development differences. Theoretically, development in the regions is possible if they attract financing preferring the development of infrastructure and social services. The analysed EU funds are directly related with the development of infrastructure, services, innovation, entrepreneurship, human resources. According to the theoretical statements and regional policy principles, the funds financing should be aimed at less developed territories, but this has not happened in Latvia.

Information about the used EU funds financing in agriculture and fishery industry in RSS subregions is summarised in Table 17. In the pre-accession and in the post-accession periods financing to agriculture and fishery in SRR subregions is LVL 290 mill.

From 2000 till 2010 the largest EU funds financing to agriculture and fishery – 28% - (see Table 17) has been aimed at centrally administered measures. The next significant financing is to Lielrīga region, where enterprises have used 11% of financing. Distribution of financing indicates to a similar tendency that can be observed in the distribution between the SPD, SSFD programme support funds. Territories of subregions and planning regions differ but Lielrīga region comprises part of Rīga planning territory and its agriculture sector also indicates to concentration of financing in the place that is economically stronger than territories of the other regions. Similar distribution of financing can be observed Southern Kurzeme, Zemgale and Northern Kurzeme subregions – 10% in each, which allows concluding that in these subregions strong farms are concentrated, which have used financing if compared with Lielrīga region, it is only by 1% smaller. In ten other regions financing is from 4-9%.

Table 17

EU funds financing to agriculture and fishery from 2000 till 2010, mill. LVL

Structural unit	Financing, mill. LVL						Structure, %
	SAPARD	ELVGF (guidance part)	ZVFI	ELFLA	EZF	Total	
Eastern Latgale	8.3	2	0.01	6.3	0.2	16.8	6
Southern Kurzeme	3.9	5.2	3.55	11.9	5.6	30.2	10
Southern Latgale	2.8	4.3	0.02	8.8	0.0	15.9	5
Lielrīga	8.1	7.7	1.2	9.7	4.6	31.3	11
Middle Latvia	6.5	5.0	0.04	8.6	0.0	20.1	7
Zemgale	2.8	7.1	0.02	17.7	0.2	27.8	10
North East	1.6	2.9	0	6.6	0.1	11.2	4
Northern Kurzeme	1.4	7.1	3.98	9.4	7.2	29.1	10
Northern Vidzeme	1.3	7.8	1.64	12.8	1.4	24.9	9
Central administration	16.4	18.2	7.13	34.3	6.6	82.6	28
Total	53.1	67.3	17.6	126.1	25.9	290.0	100
Structure, %	18	23	6	44	9	100	-

Source: SAPARD, 2007, unpublished RSS information (2009), RSS (2010).

As I. Pilvere (2007) concluded in her research “Results of the Use of EU Funds in Agriculture”, the used funds financing in agriculture has facilitated its development, the value of the produced yield has increased 2.7 times, net farm revenue has increased 4 times. Whereas K. Špoģis and A. Radžele (2007) have concluded that funds financing has been concentrated in the most active territories of the regions and in the strongest farms. These statements of the researchers coincide the results of the research of the author of the present Ph.D. Thesis.

4.3. Evaluation of the use of EU funds

Several methods will be applied to evaluate the use of EU funds:

- funds financing used in the regions in different periods is analysed calculating per 1000 inhabitants, 1000 enterprises, 1000 (LVL) GDP;
- financial indicators (the most important indicators in annual reports) of the commercial enterprises in Zemgale, which used EU funds financing in 2004-2006, has been evaluated: relations between characteristics applying the correlation coefficients have been determined, regression analysis was performed;
- in the evaluation of EU funds financing during the pre-accession period and in 2007-2013 problems are caused by the distribution of financing in RSS subregions, which does not correspond to either statistical or planning regions. Therefore, when comparing the use of EU funds financing in agriculture, the total indicator of all regions will be used, which will be compared with the total statistical indicators in Latvia.

Table 18

Evaluation of EU funds and programmes in Latvia and its regions

Indicator	Region					Average in regions	Average in Latvia
	Riga	Vidzeme	Kurzeme	Zemgale	Latgale		
Per 1000 inhabitants, thous. LVL							
Year 1992-2003	53	14	45	62	69	51	184
Year 2004-2006	153	160	112	124	69	129	156
Year 2007-2010	160	183	238	136	248	181	181
Year 1992-2010	365	359	396	316	423	370	537
Per 1000 enterprises, thous. LVL							
Year 1992-2003	1070	241	1067	1 442	1 786	1 096	3 971
Year 2004-2006	2 587	2 185	2 030	2 613	1 661	2 350	2 828
Year 2007-2010	2 431	2 450	4 133	2 866	4 276	2 929	2 929
Year 1992-2010	5 556	4 817	6 871	6 683	7 287	5 982	8 688
Per 1000 (LVL) GDP, LVL							
Year 1992-2003	11	7	16	36	46	16	29
Year 2004-2006	22	44	29	46	33	27	32
Year 2007-2010	16	34	42	33	55	25	25
Year 1992-2010	37	67	70	77	93	50	73

Source: author's calculations

Comparing the effectiveness of introducing EU funds and programme financing, based on the calculation presented in table 18, it can be concluded that:

In the period of 1992-1993 in total in PHARE and ISPA programmes the smallest financing is in Vidzeme region per 1000 inhabitants, which differs for the average in the regions 3.6 times, in Latgale region it is 5 times smaller. Indicators of the other regions are more balanced. A similar situation can be observed in the distribution of financing per 1000 enterprises, where the financing used in Vidzeme region differs significantly from the region's average and the indicators of other regions by five to seven times, which will create differences in the business environment and will not facilitate equal competitive circumstances in the entire territory of the country. The

situation is similar regarding distribution of financing per 1000 (LVL) GDP. The used financing is smaller in the regions where GDP creation is to be enhanced than it is in the territory where the development indicators are higher and this indicates that the use of PHARE and ISPA programmes was not coordinated based on the needs of the regions.

In 2004-2006 per 1000 inhabitants Latgale region, which has the lowest development level, has used financing which corresponds to only 53% of the average of the regions and it indicates that the proportion of the number of population was not taken into consideration when allocating financing. Riga region, where 49% of the population of Latvia is concentrated used the same financing that less developed regions did, which will even more increase moving of the population to Riga region, enhancing the other regions becoming less populated. In the distribution of financing *per 1000 inhabitants* deviations from the average indicator of the region have been observed – in Latgale, Kurzeme and Vidzeme regions. *Per 1000 (LVL) GDP* in the economically strongest Riga region with less EU funds financing than in other regions 68% of the total has been produced. Correlations indicate to the existence of Riga region as the economically most developed one, which in the future will even more increase the regional differences.

In 2007-2010 per 1000 inhabitants financing in Zemgale region is 75% of the region average, which indicates that the number of population was not taken into consideration when distributing financing. *Per 1000 enterprises* financing to Vidzeme and Zemgale enterprises is smaller than the region average. *Per 1000 (LVL) GDP* the increase of the differences of Riga region is observed. 64% of financing is used in the period but in 67% of the total GDP of Latvia is produced in Riga region in 2008. The economic force of Riga region the author of the present Ph.D. Thesis would explain with the result of financing of EU funds of the pre-accession period and the period 2004-2006. Entrepreneurs of Riga region have worked about twice more effectively than entrepreneurs in the other regions because higher GDP indicators have been reached with less EU funds financing.

In 1992-2010 the EU funds financing has been aimed at the entire territory of Latvia, not distinguishing regional peculiarities and needs. Calculations per 1000 inhabitants, 1000 enterprises, 1000 (LVL) GDP in Latvia exceed the average financing used in the regions, which reveals the little significance or regional territories. Distribution of financing among the regions per 1000 inhabitants and 1000 enterprises the results are similar, but per 1000 (LVL) GDP the effectiveness of the use of EU funds is higher in Riga region and the lowest in Latgale. Distribution of EU funds financing by GDP in the regions reveals inefficient manufacturing, low productivity, low work efficiency in all regions but Riga. In the 18 year period economic problems of the regions were very little solved. Use of EU funds approves that it has facilitated the overall development of the country at the expense of one region. The uneven distribution of financing has caused development differences in the regions since 1992, creating more favourable condition for the development of one region – Riga region. The other regions have used significantly

less financing, which has created significantly slower development rates and during this time period regional differences have increased.

In the pre-accession and the post-accession period the financing in RSS subregions for the analysed EU funds in agriculture and fishery sector is 290 mill.

Table 19

Financing of EU funds for agriculture and fishery sector in Latvia in the period of 2000-2013 on September 30, 2010

Fund	Per 1000 inhabitants, thous. LVL	Per 1000 enterprises, thous. LVL	Per 1000 GDP, LVL
SAPARD (2000-2006)	23	496	4
EAGGF (guidance part) (2004-2006)	29	531	6
FIFG (2004-2006)	8	139	2
Total in 2004-2006	37	670	8
EAFRD (2007-2013)	57	927	8
EFF (2007-2013)	12	190	2
Total in 2007-2013	69	1118	9
Total	132	2132	18

Source: author's calculations

Assessing the use of SAPARD, EAGGF, FIFG, EAFRD, EFF in Latvia, based on the calculations presented in Table 19, the author of the present Ph.D. Thesis concludes that 132 thous. Lats have been invested *per 1000 inhabitants* in agriculture and fishery sectors from 2000 till 2010, which is four times less than the investment from other funds, but it has to be taken into consideration that financing is allocated to the development of two sectors and the enterprises operating in these sectors are located outside Riga and are to be considered as the economic basis of regional economics. The financing used *per 1000 enterprises* from 2000 till 2010 in Latvia, when compared with other funds, is four times less on average in Latvia, but for financing two sectors it is significant. *Per 1000 (LVL) GDP* EU funds financing used in Latvia in all periods is four times smaller when compared to other funds. The planned financing has increased significantly but only the used financing is analysed, as well as GDP has reduced in Latvia since 2008 due to the global recession. However, in comparison with SAPARD programme financing, financing has increased twice in the post-accession period.

From 2000 financing of both agriculture and fishery sector has increased up to two times in every period, which should be evaluated as a significant factor to facilitate the development of these sectors in the regions and to reduce differences, but the problems in the regions are related with the effective use of financing in ten enterprises. Theoretically EU funds are an instrument providing balance and according to theoretical statements, the development of the regional territory depends on the capability of the enterprise to operate effectively. According to the author of the present Ph.D. Thesis, improvement of the situation can be achieved if regional programmes, regional economic profiles and EU funds financing would operate together as one and regions would have a decentralised approach to the use of EU funds. If the centralised model for the use of EU funds financing does not

change, in the future it will cause even more significant regional differences, which will increase with every year.

In the further part of the research the author assessed the financial indicators (the most significant indicators from annual reports) of enterprises of Zemgale region, of enterprises which have used the support of EU funds in the period of 2004-2006. Zemgale region was selected based on subjective reasons, as well as facing problems to obtain indicators of annual report from “Lursoft” database about all enterprises of Latvia that have used EU funds financing. Zemgale region was selected based on the random selection principle out of five planning regions, choosing financial indicators of the enterprises of one region for a more profound analysis within the framework of Priority 2 and 4 of EU structural funds in 2004-2006.

The database “Lursoft” was used for the analysis of financial indicators of the enterprises of Zemgale region. “Lursoft” Ltd., in cooperation with the Enterprise Register of the Republic of Latvia offers a wide database about all enterprises, entrepreneurial societies, commercial societies, public organisations a.o. legal entities registered in Latvia. The database is legally justified, based on the original documents of the enterprise and is updated when changes are registered. For the research deviation not to exceed 5%, the author of the present Ph.D. Thesis applied the sample sizes defined in statistical practice to a particular size general sample, in which it is defined that the sample size should contain at least 222 participants. In the research in total for both priorities 304 enterprises were selected. Samples were obtained in a form of series or clusters (Kristapsone, 2008). Sample units were joined in small groups, unified industries. The obtained data offered the opportunity to characterise the impact of EU structural funds on the financial indicators in the period of 2004-2008. Then calculation of the statistical means was performed, their characteristic measurement is 1 Lats. The number of employees is expressed in natural measurement units but, taking into account the method of calculating the average number of employees defined in the Law on Annual Report, dividing the average values of the number of employees indicator on the annual report, the result is mathematically expressed by one decimal after the whole number. For particular enterprises the average calculations were performed about one, two, three, four or five year periods when the enterprise received support of EU structural funds. The enterprises that have used financing of Priority 2 and 4 are considered as large samples.

Using Kolmogorov – Smirnov’s method, it was observed that empirical distribution does not correspond to normal distribution on any of the characteristics, all the significance levels are $\alpha < 0.05$, which indicates to a significant difference between the existence of empirical and normal distribution. If empirical data do not correspond to normal distribution, the non-parametrical method will be applied to determining correlations between the characteristics, using Spearman’s correlation coefficient and regression analysis. To evaluate if the correlation coefficient is valid for the population, the table of critical margins of Spearman’s correlation coefficient is used (Kristapsone, 2008).

In the result data are obtained that present statistically significant correlation between the EU funds financing and changes in the financial indicators of the enterprise. Balance indicators: total intangible investment, total assets, total long-term financial investment, total accruals, total debtors, cash (total), total current assets, assets balance, owners' equity, *loans from credit institutions, other loans*, total long-term creditors, *other revenue, revenues of future periods, total short-term creditors, creditors (total)*, balance of liabilities indicate that correlation is positive when the EU funds financing increases and the values of the annual report indicators of the respective years increases. Correlation between the number of employees, net turnover and gross profit or loss is also positive, which indicates that when the EU funds financing increases, the respective indicators increase statistically significantly. However, the production costs of goods sold and EU funds financing relation is statistically significant but the correlation is negative, which means that when funds financing increases, the production costs have a tendency to decrease. The used financing of EU funds has not affected the profit indicators of the annual reporting period of the enterprises.

Applying the regression analysis tools elasticity coefficients were calculated based on the results linear, logarithmic functions, which would characterise the changes of the dependable variable (annual report positions) at the changes of EU (independent variable) structural funds by 1% (Шелобаев, 2000). Based on the calculations, it can be concluded that if the EU funds financing used by the enterprise increased by 10%, an even increase within ten margins of the coefficient 4.6-8.1 would be observed during the increase period in the following annual report positions: total long-term financial investment, other loans, revenues of future periods, total long-term liabilities; in the other annual report positions the elasticity coefficients are very small, within the margins of 0.0005-0.001, expressed with logarithmic relations and indicate a gradual decline in the changes of the annual report positions over an unlimited, slow period; if the financing stayed at the previous level or increased by 50% and 100%, the impact would be similar to the above described.

5. ELABORATION OF THE USE OF EU FUNDS FINANCING

The chapter comprises 18 pages, 3 tables, 13 figures.

The goal of the research reflected in the chapter is to clarify experts' opinion about the factors affecting the use of EU funds and the need for elaborating their use, to develop recommendations for the elaboration of the use of EU funds in the regions for their even and sustainable development. The author has applied the hierarchy analysis method to achieve the goal.

5.1. Hierarchy analysis in decision making in the use of EU funds financing

To find out the opportunities for the elaboration of the EU funds, the author applied the *Analytic Hierarchy Process*, which allows systematising the information obtained during the research to determine the optimal solution for the use of EU funds.

Table 20

Assessment criteria groups applicable to the elaboration of the use of EU funds

Elaboration of the use of EU funds				
State interests	Regional interests	Municipality interests	Entrepreneurs' interests	Population interests
Balanced development of the regions	Socio-economic development of the region	Balanced development of the territory	Technology development	Workplaces
Balanced industry development	Attracting investment	Development of business environment	Improving productivity	Infrastructure development
Entrepreneurship development	Maintaining and attracting population	Providing workplaces	Effective use of resources	Social services
Human resource development	Developing attractive cultural environment	Tax revenues	Increasing production quality	Availability of education, culture, sports
Infrastructure, service development		Development of social services	Receiving funds support	Improvement of life conditions
Effective support administration		Balanced use of natural resources		
Alternatives				
Allocating financing based on the priority fields/industries defined in the country	Allocating financing according to the regional development indices	Allocating financing in municipalities according to the defined criteria	Allocating the integrated financing	Maintaining the present situation

Source: author's construction based on *Valsts administratīvi reģionālā...*, 1999, *Rivža*, 1999, *Ramute*, 2008

Theoretically it has been clarified that the most important factors of the use of EU funds are education, investment, increase of the number of population, planning the resources of inter-territorial resources or regional policy, which agrees with the goals of EU regional policy that supports the development of knowledge-based economy. According to the author of the present Ph.D. Thesis, Latvia possesses the necessary factors for regional development but purposeful application of these factors is necessary.

Based on the factors affecting regional development clarified in the research, a hierarchy analysis model was developed to determine which of the factors determining regional development are the most significant ones in facilitating

regional development and exactly which alternative in the use of EU funds may leave the largest effect on the regional development processes.

“Elaboration of the use of EU funds” was selected as the highest aim of the hierarchy analysis method (see Table 20); the aim is based on Level 2 criteria groups.

Support types for the use of EU funds are grouped at Level 3; grouping was performed based on the logical criteria of the variants of the funds use. Alternatives of the use of EU funds financing are created at Level 4, which has to be evaluated against the criteria of Level 2 and Level 3. The five offered alternative models for the use of EU funds comprise various opportunities for the regions – starting from absolute independence in using EU funds and finishing with absolute integration at the national level.

The first alternative – use of financing according to the priority fields/industries defined in the country. Characteristics of the alternative: priority fields/industries are defined according to the long-term strategic development documents of the country and EU funds financing is concentrated in these fields/industries.

The second alternative – use of financing according to the regional development indices, which is characterised by: regions with a lower development index receive larger EU funds financing for levelling the development differences.

Theoretical statements of economics researchers indicate to the role of the region in the overall development of the country, which is related with the operation of the region as an independent legal organisation, with its own particular budget and specific functions. From the theoretical perspective, analysis of the social and economic processes in the region is on the basis of regional management, in which the evaluation of the production forces is the most important issue, which offers the possibility to determine the specialisation of the region or its economic profile on which the economic development of the region is based and which in turn is the basis of the welfare of the region. Based on the economic profiles determined in the regions, the fields/industries are determined for the problems of which EU funds financing may be used.

A similar opinion is described in the “PKC”, Ltd. Study about the impact of EU funds on the regional development in Latvia from 2004-2006. The study indicates to the unclear status of a planning region, insufficient amount of resources that precludes obtaining land for pre-financing projects to ensure co-financing for projects, as well as lack of interest on municipality part to co-finance regional institutions, therefore regions with a lower development level have to attract larger EU funds financing.

The third alternative – use of financing in municipalities according to the defined criteria that are characterised by: EU funds are used in municipalities based on particular criteria: dynamics of the changes in the number of population, tax revenues, number of enterprises and other.

Municipalities define priority fields and industries for the use of funds financing. For municipalities that have small tax revenues EU funds is the only

opportunity to develop a favourable infrastructure for entrepreneurs in their territories.

The fourth alternative – integrated use of EU funds financing, which takes place for part according to the priority support fields/industries defined in the country, for another part – according to the regional development indices, for another part – according to the municipality developed funds allocation criteria.

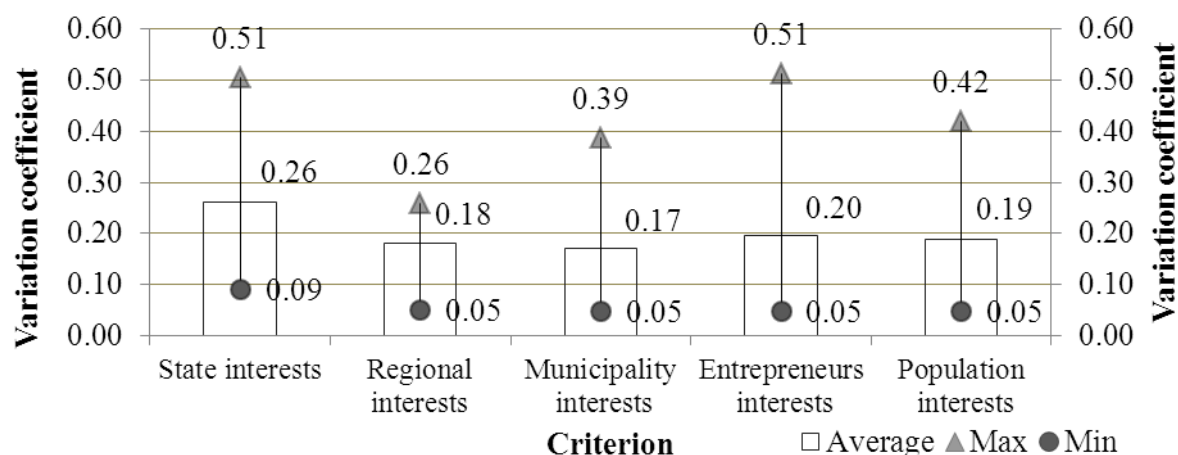
The fifth alternative – maintaining the present situation, for which it is typical that priorities are divided between particular ministries, planning of the use of funds, developing documents is at the level of the respective ministry, each ministry has its own agency for introducing the funds. There are significant differences between the ministries regarding the requirements for the use of funds, there are very many support activities and measures, which are fragmented, the funds financing is allocated to solving short-term problems and does not allow concentrating financing for long-term development of the country.

Experts were:

- Deputy State Secretary, Ministry of Finance, Republic of Latvia, manager of the Leading Institution of EU structural funds and Cohesion Fund, who makes decisions about EU funds from their planning to evaluation level;
- Deputy of the 9th Saeima, former Minister of Education and Science, Latvian economist, professor at LUA, academician of LAS and politician, member of Farmers' Society of Latvia. During the 9th Saeima important laws regarding the use of EU funds were adopted;
- State Secretary of the Ministry of Regional Development and Local Government. The Ministry is Level 1 intermediary institution under the guidance of which the use of EU funds takes place in the regions;
- Specialist from the Project Department of Zemgale planning region. The Project Department of the planning region administration develops, manages and coordinates projects and uses funds financing for regional development;
- Manager of the Municipality Project Department of Jelgava Territory. The Project Department develops, manages and coordinates projects for the development of the territory;
- Board Chair of the enterprise "Ziedi P", Ltd. The enterprise has business on ~2700 ha of land in Zemgale region, has been actively involved in the use of EU funds since 2002. Until September 2010 it has implemented 12 projects, in total the public financing of LVL 856 430 has been used, incl. SAPARD programme (in 2002-2004) – 6 projects, structural funds (in 2004-2008) – 3 projects, EARDF (in 2007-2010) – 3 projects;
- Board Chair of Bauska territory enterprise "Bauskas alus", Ltd. The brewery "Bauskas alus" was founded in 1981. The enterprise has been continuously upgrading and works on the improvement of the product quality to provide consumers with the highest quality products. In the period 2004-2006 the enterprise used LVL 249 484 from the public financing of EU funds. The

- An inhabitant of Zemgale region. Workplace SC “Latvijas valsts ceļi” quarry “Akmenscūciņas” – worker. Has not used EU funds financing, has expressed and opinion about the need to use EU funds in the regions.

The interview with the experts was held in May, 2010.

Source: author's designed, based on the results of experts' evaluation, 2010

Fig. 12. Experts' evaluation, comparing elaboration of EU funds introduction Level 2 criteria groups.

Comparing the coordinates of the evaluation priority vectors of the variants of criteria groups, experts unanimously admitted that in the elaboration of the use of EU funds the most important issue (see Fig. 12) is to ensure the interests of the country and the region (0.26) to use the EU funds financing for regional development. Experts value the significance of entrepreneurs' interest in the use of EU funds financing lower (0.20), but, according to the experts, inhabitants' interest (0.19) and region's interest (0.18) group criteria have a much lower impact on the use of EU funds for regional development.

In the country's interest group experts have assigned the highest significance to the need to direct the use of EU funds financing to facilitating the entrepreneurial activity (0.22). Balanced development of the region (0.21) and development of infrastructure, services (0.21) have been evaluated only by one value lower by the experts.

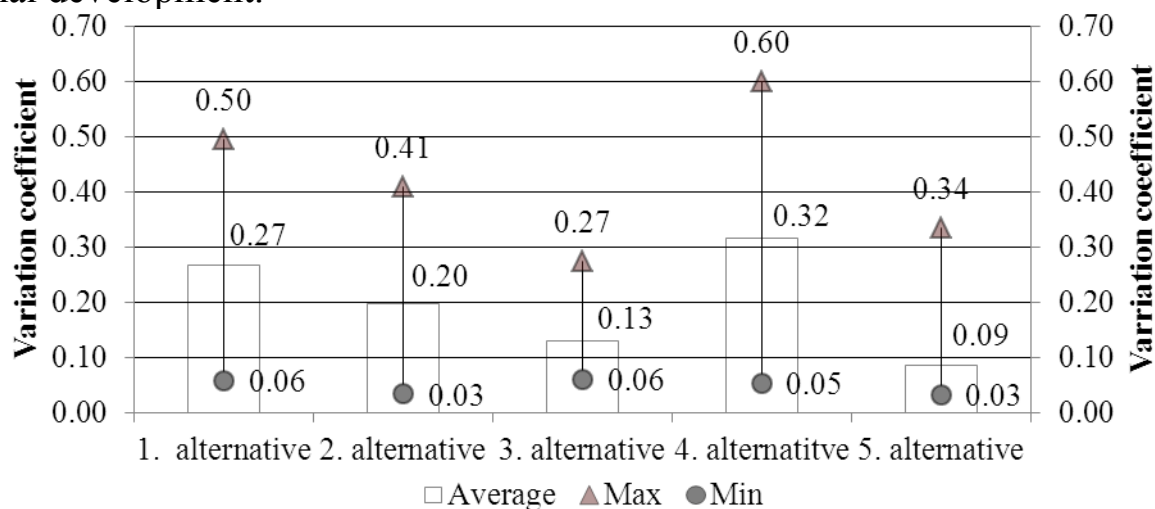
In the regions' interest group experts consider attracting investment to the region (0.40), which is EU funds financing, the most significant measure. The next comes the need to maintain the exiting number of the population and the opportunity to attract new inhabitants to the regions (0.27).

In the municipalities' interest group experts convincingly indicate that is most significant to balance development in the territories (0.25) to avoid discrimination of particular territories. Next in the significance are providing work places (0.22) and development of a business environment (0.20).

In the entrepreneurs' interest group experts consider improving productivity (0.29) most important, which is followed by technology development (0.24) and increasing the production quality (0.20).

In the inhabitants' interest group experts have assigned the highest evaluation to the need for work places (0.38), then comes development of the infrastructure (0.22).

When the criteria groups for the use of EU funds were evaluated, experts evaluated Level 4 alternatives with each of the 26 criteria, in the result indicating to that alternative for the use of EU funds that could be the most optimal for facilitating regional development.

Source: author's designed, based on the results of experts' evaluation, 2010

Fig. 13. Experts' evaluation about the alternatives for the elaboration of the use of EU funds.

As Figure 13 presents, the need to apply the integrated use of financing alternative has gained the highest significance (0.32), but experts' opinion was rather inhomogeneous (variation coefficient 60%). The next most important alternative is use of financing according to the priority fields/industries defined in the country (0.27) and the answers vary within the 54% margins.

In total, the hierarchy analysis method offers a convincing answer that at present the use of EU funds is necessary in the regions of Latvia for the country to be able to develop, to compete at the global market and to continue successfully integrating in the EU. To achieve the goals of the country's interests, it is necessary to develop entrepreneurship and to provide the infrastructure necessary for entrepreneurship.

To ensure regions' interests, attracting investment to the development of the territory is the most necessary activity. Entrepreneurs should improve the productivity of production and service provision with the help of EU funds financing, which would allow competing in the global market. Attraction of the region as a place of residence to the inhabitants is related with workplaces, which is directly related to entrepreneurship, investment and infrastructure.

According to the experts' evaluation, the current centralised model of the use of EU funds financing has not been of full value and has not given the expected result in levelling the development levels of the regions. According to the experts, the

most optimal alternative in using the EU funds financing would be the *integrated EU funds use model*, which could best solve the interests of the country, regions, municipalities, entrepreneurs, inhabitants and would facilitate economic processes in the regions.

5.2. Recommendations for the elaboration of the use of EU funds financing

Analysing research statements and opinions of the various authors, taking into account the findings of the present Ph.D. Thesis, it can be observed that there are two alternatives for the use of ERDF, ESF, EAFRD, EFF, and CF that would facilitate the reduction of regional differences. One of the alternatives – use of the integrated financing and availability of the EU funds financing.

The research of various authors and the evaluation of the impact of EU funds on regional development during 2004-2006 (2008) state that there is an uneven distribution of EU funds financing between the planning regions of Latvia. The calculations presented in Chapter 4 of the present Ph.D. Thesis approve that the economically strongest region has attracted the largest part of financing.

The current system of the use of EU funds, which is based on the less developed territory principle anticipates up to 60% national financing from the state budget to less developed territories. But this support mechanism has not been sufficient to reduce regional differences.

The use of EU funds in the period 2007-2013 in Latvia takes place through open project tenders and limited project proposal selection principles. The limited project proposal selection principles are the same that were determined for national programmes in the period 2004-2006. The author of the present Ph.D. Thesis offers to introduce a project introduction form – regional programmes in the next period 2014-2020. Calculating the benefits of the planning regions when using regional programmes, the author uses the types and volumes of the financing of 2007-2013.

In the period 2007-2013 (see Table 21), in the use of financing of EU funds: ERDF, ESF, CF, it is planned to introduce 79% of the total planned financing with the limited project proposal type in the entire territory of Latvia, 21% is planned to be introduced through open project tenders (VSID, 2007). The total available ERDF, ESF, CF financing is LVL 3 184 mill. According to the author of the present Ph.D. Thesis, the type of introduction of the distribution of financing should be as follows: 35% would be introduced with the limited project proposal type, 30% - with the open project tenders and 35% of the EU funds financing would be directed to regional programmes. Regions would plan and acquire this part of financing according to the decentralisation principle, taking into consideration the strategic planning documents of the territory, the developed economic profiles and the needs during the entire planning period.

Table 21

ERDF, ESF, CF signed agreements in the regions and the potential distribution of financing in the regional programmes on July 30, 2010

Indicators	Region					Total
	Riga	Vidzeme	Kurzeme	Zemgale	Latgale	
Existing signed project agreements in the regions, mill. LVL	175.5	36.6	71.5	40.4	74.5	398.6
Structure, %	44	9	18	10	19	100
<i>Anticipated 35% of the signed agreements</i>						
Regional programmes according to the existing % distribution, mill. LVL	243.8	54.8	109.6	60.9	115.8	609.4
In comparison with the existing signed agreements in the regions, %	139	149	153	150	155	153
<i>Even distribution of the regional programme financing</i>						
Regional programmes according to the equality principle, mill.LVL	121.8	121.8	121.8	121.8	121.8	609.4
Structure, %	20	20	20	20	20	100
In comparison with the existing signed agreements in the regions, %	69	332	70	301	163	153
According to the number of population*, mill. LVL	294.8	63.7	81.9	76.4	92.6	609.4
Structure, %	48	10	14	13	15	100
In comparison with the existing signed agreements in the regions, %	167	174	114	189	124	153
According to the size of the territory**, milj.LVL	98.3	143.6	129.5	101.1	136.9	609.4
Structure, %	16	24	21	17	22	100
In comparison with the existing signed agreements in the regions, %	56	392	181	250	184	153

*-number of population on 2009, **- size of the territory on 2009

Source: author's designed, based on the MoF, 2010; CFCA, 2010, LIDA, 2010; SEA, 2010; SIDA, 2010; SIF, 2010; SRDA, 2010; HEC, 2010 data.

Until July 30, 2010, in total in Latvia ERDF, ESF, CF agreements on the use of financing were signed for LVL 1 741.1 mill. On July 15, 2010 agreements that were directly aimed at regional development were signed for LVL 398.6 mill., which is 23% of the total amount of the signed agreements. According to the author of the present Ph.D. Thesis, if for regional programmes it were in the amount of 35% of the total, then the sum would be LVL 609.4 mill or regions would have additional LVL 210.8 mill. available.

According to the author of the present Ph.D. Thesis, if regional programmes had 35% of the total planned ERDF, ESF, CF financing in 2007-2013, then the sum would be LVL 1 114 mill., or the regions would have additional LVL 445.7 mill. Available. The potential distribution of financing of regional programmes and benefits of the regions are presented in Table 21. It is necessary to look for a total of several indicators, based on which to distribute EU funds financing in regional programmes to evaluate both the present development of the respective region and opportunities for the development of the region over a longer period of time.

MAIN CONCLUSIONS

1. In EU Member States funds financing is used for regional development because in free market economy it is impossible to reduce regional differences based on the internal resources of the regions.
 - 1.1. In the theory of economics, regions are defined based on their various characteristics, the content of which depends on their use. EU regions are characterised by their political characteristics that have a different political form and democratic will. In Latvia the division of regions according to their characteristics is fragmented and different, which precludes performing a unified accounting of the use of EU funds. In the planning regions social and economic processes should be regulated and managed. The use of EU funds in the regions requires purposeful centralised and decentralised planning and the implementation results depend on a purposefully managed regional policy.
 - 1.2. In the evolution of regional development and balance theories in the 21st century the role of technological progress and innovation has increased, which more and more significantly affects the economic processes happening in the regions. The theory of economics offers the most optimal solutions for the use of EU funds financing to improve the competitiveness of the regions by developing the infrastructure, innovations, clusters, knowledge-based economics, using financial resources evenly across the entire territory of the country and in addition facilitating the development of underdeveloped regions.
 - 1.3. Regional policy is an instrument for providing balance in the regions, with the help of corresponding administrative and institutional regulation. Several EU funds and programmes are used to implement EU regional policy, which ensure the socio-economic development. The author of the present Ph.D. Thesis compares EU funds to the category of Financial funds because their characteristics indicated in the theory most precisely correspond to the essence of EU funds. EU funds are developed to ensure the supply and demand or balance relationships in the regions, to solve the problems with limited resources. Structural funds are meant for structural changes in particular industries, regions or their combinations.
 - 1.4. The use of EU funds financing has particular goals and directions which enhance development in the regions and level out differences. From 2004 no regional development programmes were observed in Latvia, different industry strategic development documents are not agreed with regional development programmes, the use of EU funds is planned at the national level and is not linked with regional development programmes.
2. It is necessary to regulate the use of EU funds in the Member States to provide the most effective use of financing in the priority fields and regions.

- 2.1. The normative and institutional regulation of EU funds has its peculiarities; their use is dominated by a historically developed set of documents that mark the directions and tendencies of the development of regional policy and funds. Based on the EU primary legislation, the joining of the national business of countries in a single regional economics takes place, the developed various support funds facilitate regions getting closer and ensure their consolidation. EU funds financing for the Member States is calculated based on the criteria worked in the secondary legislation – regulations. Criteria are developed based on the common development level of the Member State, not on the situation in the regions. Every Member State independently plans the use of EU funds in the country and its regions. The institutional basis of EU funds is developed by the EU Council, EU Parliament, EU Commission, which determine the EU funds financing to the Member States, the direction of the funds, programmes and the priorities to be implemented.
- 2.2. The normative regulation of EU funds in Latvia is provided by EU regulations and national laws and regulations. In Latvia the centrally developed programmes for the use of EU funds do not provide directing financing to decentralised use in the regions. However, it is necessary to allocate a certain part of EU funds financing to financing regional programmes of the Member States distributing financing in the regions, based on their development indicators. The institutional system of EU funds in Latvia is developed as provided by normative documents but it is fragmented, forked and creates different demands for the introduction of EU funds projects. The EU funds information system does not reflect the use of EU funds financing by regions because every institution administering EU funds has its own project accounting information system and the Management information system designed by the Ministry of Finance is developed separately.
3. Economic and social differences in EU regions are significant. For EU funds to create beneficial changes in the development of the Member States, solidarity following distribution of funds between them is necessary. EU Member States that accessed the EU in 2004 and 2007 have not agreed the development priorities with the goals determined for the use of the financing of structural funds because the long-term contribution of investment is not evaluated but short-term problems are solved.
 - 3.1. Summarising and comparing data about the EU funds financing in the Member States, it is possible to distinguish two similar groups – EU 12 “new” and EU 15 “old” Member States, the differences of the development level of which are significant. In the period of 2000-2006, 92% of the total funds financing was planned for EU 15 and 8% for EU 12. In the period of 2007-2013 for EU 15 it is 45% and for EU 12 – 55%. Comparing the impact of EU funds financing on the economic indicators, close correlation was

- 3.2. Latvia has used EU funds and programmes since 1992. Until 2013, through ESFM ERDF, CF, EAGGF, FIG, EAFRD, EFF and ISPA, SAPARD programmes LVL 5.9 billion will be available to Latvia. In Latvia the EU funds financing has facilitated the overall development. A more rapid acquisition of EU funds is precluded by recession, insufficient co-financing of the state budget and the slow operation of the responsible institutions.
4. In the period of 1992-2010, 18% or LVL 1.1 billion of the total already used and planned financing from EU funds and programmes in Latvia has been used.
 - 4.1. Significant social and economic differences between regions can still be observed in Latvia. Comparing the statistical, planning and RSS region territories, it can be concluded that it is impossible to compare the investment between regions in the evaluation of the use of EU funds due to the different division of regions; planning regions are comparatively homogeneous in the area of their territory, but the number of population, the population density, the number of enterprises, the created GDP, which is concentrated in one region, Riga planning region, are different.
 - 4.2. The cause for the differences of the economic indicators in the regions is the uneven distribution of EU funds financing. In all periods it is observed that a significant part EU funds financing (46%-49%) is concentrated in Riga region, thus enhancing its development and increasing the differences with the other regions.
 - 4.3. EU funds financing has affected the social and economic indicators in the regions. Comparing the used EU funds financing per inhabitant, the number of enterprises in the regions, its distribution is uneven. However, financing per the created GDP in the economically strongest Riga region is used three times more effectively than in the other regions.
 - 4.4. EU funds have affected the financial indicators (the most significant indicators in annual reports) of the enterprises of Zemgale region and have facilitated the increase of the average indicators of the positions of the annual report, the production costs have decreased in the enterprises, the work efficiency and effectiveness has increased. No impact on the profit indicators of the year was observed.
5. The use of EU funds financing in Latvia has facilitated the overall development of the country, but this development happens at the expense of one region – Riga region. To reduce the development differences in the other planning regions it is necessary to elaborate the current system for the use of EU funds financing observing the priorities in the planning regions.
 - 5.1. Based on the findings of the hierarchy analysis and experts' evaluation, it is especially important to ensure the overall country's development interests, to direct EU funds financing in the regions to facilitate the development of

5.2. To ensure a balanced development in the regions, it is necessary to use EU funds financing evenly across the entire territory of the country enhancing less developed regions. The current centralised model of the use of EU funds does not provide for directing the EU funds financing to the regions to decentralised solving of their development problems. Calculations and the summarised findings indicate that the author's offered model for the use of EU funds in the regional programmes is the most appropriate way to facilitate growth in the regions and reduce their development differences.

PROBLEMS AND THEIR SOLUTIONS

Problem 1

The various accounting of the use of EU funds financing in the state institutions of Latvia and information storage about different and incomparable regions hampers their evaluation and effective further programming.

Problem solution

The ministry of Finance as the leading institution of ESF, ERDF and CF and the Ministry of Agriculture as the leading institution of EAGF, EAFRD and ERF should ensure the development of the normative regulation and its approval in the Cabinet of Ministers about the accounting of EU funds information at EU NUTS2 and NUTS3 level. Upon setting in force of the normative regulation, the state institutions involved in the introduction and administration of EU funds should ensure storing the use of EU funds and outcome indicators applying the corresponding NUTS2 and NUTS3 statistical accounting levels for accounting.

Problem 2

Analysing the EU funds introduction system of the periods 2004-2006 and 2007-2013 in the Single Information System, as well as in the individually designed information system developed by each ministry, the timeline of project activities of across at least several years was not observed, which precludes support beneficiaries to prepare for the acquisition of EU funds, relating it with entrepreneurship and thus the development of the respective region.

Problem solution

The state institutions involved in the introduction and administration of EU funds should develop timelines for the availability of financing to support activities of particular funds. Publicising the time charts of the acquisition of EU funds would

allow entrepreneurs to timely prepare for the project development and document preparation for the EU funds project tenders.

Problem 3

The operation of the Management information system introduced for accounting EU funds information is not satisfying, it does not work online and it is not publicly available to society, thus it is impossible to receive information about the acquisition of financing, projects and their implementation in the country and in the regions.

Problem solution

The Ministry of Finance as the leading institution of ESF, ERDF and CF should ensure the development and approval of laws and regulations so that the information stored in the EU funds Management information system would be available to anyone interested in it because public financing makes EU funds financing. The state institutions involved in the introduction and administration of EU funds should ensure the possibility to get acquainted with the project implementation status online in all operational programmes until the level of activity and sub-activity at the national and at the regional levels, including the closed, open and planned project tenders.

Problem 4

The EU funds institutional system is fragmented and unnecessarily forked, 22 institutions were involved in managing funds in the period of 2004-2006 and 26 institutions are involved in the period of 2007-2013, as a result of which there are different requirements in the introduction and implementation of similar projects for every support measure.

Problem solution

The Cabinet of Ministers should centralise the management of EU funds by developing one state institution that would ensure the administration of ESF, ERDF and CF similar to how the Rural Support Service administers support measures of three funds – EAGF, EAFRD and EFF. The Ministry of Agriculture is responsible for the introduction and one institution, the RSS, administers these three funds.

Problem 5

Lack of long-term strategy for solving regional development problems and the alienation of the current strategies from the use of EU funds preclude making decisions for EU funds to be used purposefully to solve regional problems.

Problem solution

Latvia has to develop a long-term regional development programme that would define:

- the regional development priorities defined in the country;
- goals of regional development and instruments for attaining them;
- strategies and profiles of the regions according to the forecasted industry development programmes;

- the need to expand the operation and functions of the existing planning regions to implement the strategic development programmes developed in the regions.

Problem 7

Strategic development and spatial planning documents have been developed in the planning regions of Latvia, but they are not linked with the opportunities for the use of EU funds financing and are alienated from the EU funds introduction documents, as a result there is a lack of the necessary funding and the institutional system to implement regional strategies.

Problem solution

The newly established Ministry of Environmental Protection and Regional Development (VARAM) should develop the normative basis for linking different level planning documents in a unified hierarchical system to ensure EU funds financing as resources for the implementation of the strategic documents developed in the regions.

Problem 7

The currently developed centralised EU funds planning and management system does not provide the opportunity to direct a certain part of EU funds financing to solving regional needs.

Problem solution

According to the author of the present Ph.D. Thesis, two alternatives for EU funds introduction may be distinguished: allocating the integrated financing and availability of EU funds financing. Allocating the integrated financing means that EU funds financing is allocated to the regions: part is based on the priority fields/industries defined in the country, part is allocated based on the regional development level and part is allocated based on the criteria developed by municipalities. It would be necessary to develop conditions for regional programmes that would operate parallel to the already existing ones – limited project selection and open project tenders. Introduction of regional programmes would happen according to the strategic and spatial planning documents.

Problem 8

To solve the most significant social and economic problems the available EU funds financing is insufficient, especially fragmenting their introduction in very many activities, sub-activities and support measures.

Problem solution

Planning documents should contain fewer priorities, thus concentrating EU funds resources for solving really significant issues at the national/regional level. For the EU funds financing to be available for a bigger number of submitted project proposals, allocate financing through a tender to those projects that require less co-financing from EU funds, increasing the amount of co-financing from the private sector.

CONCLUSIONS AND RESOLUTIONS

1. The objectives of the Ph.D. Thesis have been implemented, the goal is attained and the hypothesis is justified.
2. The findings of the research are theoretically significant in the science of regional economics because they mark the interdisciplinary significance of scientific research and the need for implementing a complex research in the context of regional development.
3. The practical significance of the research is determined by the author's performed experts' survey, the findings of which indicated to a *model* for the use of *EU funds* that would best be able to solve the country's, region's municipality's, entrepreneurs', inhabitants' interests, as well as problems have been identified and recommendations have been developed about the elaboration of the conditions of the use of EU funds financing in the regions of Latvia.
4. The author's analysed experience of the use of financing of EU funds and programmes in the regions of Latvia has a significant practical contribution as it offers the opportunity to avoid making wrong decisions in the future in the use of EU funds and future distribution of EU funds financing.
5. The results obtained in the research approve that research methods of economics can be effectively applied to the study of the problems of regional economics.